

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΣΤ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 – 115 21 ΑΘΗΝΑΙ – ΤΗΛ. 72.18.308

1-15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1997 ΑΡΙΘ. 13-14

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, 'Ο συγγραφεὺς τῆς «Κλίμακος» ὄσιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης. – Μητροπ. Σιασίου Ἄντωνίου, Αἱ περὶ τόκου ἀντιλήψεις τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς Γραμματείας καὶ ἡ περὶ τούτου διδασκαλία τῆς Α.Γ. καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. – Ἐπισκ. Ἀγγελῶου Εὐθυμίου, Α' «Διακονία τοῦ Λόγου». – Ἰω. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικῆς, κανονικῆς καὶ ἄλλες ἀπορίες. – Πρεσβ. Γερασίμου Ζαμπέλη, Ἡ «λειτουργία» τοῦ Ὁρθοδόξου Πληρώματος τῆς Λευκάδος τὴν περίοδο τῆς Λατινοκρατίας (1331-1797). – Μουσέως μοναχοῦ ἀγιορείτου, Ἁγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ ἄτλας τῆς Ὁρθοδοξίας. – Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ἀπὸ τὴν ξενοφοβία στὴ φιλοξενία! – Θεοδώρου Ι. Ψαριώτη, Περιβαλλοντολογικοῦ ἐνδιαφέροντος περιπλανήσεις στὴν ὑμνογραφία τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰνδίκτου. – Φς, Τὸ βιβλίον – Νικ. Χ. Χαραζάνου, Ἡ ὀρθόδοξος ἠθικὴ αὐτοσυνειδησία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνοσ. – Λάμπρου Κ. Σκόντζου, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια. – Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Ἡ ἸΕ' Κατήχησης πρὸς Φωτισομένους τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. – Μ. Μελ., Ἐπίκαιρα. – Ε.Π.Α., Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου μισθολογίου στοὺς Κληρικούς.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἰασίου 1 – Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μαυρογιάν-
τος, Ἡπείρου 132 – Πέραμα.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Κλίμακος» ὄσιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Θ'

Στὸν κη' «λόγο» τῆς «Κλίμακος» ὁ ὄσιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης ἐξυμνεῖ τὴν προσευχὴν, ἡ ὁποία «κατὰ μὲν τὴν αὐτῆς ποιότητα» εἶναι «ἔνωσις ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ» κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν Θεοῦ καταλλαγὴ, δακρύων μῆτηρ καὶ πάλιν θυγάτηρ, ἀμαρτημάτων ἰασμός, ... θλίψεων μεσότοιχον, πολέμων θραῦσις, ... ἡ μέλλουσα εὐφροσύνη, ἀρετῶν πηγὴ, χαρισμάτων πρόξενος, προκοπὴ ἀόρατος, τροφὴ ψυχῆς, νοῦ φωτισμός, ἀπογνώσεως πέλυξ (πέλεκυς ποῦ κτυπᾷ τὴν ἀπόγνωσι), ἐλπίδος ἀπόδειξις, λύπης λύσις, ... θυμοῦ μείωσις, ἔσοπτρον προκοπῆς... Προσευχὴ ἐστὶ, τῷ ὄντως εὐχομένῳ, δικαστήριον καὶ κριτήριον καὶ βῆμα Κυρίου, πρὸ τοῦ μέλλοντος βήματος» (Αὐτ., σ. 355).

Στὴν προσευχὴ δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε ἐπιτηδευμένα λόγια, οὔτε ἄσκοπη πολυλογία. Ἐνας μόνον λόγος ἐξιλέωσε τὸν τελῶνη καὶ ἔσωσε τὸν ληστή. Ἡ πολυλογία στὴν προσευχὴ πολλὰς φορὲς δημιουργεῖ στὸν νοῦ φαντασίες καὶ διασκορπισμόν, ἐνῶ «μονολογία τὸν νοῦν συνάγειν (νὰ συγκεντρώνη) πέφυκεν» (Αὐτ., σ. 357). Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμε ἀναβῆ ὅλην τὴν κλίμακα τῶν ἀρετῶν, καὶ τότε πρέπει νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν μας. Χαρακτηριστικῶς ὁ Ἄπ. Παῦλος ἔλεγεν: «Ἀμαρτωλῶν πρῶτός εἰμι ἐγὼ» (Α' Τιμ. α' 15) (Αὐτ., σ. 358).

Ἡ προσευχὴ λαμβάνει περὰ ἀπὸ τὴν ζωντανὴ πίστιν «χωρὶς γὰρ ταύτης εἰς οὐρανὸν πετασθῆναι οὐ δύναται» (Αὐτ., σ. 361). Πρέπει νὰ προσευχώμεθα μὲ δάκρυα πένθους, μὲ ὑπακοὴν καὶ μακροθυμίαν «ὁ γὰρ οὕτως αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται» (Λουκ. ια' 10).

Ὁ κθ' «λόγος» τῆς «Κλίμακος» ἀναφέρεται στὴν «ἀπάθειαν», ἡ ὁποία εἶναι ἐπίγειος οὐρανὸς ποῦ στολί-

ζεται από ἀρετές, ὅπως «ἔχει τὸ στερέωμα τοῦ ἀστέρας κάλλος» (Αὐτ., σ. 368). Ὁ ἀπαθῆς ἀνυψώνει τὸν νοῦ του ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὀρατὴ κτίσι καὶ ζῆ «ἀνάστασιν ψυχῆς πρὸς (τῆς ἀναστάσεως τοῦ) σώματος» (Αὐτ., σσ. 368-369). Φθάνει στὸ οὐράνιο λιμάνι καὶ ἀνυψώνεται ἐκστατικὸς σὲ οὐράνιες θεωρίες· «νοῦν Κυρίου κέκτηται» (πρβλ. Α' Κορ. β' 16)· «ἔτι ὦν ἐν σαρκί, αὐτὸν τὸν ἐνοικοῦντα Θεὸν ἐν ἅπασιν λόγοις καὶ ἔργοις καὶ διανοήμασιν ἔχει κυβερνῶντα» (Αὐτ., σ. 371). Ἡ «μακαρία ἀπάθεια» ἀνυψώνει «ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν πένητα νοῦν καὶ ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἐγείρει πτωχὸν» (Αὐτ.).

Ὁ τριακοστὸς «λόγος» τῆς «Κλίμακος» ἐξυμνεῖ τὸν σύνδεσμον τῆς τριάδος τῶν ἀρετῶν, τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης. Γιὰ τὶς τρεῖς αὐτὲς ἀρετὲς λέγει χαρακτηριστικῶς ὁ ὄσιος Ἰωάννης: «Ἐγώγε τὴν μὲν ἀκτίνα ὀρώ, τὴν δὲ φῶς, τὴν δὲ (φωτεινὸν) κύκλον· πάντα δὲ ἐν ἀπαύγασμα καὶ μίαν λαμπρότητα· ἡ μὲν γὰρ (πίστις) πάντα δύναται ποιεῖν καὶ δημιουργεῖν· τὴν δὲ (ἐλπίδα) ἔλεος Θεοῦ περικυκλοῖ καὶ ἀκαταίσχυντον ποιεῖ· ἡ δὲ (ἀγάπη) οὐ πίπτει οὐδὲ στήκει τοῦ θείου, οὐδὲ τὸν τρωθέντα λοιπὸν ἠρεμεῖν τῆς μακαρίας μανίας ἔᾶ» (ἡ δὲ τρίτη, ἡ ἀγάπη, δὲν πέφτει ποτὲ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς, οὔτε σταματᾶ νὰ τρέχη, οὔτε ἀφήνει αὐτόν, πού πλήγωσε μὲ τὰ βέλη τῆς, νὰ ἠρεμήσῃ ἀπὸ τὸν μακάριο ἐνθουσιασμό) (Αὐτ., σ. 373).

Ἡ ἀγάπη, στὴν ὁποία ἐστιάζεται περισσότερον ὁ λόγος αὐτὸς τῆς «Κλίμακος», εἶναι «κατὰ μὲν ποιότητα, ὁμοίωσις Θεοῦ, καθόσον βροτοῖς ἐφικτόν· κατὰ δὲ ἐνέργειαν, μέθη ψυχῆς· κατὰ δὲ τὴν ιδιότητα, πηγὴ πίστεως, ἄβυσσος μακροθυμίας, θάλασσα ταπεινώσεως» (Αὐτ., σ. 374). «Ἡ ἀγάπη οὐ λογίζεται τὸ κακόν» (Α' Κορ. ιγ' 5).

Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς συνανθρώπους ὑποδουλιζεται ἀπὸ τὸν θεῖο ἔρωτα, ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Ἡ ψυχὴ σὰν ἔλαφος «ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει πρὸς Κύριον» (πρβλ. Ψαλμ. πγ' 3) καὶ διψᾷ «πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα» (Ψαλμ. μα' 3). Ἡ ἀγάπη αὐτὴ συνδέεται μὲ τὴν ἀγνότητα καὶ καθαρότητα καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο τῆς γνησίας «θεολογίας μαθητὴν» (Αὐτ., σ. 375-377).

Ὅπως ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς συνανθρώπους αὐξάνεται μὲ τὴν πίστι καὶ τὴ θερμὴ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, ἔτσι καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ προϋποθέτει τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς συνανθρώπους. «Ὁ ἀγαπῶν τὸν Κύριον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ προηγάπησεν· ἀπόδειξις γὰρ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον» (Αὐτ., σ. 377).

Ἡ ἀγάπη, πού εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν πίστι, ἐκτρέφει τὴν ἐλπίδα, ἡ ὁποία εἶναι «ἀδήλου πλούτου πλοῦτος...· αὕτη κόπων ἀνάπαυλα,... αὕτη ἀπόγνωσιν ἀναιρεῖ, αὕτη τῶν ἀπόντων εἰκῶν» (Αὐτ.).

Τὸ ἴδιο κεφάλαιο καταλήγει μὲ λυρικὲς ἐκφράσεις τοῦ ὀσίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου πρὸς προβολὴν τῆς ἀγάπης: «Ἀγάπη, προφητείας χορηγός· ἀγάπη, τεράτων παρεκτικὴ (παρέχει τὴ δύναμι τοῦ θαυματουργεῖν)· ἀγάπη, ἐλλάμψεως ἄβυσσος· ἀγάπη πηγὴ (θείου) πυρός...» (Αὐτ., σ. 378). Ἡ ἀγάπη, «ὡσπερ ἐξ οὐρανοῦ φανεῖσα βασιλίσσα», ψιθυρίζει τρόπον τινὰ στ' αὐτιὰ τῆς ψυχῆς· ἐκάστου πιστοῦ: «Ἡ κλίμαξ τὴν τῶν ἀρετῶν διδασκέτω σε πνευματικὴν σύνθεσιν· ἐπ' αὐτῆς δὲ ἐγὼ τῆς κορυφῆς ἐστήριγμα, καθ' ἃ ὁ μέγας μου μύστης (ὁ Ἄπ. Παῦλος) εἶπε· Νυνὶ δὲ μένει τὰ τρία ταῦτα· πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ πάντων ἡ ἀγάπη» (Α' Κορ. ιγ' 13) (Αὐτ.).

(Συνεχίζεται)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΘΝΗ»

Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ εἰδικὸ ἱεραποστολικὸ περιοδικὸ «Πάντα τὰ Ἐθνη»:

- πληροφοροεῖ ὑπεύθυνα γιὰ τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο πού ἀσκεῖ σήμερα ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία,
- περιγράφει τὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖο ἀσκεῖται ἡ ἱεραποστολή,
- τονίζει τὴν ἀναγκαιότητα γιὰ μιὰ οὐσιαστικὴ ἱεραποστολικὴ μαρτυρία σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐγγραφοῦν συνδρομητὲς ἄς ἀπευθυνθοῦν στὴ διεύθυνση: Ἀποστολικὴ Διακονία, περιοδικὸ «Πάντα τὰ Ἐθνη». Ἰω. Γενναδίου 14 – 115 21 Ἀθήνα. Τηλ. 723.8203. Ἐτήσια συνδρομὴ 500 δρχ.

ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΚΟΥ ΑΝΤΙΑΛΗΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Τού Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Α. ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΚΟΛΗΨΙΑΣ ΑΝΤΙΑΛΗΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

Ὁ κλασικὸς Ἑλληνισμὸς ὅστις διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἐκπροσώπων ἀνέπτυξε πᾶν εἶδος ἐπιστήμης, ἐξέφερε τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ περὶ πλούτου, δανεισμοῦ ἐπὶ τόκῳ καὶ τοκοληψίας.

Ὁ πλοῦτος μὴ ὦν οὔτε ἀγαθὸν καθ' ἑαυτὸν οὔτε κακόν, ἀποβαίνει ἀγαθόν, ὅταν χρησιμοποιῆται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὡς μέσον θεραπείας τῶν ποικίλων ἀναγκῶν τῆς παρούσης ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει δι' ἐντίμου καὶ δικαίας ἐργασίας, ὅπως προσπορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, οὐδέποτε δὲ διὰ μέσων παρανόμων καὶ ἀδίκων, ἅτινα ἐπενεώθησαν οὐχὶ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν καθ' ἡμέραν ἀναγκῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν συσσώρευσιν ὅσον ἔνεστι πλειόνων ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ἀναμφισβητήτως ἢ κατ' ἐξοχὴν καταδικαστέα ὡς πηγὴ αὐξήσεως τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν εἶναι ὁ δανεισμὸς ὑλικῶν ἀγαθῶν ἐπὶ τόκῳ.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ δι' ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῆς, τῇ Ἀττικῇ, ἐξεδηλώθη ἀρχομένου τοῦ ἔκτου π.χ. αἰῶνος σοβαρωτάτη κρίσις, λόγῳ τῆς ἀχαλινώτου τοκοληψίας. Ἡ καταπίεσις καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἰσχυρῶν οἰκονομικῶς ἐπὶ τῶν πενεστέρων τάξεων, ὀλίγου δεῖν, καὶ θὰ ὠδήγει τὴν τάξιν τῶν χωρικῶν εἰς ἐπανάστασιν ἐναντίον τῆς καθεστηκυίας καταστάσεως. Εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τὰς κατωτέρας τάξεις ὠδήγει κατάφωρος εἰς βάρος αὐτῶν ἀδικία. Ἐκ τῆς παραγωγῆς τῶν κτημάτων τῶν κύριοι ἦσαν μόνον τοῦ ἐνὸς ἔκτου, τῶν ὑπολοίπων πέντε ἔκτων παρακρατουμένων ὑπὸ τῶν πλουσίων τοκογλύφων, οἵτινες ἐδάνειζον ἐπὶ τόκῳ ἄκρως ὑπερόγκῳ. Οὕτως οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ κυριολεκτικῶς κατεληστεύοντο παρὰ τῶν αἰσχροκερδῶν τοκιστῶν, οἵτινες ἐτόκιζον τὰ χρήματά των μὲ ἐπιτόκιον πλέον τῶν 50%, ἠναγκάζοντο, δὲ νὰ πωλῶσιν, ἀντὶ τιμῆς εὐτελοῦς, τὰς γαίας των, τὰ ἑαυτῶν τέκνα, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἑαυτοῦς των. Ἡ οὕτως δημιουργηθεῖσα κατάστασις ὑπεχρέωσε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀπωλεσάντων, συνεπεῖα τῆς τοκοληψίας, τῶν πλουσίων, τὰς περιουσίας των ἢ νὰ μετοικήσωσιν εἰς μεμακρυσμένης χώρας πρὸς ἀναζήτησιν κρείττονος τύχης ἢ νὰ ἐπαιτῶσιν ἢ νὰ

γίνωσι δούλοι, ἐργαζόμενοι εἰς τὰ κτήματα, ἅτινα ἦσαν ἰδικὰ των, στερηθέντες καὶ αὐτῆς τῆς στέγης των¹.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ νομοθέτου Σόλωνος (639-559 π.Χ.) ἢ καθ' ὄλου κατάστασις τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς γαίας τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν πλουσίων καταστάσα ἄκρως ἀπελπιστικῇ, ἐνεκυμόνει κινδύνους ἐξεγέρσεως, οἱ δὲ εὐπατρίδαι, ἵνα ἀποφύγωσι τοιαύτας δυσμενεῖς ἐξελίξεις συνεμάχησαν μετὰ τῶν ἐμπόρων, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα καιρίως θὰ ἐθίγοντο ὑπὸ τυχὸν ἐξεγέρσεως τῶν χωρικῶν μὴ δυναμένων νὰ πληρώσωσι τὰ εἰς τοὺς πλουσίους χρέη των, ἅτινα συνήπτον πολλάκις καὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ τοῦ σώματος αὐτῶν². Τούτου ἕνεκα πολλοὶ ἀπώλεσαν τὴν ἐλευθερίαν των καταστάντες ἐξ ἐλευθέρων πολιτῶν δούλοι τῶν δανειστῶν των, ἄλλοι ἐπωλήθησαν ὑπὸ τῶν τοκογλύφων δανειστῶν των ὡς δούλοι ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς καὶ τέλος ἄλλοι ἠναγκάσθησαν πρὸς πληρωμὴν τοῦ χρέους των νὰ πωλήσωσι τὰ τέκνα των εἰς ξένας χώρας.

Ὅτε ἡ ἀσυδοσία τῶν τότε κρατούντων εἶχε διαβρώσει βαθύτατα τὴν τε πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ τόπου, ὁ Σόλων ἐξελέγη ἀρχὸν τῶν Ἀθηνῶν, περιβληθεὶς ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ πρυτάνεως τῶν νομοθετῶν τῆς ἀρχαιότητος κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν ἦτο ἀποφασιστικῇ. Ὁ Σόλων ἐκαλεῖτο ἀφ' ἐνὸς μὲν, ὅπως ἀνατρέψῃ τοὺς ὄρους τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ καθεστώτος, οἵτινες εἶχον ὀδηγήσει τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν βαθμιαίως εἰς ἀδιέξοδον, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅπως θεμελιώσῃ νομοθεσίαν ἀντίστοιχον πρὸς τὰ αἰσθήματα τῶν νέων καιρῶν³. Ὁ νομοθέτης ἐκεῖνος, ὡς σημεῖοι καὶ ὁ φιλόσοφος τῆς Χαιρωνείας Πλούταρχος (46-127 μ.Χ.), εἶχετο τῆς ἀρχῆς, ὅπως προσαρμόσῃ τοὺς νόμους εἰς τὰ πράγματα καὶ οὐχὶ τὰ πράγματα εἰς τοὺς νόμους: «τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις προσαρμόζων»⁴. Ὁ Σόλων μετὰ τὸ πέρας τοῦ νομοθετικοῦ αὐτοῦ ἔργου ἐρωτηθεὶς ἐὰν παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν καλυτέραν νομοθεσίαν, κατὰ τὸν βιογράφον αὐτοῦ Πλούταρχον, ἀπήντησε καταφατικῶς: «τοὺς ἀρίστους ὦν ἂν προσεδέξαντο»⁵.

Ἐκ τῶν νομοθετικῶν ἔργων τοῦ Σόλωνος περιβόητος ἰδίως κατέστη ἡ σεισάχθεια, δι' ἧς κατηρ-

γούντο τὰ πρὸς τοὺς πλουσίους χρῆσι τῶν πτωχῶν, ἀπηγορεύετο δὲ ἐφεξῆς πᾶς δανεισμός ἐπὶ ἐγγυή-σει τοῦ σώματος: «Κύριος δὲ γενόμενος τῶν πραγ-μ[άτ]ων Σόλων, τὸν τε δῆμον ἠλευθέρωσε καὶ ἐν τῷ παρόντι καὶ εἰς τὸ μέλλον, κωλύσας δ[φανείζει]ν ἐπὶ τοῖς σώμασι, καὶ νόμους ἔθηκε καὶ χρεῶν ἀ[πο]κοπὰς ἐπ[ο]ίησε καὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν δημο-σίων, ἃς σεισάχθειαν καλοῦσιν, ὡς ἀποσεισάμενοι τὸ βάρος ...»⁶.

Τὸ κακὸν τῆς τοκοληφίας πρὸς καιρὸν μόνον ἀνεστάλη, διότι κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐκρήξεως τοῦ καταστρεπτικωτάτου Πελοποννησιακοῦ Πολέ-μου (431-404 π.Χ.) καὶ κατὰ τὴν τριακονταετῆ πε-ρίπου διάρκειαν αὐτοῦ καὶ βραδύτερον, ὅτε αἱ κρίσεις κατέστησαν συχνότεραι καὶ τὸ συνάλλαγμα ἐξόχως ἀσταθές, ὁ αἰσχροκερδῆς τοκισμὸς ἔλαβεν ἄκρως ἀπειλητικὰς καὶ ἐπικινδύνους διαστάσεις διὰ τὴν κοινωσίαν⁷.

Τὸν ὀργιάζοντα ἐπὶ τόκῳ δανεισμὸν καυτηριά-ζει εἴπερ τις καὶ ἄλλος καὶ ὁ τελειωτῆς τῆς κλασ-σικῆς φιλοσοφίας Ἀριστοτέλης (384-322 π.Χ.), ὅς-τις θεωρεῖ τοῦτον ὡς παρὰ φύσιν χρηματισμόν: «Διπλῆς δ' οὐσῆς αὐτῆς, ὥσπερ εἶπομεν, καὶ τῆς μὲν κατηλικῆς τῆς δ' οἰκονομικῆς, καὶ ταύτης μὲν ἀναγκαίας καὶ ἐπαινουμένης, τῆς δὲ μεταβλητικῆς ψευγομένης δικαίως (οὐ γὰρ κατὰ φύσιν ἀλλ' ἀπ' ἀλλήλων ἐστίν), εὐλογώτατον μισεῖται ἢ ὀβολοστα-τικῆ διὰ τὸ αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν κτήσιν καὶ οὐκ ἐφ' ὅπερ ἐπορίσθη· μεταβολῆς γὰρ ἐγένε-το χάριν, ὃ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον. ὅθεν καὶ τοῦνομα τοῦτ' εἴληφεν· ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννώσιν αὐτὰ ἐστίν, ὃ δὲ τόκος γίνεται νόμι-σμα ἐκ νομίσματος, ὥστε καὶ μάλιστα παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματιστῶν ἐστίν»⁸. Ἐν τῷ αὐτῷ ἔργῳ ἐπιγραμματικώτατα ἀποφαίνεται ὅτι οἱ πολλοὶ ἐπι-θυμοῦσι τὸ κέρδος ἢ τὴν τιμὴν, τὸ ὅποιον συνήθως ἐπιτυγχάνεται διὰ μέσων ἀθεμίτων, ὧν τὸ πρῶτον-στον ἢ τοκοληφία: «Οἱ γὰρ πολλοὶ μᾶλλον ὀρέγον-ται τοῦ κέρδους ἢ τῆς τιμῆς». Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ φι-λοσόφου ὁ δανεισμός ἐπὶ τόκῳ θεωρεῖται ὡς ἔρ-γον ἀνάξιον ἐλευθέρου καὶ ἠθικῶς ἀνωτέρου ἀν-δρός, κατατάσσει δὲ τοὺς τοκιστὰς παραπλεύρως τῶν πορνοβοσκῶν: «οἱ δ' αὖ κατὰ τὴν λήψιν ὑπερ-βάλλουσι τῷ πάντοθεν λαμβάνειν καὶ πᾶν, οἷον οἱ τὰς ἀνελευθέρους ἐργασίας ἐργαζόμενοι, πορνο-βοσκοὶ καὶ πάντες οἱ τοιοῦτοι, καὶ τοκισταὶ κατὰ μικρὰ καὶ ἐπὶ πολλῷ. Πάντες γὰρ οὗτοι ὅθεν οὐ δεῖ λαμβάνουσι, καὶ ὅποσον οὐ δεῖ. κοινὸν δ' ἐπ' αὐτοῖς ἢ αἰσχροκερδεῖα φαίνεται· πάντες γὰρ, ἔνε-κα κέρδους, καὶ τούτου μικροῦ, ὄνειδῆ ὑπομένου-σιν»¹⁰.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας, Πλά-

των (428 ἢ 427-348 ἢ 347) εἰς τὸ μέγα μετὰ τὴν Πολιτείαν ἔργον του, τοὺς «Νόμους», καυτηριάζει δριμύτατα τὴν τοκοληφίαν, εἰσάγων τὴν ἀρχὴν, καθ' ἣν ὁ δανεισθῆς χρήματα ἐπὶ τόκῳ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἔχει οὐ μόνον τὸν τόκον, ἀλλ' οὐδὲ καὶ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν δανει-στήν: «... μηδὲ δανεῖζειν ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἐξὸν μὴ ἀ-ποδιδόναι τὸ παράπαν τῷ δανεισαμένῳ μήτε τόκον μήτε κεφάλαιον»¹¹.

Ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι, τὸ ὅποιον, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, ἐγράφη, ὅτε ἦτο ἤδη γέ-ρων ὁ Πλάτων, ἐκφέρονται γνώμαι ἀντιπαθείας τοῦ φιλοσόφου διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ καθ' ὅλου διὰ τὸν ἐπὶ τόκῳ δανεισμὸν χρημάτων ἢ ἄλλων ἀντι-κειμένων, διότι διὰ πάντων τούτων ἐπεδιώκετο ἡ ἀγρία ἐκμετάλλευσις τῶν πενεστερῶν τάξεων ὑπὸ τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τοῦ κόσμου τού-του¹².

Ὁμοίως ἐν τῷ αὐτῷ ἔργῳ ὁ ἰδεαλιστῆς φιλόσο-φος ὁμιλεῖ περὶ τῆς σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας τῶν φιλοχρημάτων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του, οἵτι-νες ἀνάληγοι καὶ πλήρως πεπωρωμένοι οὐδεμίαν δυσφορίαν αἰσθάνονται διαπραττοντες κακοηθείας ἐπικερδεῖς εἰς βάρος τῶν πενήτων καὶ τῶν ἐν ἀ-νάγκαις, οὓς ἀγρίως ἐκμεταλλεύονται: «τοῦτο μὲν ἐν καὶ ταύτην μίαν αἰτίαν χρῆ φάναι τοῦ μήτε τοῦ-το μήτ' ἄλλο μηδὲν καλὸν ἀγαθὸν ἐθέλειν ἐπιτή-δευμα πόλιν σπουδάξιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου ἀπλησίαν, πᾶσαν μὲν τέχνην καὶ μηχανήν, καλλίῳ τε καὶ ἀσχημονεστέραν, ἐθέλειν ὑπομένειν πάντα ἄνδρα, εἰ μέλλει πλούσιος ἔσε-σθαι, καὶ πράξιν πράττειν ὅσιόν τε καὶ ἀνόσιον καὶ πάντως αἰσχροῦν, μηδὲν δυσχεραίνοντα, ἐὰν μόνον ἔχη δύναμιν καθάπερ θηρίῳ τοῦ φαγεῖν παντοδαπὰ καὶ πιεῖν ὡσαύτως καὶ ἀφροδισίων πᾶ-σαν πάντως παράσχειν πλησμονήν»¹³. Δυστυχῶς, ὡς καὶ σήμερον, οὕτω καὶ κατὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶ-να τῆς ἀρχαιότητος, πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνθρώπων εἶ-χε καταλάβει ἀκόρεστος ἐπιθυμία κτήσεως πλού-του, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ὡς τὸ πρῶτον τῶν ἀγαθῶν: «τοῦτο δ' ἐστὶν μάλιστα ἐνταῦθα οὐ πλείστός τε καὶ ἰσχυρό-τατος ἵμερος ὧν τυγχάνει τοῖς πολλοῖς, ἢ τῶν χρη-μάτων τῆς ἀπλήστου καὶ ἀπείρου κτήσεως ἔρωτας μυρίου ἐντίκτουσα δύναμις διὰ φύσιν τε καὶ ἀ-παιδευσίαν τὴν κακίην. τῆς δὲ ἀπαιδευσίας ἢ τοῦ κακῶς ἐπαινεῖσθαι πλοῦτον αἰτία φήμη πρὸς τῶν Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων· πρῶτον γὰρ τῶν ἀγα-θῶν αὐτὸ προκρίνοντες, τρίτον ὄν, τοὺς τ' ἐπιγι-γνομένους λωβῶνται καὶ ἑαυτούς»¹⁴.

Ἡ μᾶλλον διαδεδομένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χρηματοτοκογλυφικῆ ἐπιχείρησις, ἥτις διεξήγετο

εις τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἦσαν τὰ ναυτικά δάνεια, δηλαδή ἡ χορήγησις χρημάτων εἰς τοὺς πλοιοκτῆτας ἐπὶ ἐγγυήσει ἐμπορευμάτων ἢ μεγάλων τόκων. Εἰς τὴν βασικὴν ταύτην ἐπιχείρησιν προσετέθη καὶ πλῆθος παντὸς εἶδους ἐμπορικῶν πράξεων. Οἱ λόγοι τῶν Ἑλλήνων ρητόρων, αἱ ἐπίσημοι ἀποφάσεις καὶ τὰ ψηφίσματα κατὰ τὸν τέταρτον π.Χ. αἰῶνα ἀποκαλύπτουν τὴν εἰκόνα ἐνὸς ὄργιου, ὅπερ ἐλάμβανε χώραν εἰς τοὺς λιμένες καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν λόγων τῶν ρητόρων τῆς ἐποχῆς καταφαίνεται ὅτι ἐκτὸς τῶν δανείων ναυτικῶν τόκων, ἡ κερδοσκοπία διεξήγετο καὶ διὰ τῆς κινήσεως τοῦ χρήματος, ἥτις ἦτο λιάν ἐπικερδῆς ἐργασία, λόγῳ τῆς πληθύσεως τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων. Ἐπ' αὐτοῦ λιάν διαφωτιστικὴν πληροφορίαν παρέχει εἰς τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ὁ μέγιστος τῶν ρητόρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἐπιφανέστατος πολιτικὸς τῶν Ἀθηναίων, Δημοσθένης (383-323 π.Χ.) ἐναντίον τοῦ Φορμίωνος: «Φορμίων δέ φησιν ἀποδοῦναι Λάμπιδι ἐν Βοσπόρῳ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι στατήρας Κυζικηνούς (τούτῳ γὰρ προσέχετε τὸν νοῦν) δανεισάμενος ἐγγείων τόκων. ἦσαν δὲ ἔφεκτοι οἱ ἐγγεῖοι τόκοι, ὁ δὲ Κυζικηνὸς ἐδύνατο ἐκεῖ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ δραχμὰς Ἀττικὰς, δεῖ δὴ μαθεῖν ἡμᾶς ὅσα φησὶ χρήματ' ἀποδεδωκέναι. τῶν μὲν γὰρ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι στατήρων γίνονται τρισχίλια τριακόσια ἐξήκοντα, ὁ δὲ τόκος ὁ ἐγγεῖος, ὁ ἔφεκτος τῶν τριάκοντα μνῶν καὶ τριῶν καὶ ἐξήκοντα, πεντακόσια δραχμαὶ καὶ ἐξήκοντα' τὸ δὲ σύμπαν κεφάλαιον γίνεταί τῶν τῶν τῶν. ἔστιν οὖν, ὦ ἄνδρες δικασταί, οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἢ γενήσεται ποτε, ὡς ἀντὶ δισχιλίων καὶ ἐξακοσίων δραχμῶν τριάκοντα μνᾶς καὶ τριακοσίας καὶ ἐξήκοντα ἀποτίνειν προεἰλετ' ἄν, καὶ τόκον πεντακοσίας δραχμὰς καὶ ἐξήκοντα δανεισάμενος, ἅς φησιν ἀποδεδωκέναι Φορμίων Λάμπιδι, τρισχιλίας ἐννακοσίας εἴκοσιν; ἐξὸν δ' αὐτῷ ἀμφοτερόπλουν Ἀθήνησιν ἀποδοῦναι τὸ ἀργύριον, ἐν Βοσπόρῳ ἀπέδωκε, τρισὶ καὶ δέκα μναῖς πλέον;...»¹⁵.

Ἡ τοκοληψία εἰσέδυσσε καὶ εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν τῆς Σπάρτης προκαλέσασα δυσμενεστάτας ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς καθ' ὅλου οἰκονομίας, διότι τὰ κτήματα συνεκεντρώθησαν εἰς τοὺς ὀλίγους, δηλαδή εἰς τοὺς αἰσχροκερδεῖς τοκιστάς.

Ἡ τοκοληψία ὑφίστατο εἰς τὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος κατὰ τὰς μαρτυρίας πολλῶν ἐκπροσώπων τῶν γραμμάτων, ἀπὸ τῆς ἔκτης ἢ καὶ ἐπέκεινα π.χ. ἑκατονταετηρίδος, κατεβάλλετο δὲ ἐκαστοτε εὐγενῆς καὶ κατὰ πάντα ἐπαινετῆ προσπάθεια ὑπὸ νομοθετῶν καὶ φιλοσόφων περιστολῆς

τοῦ καρκινώματος τούτου τῆς οἰκονομίας. Περιστολὴ τοῦ κακοῦ τῆς τοκοληψίας ἐπετεύχθη, ἀλλ' ὁ ἐνοκήφας καταστρεπτικώτατος Πελοποννησιακὸς Πόλεμος (431-404 π.Χ.) μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων κρατῶν τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Κράτους τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Κράτους τῶν Λακεδαιμονίων, εἶπερ τις καὶ ἄλλος συνετέλεσεν εἰς τὴν καταπληκτικὴν αὔξησιν τῶν τοκογλύφων, διότι μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀτυχοῦς ἐκεῖνου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐξοντωτικὸς πολέμου, ἐσημειώθη μεγάλη οἰκονομικὴ κρίσις, τὴν δὲ λαϊκὴν δυστυχίαν ἐξεμεταλλεύθησαν καταλλήλως οἱ τοκογλύφοι. Ἐν ἐκ τῶν πολλῶν ἀσφαλῶς αἰτίων, ἅτινα συνετέλεσαν καὶ μάλιστα ἐπέσπευσαν τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ ἐνδόξου ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἦτο καὶ ἡ μετὰ τὸν ἀτυχή ἐκεῖνον μακροετῆ πόλεμον ἔξαρχος τῆς τοκοληψίας καὶ τῆς ἀγρίας ἐκμεταλλεύσεως τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

(Συνεχίζεται)

1. Βλ. G. Thomson, Αἰσχύλος καὶ Ἀθήναι, Μετάφραση Γ. Βιοτάκη – Φ. Ἀποστολοπούλου, σελ. 97, Ἀθήναι, 1954. Ἡ λέξις ἐκτῆμορος ἢ ἐκτῆμόριος σημαίνει τὸν πληρόντονα ὡς μίσθωμα τὸ ἔκτον τῆς παραγωγῆς. (Ἀριστοτέλους, Ἀπόσπασμα 351. Ἀριστοτέλους, Ἀθηναίων Πολιτεία, I, 11. Πλουτάρχου, Σόλων 13. Adcock, ἐν Cambridge Ancient History of Greek 174. Gotz, Le Travail dans la Grece ancienne 81).

2. Β. Σ. Σεργκέγιεφ, Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, Μετάφραστῆς Ἀν. Σαραντόπουλος, σελ. 262, Ἀθήναι, 1955.

3. Βλ. Βασιλείου Λαοῦρδα, Σόλων ὁ Νομοθέτης, σελ. 46 κ.ἐξ., Ἀθήναι, 1946.

4. Πλουτάρχου, Σόλων XII.

5. Πλουτάρχου, ἐνθ' ἄν., XV.

6. Ἀριστοτέλους, Ἀθηναίων Πολιτεία, VI. Περὶ τῆς σημασίας τῆς «σεισάχθειας» Βλ. J. S. Milne, The Economic policy of Solon. *Esperia XIV* (1945) 230. 245. N. Hammond, The Seisachtheia and the Nomothesia of Solon. *The Journal of Hellenic Studies LX* (1940) 71 κ.ἐξ. καὶ Βασιλείου Λαοῦρδα, ἐνθ' ἄν., σελ. 47.

7. Οἱ μικροὶ γαιοκτῆμονες ἐδανείζοντο, ἐπώλουν, ὑπώθηκεον καὶ αὐθις ὑπώθηκεον τοὺς κλήρους των, τέλος δὲ ἐπιπὼν θύματα τοῦ τοκογλυφικοῦ κεφαλαίου. Μὲ τὴν τοκοληψίαν κυρίως ἡσυχολοῦντο οἱ κάτοχοι τῶν ἀργυραμοιβῶν (τραπεζῶν) – οἱ λεγόμενοι τραπεζίται. Βλ. Β. Σ. Σεργκέγιεφ, ἐνθ' ἄν., σελ. 262.

8. Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, 1258a38-1259b8.

9. Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, 1318b 16-17.

10. Ἀριστοτέλους, Ἠθικὰ Νικομάχεια, 1121b31-1122a3.

11. Πλάτωνος, Νόμοι, 5.742C, 11.921D.

12. Πλάτωνος, Νόμοι, 842d: «οὐ γὰρ μόνον ἡμῖς αὐτὸ γίνονται νόμοι μέτριοι, πολὺ δ' ἐλάττωσ, ἔτι δ' ἐλευθέροις ἀνθρώποις μᾶλλον πρέποντες. ναυκληρικῶν μὲν γὰρ καὶ ἐμπορικῶν καὶ καπηλευτικῶν καὶ πανδοκεύσεων καὶ τελωνικῶν καὶ μεταλλειῶν καὶ δανεισμῶν καὶ ἐπιτόκων τόκων καὶ ἄλλων μισθῶν τοιούτων τὰ πολλὰ ἀπήλλακται. Χαίρειν αὐτοῖς εἰπὼν, ὁ περὶ ταύτην τὴν πόλιν νομοθέτης, γεωργοῖς δὲ καὶ νομεῦσι καὶ μελιττοργοῖς καὶ τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα φυλακητοῖς τε καὶ ἐπιστάταις ὀργάνων νομοθετήσῃ».

13. Πλάτωνος, Νόμοι, 831de.

14. Πλάτωνος, Νόμοι, 870ab.

15. Δημοσθένους, Πρὸς Φορμίωνα, XXXIV, 914,24,25.

Α' «ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ»

Του Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Τὸ προφητικὸ ἀξίωμα τῆς χριστιανικῆς ἱερωσύνης καὶ θεολογίας ἀφορᾷ κυρίως στὴν ἐξαγγελία, προφορικὴ ἢ γραπτὴ, τοῦ θείου θελήματος, στὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Ὁ χριστιανὸς λειτουργὸς καὶ κήρυξ τοῦ θείου λόγου συνεχίζει τὸ κηρυκτικὸ καὶ διδακτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος ἦταν ὁ κατεξοχὴν φορεὺς τοῦ προφητικοῦ ἀξιώματος, ὁ «Προφήτης» (Ματθ. κα' 11, Μάρκ. ζ' 16) καὶ ὁ «Διδάσκαλος» (Μάρκ. ιβ' 32, Ἰωάν. ιγ' 13).

Τόσο οἱ πιστοὶ ὅσο καὶ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι, γενικότερα, ἔχουν μεγάλη ἀνάγκη τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος. Οἱ πιστοὶ ἔχουν ἀνάγκη νὰ γνωρίσουν καλύτερα καὶ βαθύτερα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον καὶ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ἔχουν ἀνάγκη διαφωτίσεως καὶ προσανατολισμοῦ, λόγῳ τῆς ιδεολογικῆς πολλαπλότητος καὶ συγχύσεως ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἐποχὴ μας.

Ἐξάλλου, εἶναι θετικὸ γεγονός, ὅτι στὸν ἄνθρωπον τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου σήμερον καταγγέλλεται καὶ προφορικῶς καὶ γραπτῶς, σὲ μεγάλη ἔκταση. Ὡστόσο, ὁ χριστιανικὸς λόγος στὴν ἐποχὴν μας πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερο ποιμαντικὸν χαρακτήρα. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν ἱστορικοκοινωνικὴ συγκυρία τῶν καιρῶν ποὺ ζοῦν οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι. Οἱ λειτουργοὶ τοῦ θείου λόγου δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν ὅτι ἡ ἐποχὴ μας δημιουργεῖ πολλὰ προβλήματα καὶ στοὺς πιστοὺς καὶ στοὺς συγχρόνους ἄνθρωπους, γενικότερα. Ὄταν ὁ ἱστορικοκοινωνικὸς αὐτὸς παράγων λαμβάνεται σοβαρῶς ὑπόψη τότε τὰ κηρύγματα, εἴτε αὐτὰ ἀκούγονται στοὺς ἱεροὺς ναοὺς εἴτε δημοσιεύονται στὰ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἔντυπα, θὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀποτελεσματικότητα.

Ὡς ἐκ τούτου, εἶναι ἀνάγκη ὁ χριστιανικὸς λόγος στὴν ἐποχὴν μας, νὰ ἀποκτήσῃ ὀρισμένες ιδιότητες ποὺ θὰ τὸν καθιστοῦν ὄχι μόνον προσιτό, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεσματικὸν γιὰ

τοὺς πιστοὺς καὶ γενικὰ γιὰ τοὺς ἄνθρώπους τῆς σύγχρονης ἐποχῆς. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴν, θὰ ἀφιερωθοῦν τὰ ἄρθρα τῆς Σειρᾶς αὐτῆς.

* * *

Τὴν ποιμαντικὴν διάσταση τῆς ἐξαγγελίας τοῦ θείου λόγου ὑπογραμμίζει πρωτίστως ὁ ὄρος «διακονία τοῦ λόγου» (Πράξ. στ' 4), ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ Ἁγία Γραφή, ὅταν ἀναφέρεται στὴν ἐκκλησιαστικὴ αὐτὴ λειτουργία. Ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου αὐτοῦ, ἐν προκειμένῳ ἔχει τὶς ἐξῆς σημασίες:

Πρῶτον, ἡ ἐξαγγελία τοῦ θείου λόγου εἶναι μία ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Βασικὸς σκοπὸς τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἦταν ἡ ὀλοκλήρωση τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ Χριστὸς, μίλησε γιὰ τὸν Θεὸν καὶ φανέρωσε τὸν Θεὸν Πατέρα στὸ πρόσωπό του (Ματθ. ε' ἐξ. Ἰωάν. α' 18). Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὑπογραμμίζει ὅτι βασικὴ προϋπόθεση τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀκρόαση τοῦ θείου λόγου: «Ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοῆ διὰ ῥήματος Θεοῦ. Πῶς ἐπικαλέσονται (τὸν Θεόν) εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύουσιν οὐδ' οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;» (Ρωμ. ι' 14).

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ προφορικὸ ἢ γραπτὸ κήρυγμα εἶναι μιὰ εὐκαιρία νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸν Θεόν. Οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι κατακλύζονται ἀπὸ «κηρύγματα» ποὺ μιλοῦν γιὰ χίλια δυὸ πράγματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν. Οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι γνωρίζουν πολλὰ πράγματα, ὁ Θεὸς ὅμως γιὰ πολλοὺς, παραμένει ὁ μέγας ἄγνωστος. Τὰ αὐτὰ καὶ τὰ μάτια τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων εἶναι «χορτασμένα» ἀπὸ πληροφορίες, γνώσεις καὶ ἐμπειρίες. Οἱ ψυχὲς τους ὅμως λιμοκτονοῦν γιὰ λόγον Θεοῦ (πρβλ. «λιμὸς ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸς ἄρτων οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι τὸν λόγον Κυρίου», Ἀμὼς η' 11).

Τὸ κήρυγμα δὲν ἀποτελεῖ εὐκαιρία ἐπίδειξης εἴτε τῆς ὀμιλητικῆς δεινότητος* εἴτε τῶν γνώσεων τοῦ ὀμιλητοῦ. Ὁ λειτουργὸς τῆς

Ἐκκλησίας, ὅταν κηρύττει δὲν πρέπει νὰ ὀμιλεῖ ἢ νὰ προβάλλει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ τὸν Θεό. Ἡ Ἁγία Γραφή ἐκείνους ποὺ ἐκήρυτταν εἴτε πρὸς ἴδιον ὄφελος εἴτε πρὸς ὄφελος τρίτων (τῶν ἀρχόντων κυρίως) εἴτε ὑπὲρ ξένων θεῶν, τοὺς χαρακτηρίζει ὡς «ψευδοπροφήτας» (Ματθ. κδ' 11).

Τὸ κήρυγμα, λοιπόν, εἶναι μιὰ εὐκαιρία νὰ ἀκούσουν οἱ ἄνθρωποι κάτι γιὰ τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν γνωρίσουν. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς λειτουργὸς τοῦ θείου λόγου λέγεται Θεολόγος καὶ Ἱεροκήρυξ.

Δεύτερον, τὸ κήρυγμα εἶναι λόγος Θεοῦ καὶ ὄχι λόγος ἀνθρώπινος. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπιμένει ιδιαίτερα στὸ στοιχεῖο αὐτὸ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, θεωροῦσε τιμὴ του τὸ ὅτι ἔγινε «*διάκονος τοῦ εὐαγγελίου, κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ*» (Ἐφεσίους γ' 6-7) καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἦταν πολὺ αὐστηρὸς σὲ ὅσους δὲν κήρυτταν λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ λόγους «*ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας*» (Α' Κορ. β' 4). Δὲν δίσταζε δὲ νὰ θεωρεῖ ὄλους αὐτούς, «*ὡς καπηλεύοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ*» (Β' Κορ. β' 17).

Τὸ κήρυγμα, προφορικὸ ἢ γραπτὸ, πρέπει νὰ προσφέρει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τίποτε ἄλλο. Τὸ προφητικὸ ἀξίωμα καὶ λειτουργημα δίδεται γιὰ τὴ διακονία τοῦ θεϊκοῦ λόγου καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση ἄλλων σκοπῶν. Ὁ ἐξαγγελλλόμενος λόγος, ἐὰν δὲν εἶναι λόγος Θεοῦ, ἀλλὰ ἀνθρώπινος, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν θεόπνευστη Γραφή ὡς «*ψευδοπροφητεία*», ὅπως εἶπαμε προηγουμένως.

Οἱ ἀποδέκτες ἐξἄλλου, τοῦ προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ κηρύγματος δὲν περιμένουν νὰ ἀκούσουν λόγον ἀνθρώπου, ἀλλὰ λόγον Θεοῦ. Τὰ λόγια τῶν ἀνθρώπων μποροῦν νὰ ὠφελοῦν, ἀλλὰ δὲν σώζουν καὶ δὲν λυτρῶνουν. Τὰ λόγια ἐπίσης τῶν ἀνθρώπων εἶναι συνήθως «*δυσαγγέλια*». Μόνον ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι «*εὐαγγέλιον*». Ἡ ἀποκλειστικὴ ἀναφορὰ σὲ λόγους καὶ σοφίαν ἀνθρώπου ἀποτελεῖ νόθευση τοῦ θεϊκοῦ λόγου (πρβλ. Α' Κορ. α' 17 ἔξ., Β' Κορ. α' 12, Ἰακ. γ' 15).

Ἐξἄλλου, ἡ ἐξαγγελία τοῦ θείου λόγου γιὰ νὰ ἔχει ποιμαντικὴ διάσταση πρέπει νὰ εἶναι:

α) *Λόγος ἐνσαρκωμένος*: Τὸ πρῶτο ποι-

μαντικὸ χαρακτηριστικὸ ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ὁ σύγχρονος χριστιανικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς λόγος τὸ παρουσίασε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον σαρκώθηκε καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐνσάρκωσε καὶ ἔκανε ἀνθρώπινο καὶ τὸν λόγο του. Ὁ Χριστὸς, ἂν καὶ ἦταν ὁ αἰώνιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις ὁ λόγος του ἦταν κατεξοχὴν ἐνσαρκωμένος καὶ ἀνθρώπινος. Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον ἔγινε ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ μίλησε ὡς ἄνθρωπος. Ὁ Χριστὸς, ὁ κατεξοχὴν διδάσκαλος καὶ προφήτης, δὲν χρησιμοποίησε τὴν «*γλῶσσαν τῶν ἀγγέλων*» (Α' Κορ. ιγ' 1), ἀλλὰ τὴ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ λόγος του ἀνταποκρινόταν ἀπόλυτα στὸ μορφωτικὸ, πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐπίπεδο τῶν ἀκροατῶν του. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ δὲν περνοῦσε «*πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους*», ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὶς καρδιές τους. Τὸ στοιχεῖο μάλιστα αὐτὸ τὸ διαπίστωσαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἀκροατές του, οἱ ὅποιοι, κάνοντας σύγκριση τοῦ Χριστοῦ, μὲ τοὺς κοινούς Γραμματεῖς καὶ διδασκάλους τοῦ νόμου, κατέληξαν στὸ συμπέρασμα, ὅτι: «*οὐδέποτε ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος*» (Ἰωάν. ζ' 46).

β) *Λόγος προσωπικός*: Πολλοὶ χριστιανοὶ κήρυκες ὀμιλοῦν ἢ γράφουν ἀφ' ὑψηλοῦ χωρὶς ὁ θεῖος λόγος νὰ τοὺς ἐγγίξει προσωπικά. Ὅμως, οἱ χριστιανοὶ διάκονοι τοῦ θείου λόγου, κατὰ τοῦτο διαφέρουν τόσο ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους τοῦ παλαιοῦ Ἰσραήλ, ὅσο καὶ ἀπὸ ὄλους τοὺς ἠθικοδιδασκάλους: τὸ ὅτι ὀμιλοῦν ἐκ προσωπικῆς πείρας (ἐμπειρίας) καὶ ὅτι ὁ λόγος τους ἔχει τὸ νόημα τῆς *προσωπικῆς μαρτυρίας*. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ γνήσιος χριστιανικὸς λόγος δὲν βγαίνει μόνον ἀπὸ τὸ μυαλὸ (τὸ νοῦ), ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ ὀμιλητοῦ. Λόγος ποὺ δὲν εἶναι καρπὸς προσωπικῆς ἐμπειρίας δὲν εἶναι κἄν χριστιανικός. Εἶναι οὐτιδῆποτε ἄλλο, ὄχι ὅμως λόγος Χριστοῦ.

Ὁ θεῖος λόγος θὰ εἶναι προσωπικός, ὅταν ὁ κήρυξ ὀμιλεῖ «*ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας*» (Ματθ. ιβ' 34). Τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα δὲν εἶναι ἠθικολογία, ἀλλὰ κοινωνία προσωπικῶν βιωμάτων. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐκήρυττε ὅσα ἐγνώριζε ἀπὸ προσωπικὴ του ἐμπειρία, ὅσα ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, «*ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς*» (Ἰωάν. α' 18) καὶ ὅσα

ἄκουγε «παρὰ τοῦ Πατρὸς» (Ἰωάν. η' 26) αὐτὰ φανέρωνε καὶ ἀποκάλυπτε, ὡς υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Θεμελιώδης κανὼν τοῦ χριστιανικοῦ λόγου, προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ εἶναι ἡ δήλωση τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου: «Ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἔθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς... καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν» (Α' Ἰω. α' 1-3).

Ἡ ἀδυναμία γιὰ ὄσους χειρίζονται τὸ θεῖο λόγο εἶναι προφανής: εὐκόλα κανεῖς γίνεται διδάσκαλος τῶν ἄλλων, ἀποκλείοντας τὸν ἑαυτό του. Αὐτὸ ἴσως εἶχεν ὑπόψη του ὁ Κύριος, ὅταν ἔλεγε: «Μὴ κληθῆτε καθηγηταί, εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστὸς» (Ματθ. κγ' 10, πρβλ. καὶ Ἰακ. γ' 1: «Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε»). Τὸ κήρυγμα ἰδίως ποὺ γίνεται κατὰ τὴ διάρκειά τῆς θ. Λειτουργίας καὶ τῆς θ. Λατρείας γενικότερα, εἶναι ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἀπευθύνεται σὲ ὅλα τὰ παρόντα μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Καὶ ἀσφαλῶς ὁ πρῶτος ἀποδέκτης τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ὁμιλητής.

Ἐνα στοιχεῖο ποὺ κάνει προσωπικὸ τὸν χριστιανικὸν λόγο εἶναι ἡ χρῆση τοῦ α' πληθυντικοῦ προσώπου ἀπὸ τὸν ὁμιλητή. Μόνον ὁ Κύριος, μιλοῦσε στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο: «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν» (Ματθ. ε' 22). Ὅ,τι ἔχει καὶ ὃ,τι λέγει ὁ χριστιανὸς ἱεροκήρυξ δὲν ἀνήκει στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ στὸν Χριστό. Εἶναι λόγος Χριστοῦ καὶ δωρεὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ χριστιανὸς ὁμιλητὴς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του δὲν ἔχει τίποτε νὰ προσφέρει, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του. Ὁ κηρυττόμενος λόγος προέρχεται ἀπὸ τὴν «παρακαταθήκην» (Α' Τιμ. στ' 20) τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος ποὺ ὁ Χριστὸς κληροδότησε στὴν Ἐκκλησία καὶ ὄχι σὲ ἕνα πρόσωπο.

γ) *Λόγος ἐπίκαιρος*: Σὲ κάθε ἐποχή, οἱ ἄνθρωποι ἀντιμετωπίζουν ὀρισμένα συγκεκριμένα προβλήματα καὶ ζοῦν συγκεκριμένες καταστάσεις. Ὡς ἐκ τούτου, ἔχουν ὄχι μόνον ἀπαίτηση, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη, ὁ χριστιανικὸς λόγος νὰ ἀναφερθεῖ στὰ ζητήματα καὶ τὶς καταστάσεις ποὺ ἀντιμετωπίζουν στὴν καθημερινή τους ζωὴ. Ὅταν οἱ ὁμιληταὶ δὲν λαμβάνουν ὑπόψη τὴν ἐποχὴ, στὴν ὁποία ζοῦν οἱ ἀκροα-

τές τους, τότε ὁ λόγος τους καθίσταται ἀνεδαφικὸς καὶ ἀναχρονιστικὸς.

Ὅρισμένα θέματα, ἐπίσης, μπορεῖ νὰ εἶναι σημαντικὰ καὶ σπουδαῖα γιὰ ἕνα χριστιανὸ ὁμιλητή, δὲν παρουσιάζουν ὅμως ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς συγκεκριμένους ἀκροατές, γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο, ὅτι δὲν ἀντιμετωπίζουν τέτοια θέματα. Δεδομένου μάλιστα ὅτι τὸ θεῖον κήρυγμα γίνεται στὴ συνάξη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι πιστοὶ ἔχουν τὴν ἀπαίτηση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκη, ὁ ἱεροκήρυξ νὰ ἀναφερθεῖ σὲ θέματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐπικαιρότητος ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ θέματα ἐπιστημονικῆς ἢ ἄλλης φύσεως. Τὰ θέματα αὐτὰ μπορεῖ νὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον. Ὡστόσο, ὁ ἱερός Ἄμβων δὲν εἶναι τὸ κατάλληλο βῆμα οὔτε ὁ ἱεροκήρυξ τὸ ἀρμόδιο πρόσωπο, γιὰ τὴ διαπραγμάτευση παρόμοιων θεμάτων.

Ὁ Κύριος παρομοίασε τὸν λόγο του ὡς ψωμὶ (Ματθ. δ' 4), ὡς κρασί (Ματθ. θ' 17 ἐξ.) καὶ ὡς νερὸ (Ἰωάν. δ' 10 ἐξ.), μὲ εἶδη δηλαδὴ ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο (τροφὴ καὶ ποτό). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ χριστιανικὸς λόγος πρέπει νὰ ἀναφέρεται σὲ ζωτικῆς σημασίας θέματα καὶ νὰ ἀποτελεῖ τροφή καὶ ποτὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

* Τὰ παλαιότερα χρόνια, ὁ κλάδος τῆς Θεολογίας ποὺ ἀφοροῦσε στὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν τεχνικὴ τοῦ κηρύγματος ὀνομαζόταν «Ἐκκλησιαστικὴ Ρητορικὴ» καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὁμιληταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὀνομαζόνταν «ρήτορες», οἱ ὁποῖοι μάλιστα χρησιμοποιοῦσαν ἀπ' Ἄμβωνος διάφορα ρητορικὰ σχήματα. Ὁ ρητορικὸς αὐτὸς τρόπος τῆς ὁμιλίας ἐντυπωσίαζε ἀσφαλῶς τοὺς ἀκροατάς, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως μέρος, ἐμείωνε τὸν ἱερὸ χαρακτήρα τοῦ κηρύγματος.

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΟΡΙΑ

- * **Η ΕΝΟΡΙΑ ΩΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ**, φυλλάδιο (Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου Ἱεροθέου).
- * **ΕΝΟΡΙΑ: Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΝ Τῷ ΜΕΣῶ ΗΜῶΝ** (Πρωτοπρ. Γεωργίου Μεταλληνού).
- * **Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**: «ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας» (Πρωτοπρ. Γεωργίου Μεταλληνού).

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

557. Κατὰ τὴν θεία λειτουργία καὶ τίς λοιπὲς ἀκολουθίες πότε πρέπει νὰ στέκονται καὶ πότε μποροῦν νὰ κάθονται οἱ πιστοί; (Ἑρώτηση π. Σ.Σ.)

Ὅπως γράψαμε στὴν ἀπάντηση στὴν ὑπ' ἀριθμ. 547 καὶ 548 ἐρώτηση, κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς δημοσίας λατρείας ἢ στάση τῶν πιστῶν καθορίζεται ἀπὸ τὴν σχετικὴ λατρευτικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζεται – ὄχι ὅμως πάντοτε – ἀπὸ τὰ παραγγέλματα τοῦ διακόνου, πού ἐκτελεῖ στὴν σύναξη χρέη τελετάρχου. Μὴ ὑπάρχοντος διακόνου τὰ παραγγέλματα αὐτὰ δίδονται ἀπὸ τὸν ἱερέα. Ἔτσι ἔχομε τὸ «Ὁρθοί», «Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου», «κλίναντες τὰ γόνατα», «... ἀνάστησον...» στὸν βυζαντινὸ λειτουργικὸ τύπο, καὶ στοὺς ἄλλους λειτουργικοὺς τύπους τὰ ἀνωτέρω ἢ ἄλλα παρόμοια, ὅπως «κλίνωμεν γόνυ», «ἀνάστησον ἡμᾶς», «ἐγειρώμεθα» καὶ «Ὁρθοί πρὸς Κύριον μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐστῶτες ὡμεν προσφέρειν» στὴν λειτουργία τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν», «στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ κατανύξεως» στὴν λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, «οἱ καθηήμενοι ἀνάστητε» στὴν λειτουργία τοῦ ἁγίου Μάρκου κ.ο.κ. Γιὰ νὰ ζητεῖται ἡ ἐγερση καὶ ἡ ὀρθία ἢ ἡ γονυκλινὴ στάση εἶναι φανερὸ ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸ παράγγελμα αὐτὸ οἱ πιστοὶ κάθονταν, ἢ τουλάχιστον μποροῦσαν νὰ κάθονται, καὶ ἔπρεπε τότε νὰ ἐγερθοῦν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχουν ἐιδικὲς σχετικὲς διατάξεις πού νὰ καθορίζουν τὸ πότε κάθονται οἱ χριστιανοί, ἐμμέσως ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω παραγγέλματα συνάγουμε τὸν χρόνο καθίσματος καὶ ἐγέρσεως. Στὶς μοναχικὲς ἀδελφότητες ὑπάρχει ἓνα εἶδος ἀγράφου τυπικοῦ, πού καθορίζει πότε στέκονται καὶ πότε κάθονται οἱ πατέρες, πότε κατεβαίνουν καὶ πότε ἀνεβαίνουν στὰ στασιδιὰ τους, πότε κύπτουν βαθεία, πότε καλύπτονται καὶ πότε ἀποκαλύπτονται. Ἔτσι χωρὶς νὰ διδάσκεται ἢ νὰ ἐπιβάλλεται ἄνωθεν, ὅλοι συμμορφώνονται πρὸς τὴν σχετικὴ παράδοση καὶ ἐντάσσονται ἄρμονικὰ στὸ σῶμα τῆς λατρευτοῦσης κοινότητος. Στὶς ἐνορίες βέβαια τὰ πράγματα δὲν εἶναι τόσο ἰδανικὰ λόγω τῆς ἀνομοιομορφίας τοῦ ἐκκλησιασματος, τῆς ἐλλείψεως πολλῆς φορὲς λειτουργικῆς κατηχήσεως καὶ μορφώσεως, ἀκόμα καὶ μειωμένης εὐλαβοῦς διαθέσεως. Εἶναι γνωστὸ ὅτι κατὰ τὸ «Στῶμεν καλῶς...» πολλοὶ κάθονται ἢ κατὰ τὸ «τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν» ἐλάχιστοι συμμορφώνονται πρὸς τὴν προτροπὴ αὐτή. Εἶναι θέμα

λειτουργικῆς ἀγωγῆς, πού δυστυχῶς σπανίζει.

Ἀπὸ τὰ διακονικὰ παραγγέλματα καὶ ἀπὸ ποσοδικὲς ἐνδείξεις πού συναντοῦμε στὰ Τυπικὰ μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε μιὰ ἀρκετὰ σαφὴ εἰκόνα γιὰ τὸ θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Ὁμοίως ὑπάρχουν σχετικὲς μαρτυρίες σὲ ἔργα πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἀπὸ τίς ὁποῖες καὶ πάλι ὀδηγούμαστε, ἔστω καὶ περιπτωσιακὰ, στὸ νὰ γνωρίσουμε τὴν πρακτικὴ πού ἀκολουθοῦσαν σὲ ὀρισμένους ἐποχὰς καὶ σὲ ὀρισμένους τόπους. Στὸ Β' βιβλίῳ τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» ἔχομε μιὰ ἐμπεριστατωμένη περιγραφή τῶν λειτουργικῶν συνάξεων ὅπως γινόταν στὴν Ἀντιόχεια κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνα. Συνεχῶς γίνεται λόγος γιὰ τὸ ὅτι οἱ πιστοὶ κάθονται στοὺς καθορισμένους γιὰ κάθε τάξη χώρους τοῦ ναοῦ καὶ ἐγείρονται κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου, κατὰ τίς εὐχὰς καὶ κατὰ τὴν προσφορὰ τῆς θυσίας: «καθελέσθω τὸ πρεσβύτεριον», «εἰς τὸ ἕτερον μέρος οἱ λαϊκοὶ καθελέσθωσαν μετὰ πάσης ἡσυχίας καὶ εὐταξίας», «καὶ αἱ γυναῖκες κεχωρισμένως καὶ αὐταὶ καθελέσθωσαν, σιωπὴν ἄγουσαι», «καὶ ὅταν ἀναγινωσκόμενον ἦ τὸ εὐαγγέλιον πάντες οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι καὶ πᾶς ὁ λαὸς στηκέτωσαν μετὰ πολλῆς ἡσυχίας», «οἱ μὲν νεώτεροι ἰδίᾳ καθελέσθωσαν, ἐὰν ἦ τόπος, εἰ δὲ μὴ στηκέτωσαν ὀρθοί. Οἱ δὲ τῆ ἡλικία ἤδη προβεβηκότες καθελέσθωσαν ἐν τάξει. Τὰ δὲ παιδιά ἐστῶτα προσλαμβάνεσθωσαν αὐτῶν οἱ πατέρες καὶ μητέρες», «αἱ παρθέναι δὲ καὶ αἱ χήραι καὶ πρεσβύτιδες πρῶται πασῶν στηκέτωσαν ἢ καθελέσθωσαν», «καὶ μετὰ τοῦτο (τὸ κήρυγμα) συμφώνως ἅπαντες ἐξανασιάντες... προσευξάσθωσαν τῷ Θεῷ», «μετὰ ταῦτα γενέσθω ἡ θυσία, ἐστῶτος παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ προσευχομένου ἡσυχῶς». Κατὰ βάση ἢ ἰδία παράδοση συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Οἱ πιστοὶ στέκονται κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ κατὰ τὴν εὐχὴ τῆς ἀναφορᾶς ἀπὸ τὸ «Στῶμεν καλῶς...» μέχρι τοῦ «Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη...», κατὰ τὸ «Πιστεύω» καὶ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» μέχρι τὴν ἑναρξὴ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ κατὰ τὴν κοινωνία («Μετὰ φόβου Θεοῦ...») καὶ ἐξῆς μέχρι τῆς ἀπολύσεως. Εἶναι ἀκριβῶς ἡ τάξη πού προβλέπεται ἀπὸ τίς «Ἀποστολικὰς Διαταγὰς» καὶ πού ἐπεβίωσε μέχρι σήμερα. Μόνον πού τότε δὲν εἶχε εἰσαχθεῖ ἀκόμα τὸ Σύμβολο τῆς πίστεως καὶ ἡ Κυριακὴ προσευχὴ στὴ θεία λειτουργία. Βραδύτερα εἰσήχθησαν καὶ τὰ ἀντίφωνα ἢ τὰ τυπικά. Καὶ πάλι ἐδῶ κατ' ἀναλογίαν ἢ στάση ἐπιβάλλεται στὸ

Η «ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ» ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΛΗΡΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΙΑΣ (1331-1797)

Του Πρεσβ. κ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΖΑΜΠΙΛΗ

Και όμως! «Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ὡς δογματοθεολογικὴ ἔννοια, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ὡς πολιτιστικὸ ἦθος καὶ τρόπος ζωῆς ἀπεδείχθησαν ἰσχυρὰ ἐνῶπι-κὸ ὑπόβαθρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ»²⁵.

Πρωτομάστορες καὶ στυλοβάτες ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνακαινιστικῆς προσπάθειας εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ παιδευτικὸ τους ἔργο διασφάλισαν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους. Εἶναι δὲ ἄξια ἰδιαίτερης προσοχῆς ἡ παρατήρηση τοῦ ἱστορικοῦ: «Στὴν Ὁρθοδοξοπατερικὴ παράδοση τὰ ὅρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἦθους συμπύκνουν μὲ τὰ ὅρια τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τῆς ἐλεύθερης κοινωνίας. Οἱ φιλελεύθεροι ρίζες τοῦ (προχριστιανικοῦ) Ἑλληνικοῦ πληρώθηκαν καὶ καθαγιασθήκαν μέσα στὴν Ἑλληνορθοδοξία καὶ καταξιώθηκαν σὲ ὑπαρκτικὸ στοιχεῖο ἐν Χριστῷ “καινῆς κτίσεως” (Β' Κορ. 5,17). Τὸ “ἐν Χριστῷ” καὶ “ὄν Χριστῷ” προϋποθέτει τὴν μεταστοιχείωση τοῦ ἐγκεντρικοῦ ἀτόμου σὲ πρόσωπο, κινούμενο στὰ ὅρια τῆς ἀγιοτριαδικῆς ἐλευθερίας»²⁶.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 219 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

«Εὐλογημένη ἡ βασιλεία...», κατὰ τὴν εἴσοδο (τὸ διακονικὸ παράγγελμα «Σοφία ὀρθοί» ἀρχικὰ λεγόταν στὸ κάτω μέρος τοῦ ναοῦ) μέχρι καὶ τοῦ τρισαγίου, καθὼς καὶ κατὰ τὴν εἴσοδο τῶν δώρων (χερουβικό). Τὸ «Ὄρθοι μεταλαβόντες...» πάλι ἀποτελεῖ προτροπὴ γιὰ ἔγερση τῶν καθημένων, δεδομένου ὅτι ἡ θεία κοινωνία διαρκοῦσε πολλὴ ὥρα, καὶ μετὰ τὴν θεία μετάληψη οἱ κοινωνοῦντες («μεταλαβόντες...») ἀπεσύροντο καὶ ἐνδεχομένως κάθονταν, περιμένοντας τὴν μετὰ τὴν μετάληψη εὐχαριστία.

Ἡ πράξη δὲν φαίνεται νὰ ἦταν παντοῦ ἡ ἴδια. Ἐχομε μαρτυρίες ὅτι ἐνῶ στὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα ἄλλοι κάθονταν, ὅπως συνήθως καὶ σήμε-ρα γίνεται, ἄλλοι στέκονταν ὀρθοί, ὅπως μπορεῖ νὰ συναχθεῖ ἔμμεσα ἀπὸ τὴν τυπικὴ διάταξη κατὰ τὴν ὁποία στὰ ἀναγνώσματα τοῦ ἑσπερινοῦ καθόμαστε μὲν ὅταν εἶναι ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἱστάμεθα δὲ ὅταν εἶναι ἀπὸ τὴς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς.

(Συνεχίζεται)

Πάντως, δίχως ἐπιφυλάξεις μποροῦμε νὰ σημειώσουμε, ὅτι ἡ διασφάλιση τῆς Ἑλληνορθόδοξης παράδοσης τοῦ λαοῦ μας καὶ ἡ παρατέρα διαφύλαξη τῆς ἰδέας Ἑθνους - Γένους, ὀφείλεται πρωταρχικὰ καὶ κύρια στοὺς ταπεινοὺς καὶ φλογισμένους αὐτοὺς κληρικοὺς-δασκάλους. Στοὺς ἐθνικοὺς αὐτοὺς παιδευτές, οἱ ὅποιοι τόλμησαν²⁷ νὰ προχωρήσουν πέρα ἀπὸ τὴς ἀπειλῆς καὶ τοὺς κινδύνους. Μὲ στόχο πάντοτε ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ νὰ παραμείνει ὀρθία καὶ σταθερὰ νὰ καλλιεργεῖται μέσα στὸ ἄδυτο φῶς «τῶν φώτων καὶ τοῦ Εὐαγγελίου».

Ἡ στάση τους αὐτὴ —προφητικὴ καὶ σωτήρια— ἀποδείχθηκε ἀσφαλιστικὴ δικλῆδα προκειμένου νὰ διασωθεῖ τὸ ἕφος καὶ τὸ ἦθος τοῦ Ἑλληνα, ὅταν λίγα χρόνια ἀργότερα ὁ Εὐρωπαϊκὸς διαφωτισμὸς καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση²⁸ χτυποῦσαν τὴς πόρτες τοῦ Ἑλληνορθόδοξου γένους μας, ροκανίζοντας τὴς ρίζες τῆς παράδοσής μας.

Μέσα ἀπὸ τὸ δυναμογόνον κανάλι τῆς Ὁρθοδοξίας περνοῦσε τὸ ρεῦμα τῆς Ὁρθοπραξίας καὶ τοῦ γνήσιου ἀνθρωπισμοῦ. Ποῦ ἔγινε ἡ ἀθέατη γέφυρα ἡ ὁποία ἔνωσε τὴν ἱστορία σὲ μιὰ ἀδιατάρακτη ἐνότητα καὶ μετέφερε ἀδιάκοπα τὸν πνευματικὸ πλοῦτο τοῦ χθὲς προκειμένου νὰ θρέψει τὸ δύσκολο σήμερα. Γιὰ νὰ μὴ ὑπάρξει ποτὲ —καὶ μέσα στὴν φοβερὴ δίνη τῆς σκλαβιάς ἀκόμη— ἡ πνευματικὴ ἀτροφία, ποῦ ὀδηγεῖ στὴ συρρίκνωση, τὸν ψυχικὸ μαρασμὸ καὶ τὴν ἐθνικὴ παραλυσία. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς παιδευτικῆς διεργασίας εἶναι ἀποκαλυπτικὸ. Καὶ ταυτόχρονα συγκλονιστικό. Ἡ Ἐκκλησία ἔγινε ὁ πνευματικὸς Μωυσῆς τοῦ γένους.

Τρίτη διαβρωτικὴ κίνηση τῶν Λατίνων ἀέναντι στὸ Ὁρθόδοξο ἦθος καὶ τὴν γενικότερη Ὁρθόδοξη πίστη ἦταν ἡ νόθευση τῆς ἱερότητας τοῦ γάμου. Καὶ ἡ ταυτόχρονη «ἐπιχείρηση» ἀποϊεροποίησης τῶν θείων μυστηρίων. Βάναυσα, λουπόν, κακοποίησαν τὸν θεσμὸ τῆς οἰκογένειας. Πίστευαν, οἱ ἀλλόφρονες κατακτητές, πῶς, χτυπώντας τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας, δηλαδὴ τὴν Ὁρθόδοξο Χριστιανικὴ οἰκογένεια, θὰ ἦταν εὐκόλο τὸ «πέρασμα» τους μέσα στὸν κοινωνικὸ —Ρωμαϊκο—

κορμό. Γι' αυτό κατάργησαν τὰ κωλύματα τοῦ γάμου. Ἔτσι ἐπέτρεπαν καὶ σὲ στενοὺς συγγενεῖς νὰ παντρεύονται²⁹. Ἡ ἄδεια, βέβαια, ἦταν δυνατὸν νὰ δοθεῖ ἐφ' ὅσον συνέτρεχε σοβαρὸς προσηλυτιστικὸς λόγος. Ὅταν οἱ Λατίνοι διέβλεπαν τὴν ἀποτυχία τῆς προσηλυτιστικῆς τους προσπάθειας — γεγονὸς συνηθισμένο — ἢ δὲν παραχωροῦσαν ἄδεια ἢ δὲν δίσταζαν ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ διαλύσουν τὸν γάμο. Τέτοια παραδείγματα — ἐλάχιστα εὐτυχῶς — ἔχουμε στὴν Κρήτη³⁰.

Καὶ τὸ ἀκόμη πιὸ φοβερό, ποὺ ἀποκαλύπτει τὸ μέγεθος τῆς πνευματικῆς πτωχείας καὶ ἠθικῆς στεριότητος τῶν Λατίνων κατακτητῶν: Προκειμένου νὰ ἔλθει «εἰς γάμου κοινωνίαν» Ὁρθόδοξος ἔπρεπε ἢ σύζυγος νὰ εἶναι Καθολικοῦ δόγματος. Ὑποχρέωναν, δηλαδή, τοὺς Ὁρθόδοξους νὰ ἀνέχονται τοὺς μικτοὺς γάμους. Οἱ Λατίνοι, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, δὲν ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθοῦν τὸ θρήσκευμα τοῦ συζύγου, ἀν αὐτὸς ἦταν Ὁρθόδοξος. Ἀντίθετα, ἢ Ἑλληνίδα ὄφειλε νὰ ἀκολουθεῖ τὸν Λατῖνο σύζυγο³¹.

Τὴν ἄδεια γάμου θὰ τὴν παραχωροῦσε ὁ λατῖνος Ἐπίσκοπος. Ὅλα αὐτά, βέβαια, τὰ μέτρα δὲν ἀπέδωσαν τοὺς ἀναμενόμενους καρπούς, γιατί τὸ Ὁρθόδοξο φρόνημα τοῦ λαοῦ παρέμενε ἀκλόνητο καὶ ἀταλάντευτο.

Τέταρτη παρέμβαση στὸ Ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο τοῦ νησιοῦ ἦταν ἡ πρωτοποριακὴ — ἡγετική — θέση, ποὺ δόθηκε στὸν Λατῖνο ἐπίσκοπο, ἔναντι τοῦ Ὁρθόδοξου. Στὴ Λευκάδα Λατῖνος Ἐπίσκοπος ὑπῆρχε μέχρι τὸ 1355 περίπου. Στὴ συνέχεια ἡ λατινικὴ Ἐπισκοπὴ Λευκάδος κατηργήθη καὶ ἔξαρχος ὀρίστηκε ὁ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ὁ ὁποῖος προπορευόταν τοῦ Ὁρθόδοξου Ἀρχιεπισκόπου Λευκάδος³². Ὅπως χαρακτηριστικὰ παρατηρεῖ ὁ Παναγιώτης Χιώτης³³ «ὁ Ἑλληνικὸς κλῆρος ὄφειλε νὰ ἐκλέγη προοιστάμενος, ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐπιτηρῆται ὑπὸ τοῦ λατῖνου Ἐπισκόπου, τῆς δὲ χειροτονίας νὰ προηγῆται ὁμολογία ὑπακοῆς ἐγχειριζομένη ὑπὸ τοῦ χειροτονουμένου Ἑλληνοῦ πρὸς τὸν λατῖνον ἐπίσκοπον ἀρχηγέτην αὐτοῦ. Ὁ μὲν Μητροπολιτικὸς θρόνος περὶ τὰς χώρας ἐκεῖνας κατηργήθη, τὰ δὲ κεκανονισμένα ὑπὸ Συνόδων τοπικῶν, Ἑλλήνων ἰσχυρῶν, καθόσον δὲν ἀντέβαινον εἰς τὸ Λατινικὸν ῥητόν, ἦτοι εἰς τὰ μὴ πίστει καθολικῆ ἀνταιρούμενα, καὶ ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀνεχόμενα. Ἀπητεῖτο διὸ ἡ ἱερουργία ἐξαιρετικῶς μὲ ἄζυμον, ἢ θεία μετάδοσις πρὸς τοὺς λαϊκοὺς καθ' ἓν μόνον εἶδος τῆς θείας κοινωνίας,

ἢ ξύρισις γενεῶν, καὶ οἱ πρὶν χειροτονίας ἱερεῖς νυμφευμένοι νὰ χωρισθῶσιν ἐν τῷ ἅμα τὰς συζύγους. Διὰ ταῦτα ἤριζον ἀδιακόπως Ἕλληνες καὶ λατίνοι ἐν ταῖς νήσοις».

Τὸ τιμητικὸ πάντως προβάδισμα τοῦ λατινικοῦ ἱερατείου δὲν ἦταν τυπικόν. Ἀπέβλεπε στὴν οὐσιαστικὴ μείωση τοῦ Ὁρθόδοξου κλήρου, ὥστε ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἀνοίξει ὁ δρόμος τῆς ὑποταγῆς στὴν λατινικὴ ἐξουσία³⁴.

Ἡ ὅλη αὐτὴ «ἐπιχείρηση ὑποταγῆς καὶ συρρίκνωσης» τῆς Ἐκκλησίας μας θὰ φανεῖ ἐντονότερα στὴν περίοδο τῆς Ἐνετοκρατίας. Ὅταν ἐνθρονιζόταν οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐπίσκοποι ἢ οἱ Διοικητὲς (ἀρμοστὲς) τοῦ νησιοῦ.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκοτεινὸ πλέγμα θὰ κινήθουν οἱ κατακτητὲς καὶ στὴν περίπτωση χειροτονίας ὑποψηφίου πρὸς ἱερωσύνη. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπιθυμοῦσε νὰ γίνῃ κληρικὸς ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἀναγνωρίσει τὸν Πάπα σὰν διάδοχο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἀρχηγὸ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας. Ταυτόχρονα τὸν καλοῦσαν οἱ λατινικὲς ἀρχὲς νὰ δηλώσει ὑποταγὴ στὸν «Ἅγιο Πατέρα». Ἡ δήλωση αὐτὴ πάντοτε ἦταν πλαστή, «τὴν ὁποῖαν δὲν ἐτήρουν ποτέ, ἀπεναντίας ἦσαν πρόθυμοι διὰ πᾶσαν κατὰ τοῦ κατακτητοῦ ἀντίδρασην καὶ σκευωρίαν»³⁵.

Ἡ χειροτονία γινόταν ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Λευκάδος³⁶, ὁ ὁποῖος χειροτονοῦσε καὶ τοὺς ὑποψηφίους τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν Κερκύρας, Κεφαλληνίας³⁷ καὶ Ζακύνθου³⁸ τῶν ἐπισκοπῶν Ἰθάκης, Παξῶν καὶ Κυθήρων. Ἐπειδὴ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Λευκάδος εἶχε ὅλα σχεδὸν τὰ χρόνια τῆς λατινικῆς κυριαρχίας Ὁρθόδοξο, γι' αὐτὸ ὁ Λευκάδος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς Ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι χειροτονοῦσαν τὸν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, τὸν Κερκύρας καὶ τοὺς βοηθοὺς Ἐπισκόπους, ποὺ ποίμαιναν τὶς Ἐπισκοπὲς Ἰθάκης, Παξῶν καὶ Κυθήρων. Καὶ τώρα ὅμως οἱ λατίνοι τῆς Λευκάδος εἶχαν ἐπισκοπικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὸν Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Λευκάδος³⁹.

Δὲν εἶναι λιγότερο παρεμβατικὴ ἢ ὑποχρεωτικὴ καθιέρωση στοὺς Ὁρθόδοξους Ἱ. Ναοὺς δευτέρας Ἁγίας Τράπεζας (altari), προκειμένου οἱ κληρικοὶ τοῦ λατινικοῦ δόγματος νὰ τελοῦν, ταυτόχρονα μὲ τὸν Ὁρθόδοξον ἱερέα, θ. λειτουργία. Στὶς δὲ ἱερὲς λιτανεῖες ὑποχρεωτικὰ τὸ προβάδισμα εἶχε ὁ λατῖνος Ἐπίσκοπος. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε ὅμως πὼς οἱ «λατίνοι Ἐπίσκοποι δὲν διακρίνονταν οὔτε γιὰ τὴν μόρφωσή τους, οὔτε γιὰ τὸ ἦθος τους καὶ ἔτσι ἀδυνατοῦσαν νὰ ἐπιδράσουν στοὺς Ὁρθόδοξους κατοίκους»⁴⁰. Ἀντίθετα. Οἱ Ὁρθόδοξοι «Ἐπίσκοποι

έν γένει έθεωρούντο κατά τούς χρόνους τής ξενοκρατίας φιλοστοργώτατοι πνευματικοί του ποιμνίου αυτών πατέρες και κηδεμόνες. Τοσαύτη δέ υπήρχεν ή εις τήν δικαιοκρισίαν και τὸ φιλειργηκόν αυτών πνεύμα πεποιθήσις, ὥστε πρὸ αυτών υπεβάλλοντο διαφοραὶ παντοῖαι, συντασσομένων συνυποσχετικῶν περὶ τής ἀνεκκλήτου ἐκείνων ἀποφάσεως. Τοιαῦτα συμβόλαια διαιτησίας εὔρομεν πολλὰ ἐν συμβολαιογραφικοῖς βιβλίοις τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὰ ὑπὸ τῶν ἱεραρχῶν διατασσόμενα ἐν οἰκογενειακαῖς διαμάχαις, καὶ ἐν ἄλλαις περιστάσεσι, οἷον πνευματικοὶ κανόνες εἰς μετανοήσαντας ἁμαρτωλοῦς, ἀναθήματα καὶ δωρεὰς εἰς ναοὺς καὶ μονὰς κ.λπ. ἐξετελοῦντο εὐλαβῶς καὶ ἀγογγύστως. Ἡ πρὸς εἰρήνην παρέμβασις τῶν ἱεραρχῶν ἦτο αὐθόρμητος πολλάκις»⁴¹.

Εἶναι γνωστὸ ἀκόμη ὅτι ὁ πάπας Λέων ὁ Γ' ἐξέδωσε βούλα ὕστερα ἀπὸ σχετικὴ εἰσήγησις τῶν Ἑνετῶν, στήν ὁποία μετὰ τῶν ἄλλων «ἀπαγορεύεται εἰς τούς Λατίνους ἱερεῖς νὰ ἱερουργῶσιν εἰς Ἱερὰς Τραπεζὰς Ἑλλήνων ἢ ἄλλας τελετὰς νὰ ἱεροπράττωσιν, ἢ νὰ εἰσέρχωνται εἰσέτι εἰς ναοὺς Ἑλλήνων, καὶ νὰ τελῶσι μνημόσυνα ἢ μυστήρια γάμων, βαπτισμάτων καὶ ἱεροπραξίας κατὰ τὸ οἰκεῖον Λατινικὸν ρητόν»⁴². Ἡ ἀπαγορευτικὴ αὐτὴ ἐντολὴ τοῦ Πάπα φαίνεται πὼς ἐκδόθηκε γιὰ τὸ «θεαθῆναι», ἀφοῦ ποτὲ δὲν ἐφαρμόστηκε. Ἀρνητικοὶ εἶναι οἱ λατῖνοι καὶ στίς κωδωνοκρουσίς τῶν Ἱ. Ναῶν τὴν Μ. Ἑβδομάδα, μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου. Τὴν τακτικὴ αὐτὴ ἐπέβαλλον ὑποχρεωτικὰ καὶ στοὺς Ὁρθοδόξους⁴³.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἀνοίξουμε μὴ σύντομη παρένθεσις καὶ νὰ ἀναφερθοῦμε στήν μυστηριακὴ ἐπικοινωνία τῶν λατίνων μὲ τούς Ὁρθοδόξους. Ὁφείλουμε, βέβαια, νὰ συμειώσουμε καὶ ἐδῶ πὼς ἡ ἐπικοινωνία αὐτὴ, στὸ μέτρο καὶ τὸ μέγεθος ποὺ υπήρχε, ἦταν ἐκβιαστικὴ ἐξαναγκαστικὴ ὑποχρεωτικὴ γιὰ τούς Ὁρθοδόξους. Ὁ στόχος τῶν κατακτητῶν ἦταν ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ προηγούμενα ἀναφέραμε. Δὲν πίστευαν στήν ἐνότητα καὶ τὴν ἀδιατάρακτη εἰρήνην τοῦ λαοῦ. Ἀπέβλεπαν, μέσα ἀπὸ τὴν κοινὴ λατρεία καὶ τὴν ὑποχρεωτικὴ μυστηριακὴ ἐπικοινωνία, στήν σταθερὴν ἀτονία τοῦ Ὁρθοδόξου φρονήματος καὶ τὴν σίγουρη ὑποταγὴ τοῦ στήν λατινικὴ ἐξουσία. Ἀπέβλεπαν, δηλαδή, «πρὸς μεῖζονα τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας μεγαλοπρέπειαν καὶ μᾶλλον πρὸς ἔμμεσον ταπεινώσιν τῶν Ὁρθοδόξων»⁴⁴.

Εἶναι κοινὸ πᾶσι μυστικὸ πὼς πολλὰς φορὰς οἱ

κληρικοὶ τοῦ νησιοῦ εἶχαν λατρευτικὴ καὶ μυστηριακὴ σύναξι «ἀναμιξ ἱερεῖς Δυτικοὶ καὶ Ἀνατολικοὶ»⁴⁵ στὸ λατινικὸ abtari. Ἀναφέρεται σχετικὰ πὼς «ἐν Ἑπτανήσῳ μαρτυρεῖται ὅτι κατὰ τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἀρσενίου, Ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας, οἱ Ὁρθόδοξοι, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μ. Πρωτοπαπᾶν, συνελειτούργουν μετὰ τῶν Λατίνων εἰς τὴν Λατινικὴν Μητροπόλιν»⁴⁶. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ θὰ παρατηρηθεῖ σὲ ὅλα τὰ λατινοκρατούμενα Ἑπτάνησα⁴⁷.

Εὐλόγα, λοιπόν, μποροῦμε νὰ διερωτηθοῦμε: Ὑπάρχει ἐδῶ συμπροσευχὴ καὶ συμμετοχὴ στὴ θ. Εὐχαριστία, ὅποτε βρισκόμαστε σὲ ἐνότητα πίστεως μὲ αἱρετικούς;

(Συνεχίζεται)

25. Ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», 22.11.87.

26. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 1-16.11.89.

27. π. Γερασ. Ζαμπέλη, Ἀρχιεπίσκοπος Λευκάδας καὶ Ἁγίας Μαύρας Διονύσιος Κόνταρης (1690-1742), εἰς περιοδ. «Ἀπολύτρωσις», ἀριθ. φύλ. 284-285, 286-287, 288-289.

28. π. Γεω. Ζαμπέλη, Διαφωτισμὸς καὶ Ἑλληνορθόδοξος φωτισμὸς, ἀνέκδοτη ἐργασία.

29. Πρβλ. Ἀρχιμ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Σχέσεις Ὁρθόδοξων καὶ Λατίνων κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα.

30. Πρβλ. Ἀρχιμ. Χρυσ. Ἀγγελιδάκη, Ἡ κατάσταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης ἐπὶ Ἑνετοκρατίας.

31. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 31.

32. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 32.

33. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 29.

34. Πρβλ. Κων. Μαχαῖρά, Ναοὶ καὶ Μοναὶ τῆς Λευκάδος, Ἀθήνα 1957. — Κων. Μαχαῖρά, Ἡ Λευκάς ἐπὶ Ἑνετοκρατίας, Ἀθήνα 1951.

35. Νικολάου Τωμαδάκη, Ὁρθόδοξοι Ἀρχιερεῖς ἐν Κρήτῃ ἐπὶ Ἑνετοκρατίας, ἀνάτ. ἐκ τῆς «Ὁρθοδοξίας», Ἰσταμπούλ 1952, σ. 8.

36. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 31.

37. Ἀ. Χ. Τσιτσά, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κερκύρας κατὰ τὴν Λατινοκρατίαν, Κέρκυρα 1969, σελ. 25.

38. Ἀ. Χ. Τσιτσά, Ἡ Ἐκκλησία..., σελ. 25.

39. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 41.

40. π. Νικ. Ἰωαννίδη, Ἰωσήφ Βρυννίος, Ἀθήνα 1985, σελ. 38. — Πρβλ. Γεω. Κονιδάρη, Ἐκκλ. ἱστορία Ἑλλάδος, σ. 140.

41. Ἡλ. Τσιτσέλη, Κεφαλληνικά..., Β', σελ. 74.

42. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 30.

43. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 48.

44. Σπ. Κ. Παπαγεωργίου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας ἀπὸ συστάσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ νῦν, ἐν Κερκύρα 1920, σελ. 73.

45. Παν. Χιώτη, Ἱστορικά..., τ. 6ος, σελ. 101.

46. Ἰερωνύμου Κοτσώνη, Ἡ κανονικὴ ἀποψις περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων (intercommunio). Ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 107-108.

47. Ἐρμ. Λούντζη, Περὶ τῆς πολιτικῆς..., 112 κ.ἑξ. — Ν. Γ. Ζαχαροπούλου, Ἡ Ἐκκλησία στήν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Φραγκοκρατία, Θεσ/κη 1984², σελ. 169 κ.ἑξ.

Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός

Ὁ ἄτλας τῆς Ὁρθοδοξίας

Τοῦ Μοναχοῦ ΜΩΥΣΕΩΣ Ἀγιορείτου

Ὁ κατὰ κόσμον Μανουὴλ γεννήθηκε στὴν ἀγιοτρόφο Κωνσταντινούπολη ἀπὸ εὐγενεῖς γονεῖς τὸν Γεώργιο Εὐγενικό, Μέγα Χαροφύλακα τῶν Πατριαρχείων καὶ τὴν ἀρχοντικὴ Μαρία, περὶ τὸ 1391. Δύο θηρία θέλησαν κι αὐτὸν νὰ τὸν πνίξουν· ὁ ἰσλαμισμὸς κι ὁ λατινισμὸς. Δὲν τὰ κατάφεραν. Ἠττήθηκαν καὶ μαζί του.

Πρῶτος δάσκαλός του ἦταν ὁ πατέρας του. Ὃταν ἦταν 13 ἐτῶν ὄφρανεύει ἀπὸ πατέρα καὶ τῆ διδασκαλία του ἀναλαμβάνει ὁ σοφὸς μητροπολίτης Σηλυβρίας Ἰγνάτιος. Στὴ συνέχεια μαθητεύει στὸν γνωστὸ φιλόσοφο Γεώργιο Γεμιστὸ - Πλήθωνα, μὲ συμμαθητὴ τὸν μετέπειτα ἐπισκοπο Νικαίας Βησσαρίωνα. Γιὰ τὴν πρόοδό του ἐξελίχθηκε σὲ προοιστάμενο τοῦ Πατριαρχικοῦ Φροντιστηρίου κι ἀπέκτησε γιὰ τὴ φήμη του πολλοὺς μαθητὲς. Ἡ δόξα δὲν τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ταπεινὴ καὶ τὴ σωφροσύνη ποὺ τὸν κοσμοῦσε.

Στὴν ἡλικία τῶν 26 χρόνων κείρεται μοναχὸς καὶ μετονομάζεται Μάρκος στὴ μονὴ τῶν Μαργάνων. Στὴν ἐκεῖ ἡσυχία συγκεντρώνεται καὶ ἀσκεῖται σκληρά. Συνεχίζει νὰ μελετᾷ καὶ κυρίως τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τοὺς Ἁγίους Πατέρες. Ὁ μαθητὴς του Γεώργιος Σχολάριος ἔγραψε περὶ αὐτοῦ: «Πρὶν γίνεαι μοναχὸς ἦταν σωφρονέστερος τῶν ἀσκητῶν καὶ ὡς μοναχὸ δὲν τὸν κέρδιζε ἢ ἀνθρώπινη δόξα». Ἡ μελέτη, ἡ ἀσκησιμὴ καὶ ἡ προσευχὴ τὸν ἐνδυνάμωσαν, τὸν ἐνίσχυσαν ἰσχυρά. Ἡ εὐθικρισία, ἡ εὐφυΐα, ἡ τόλμη, ἡ ρητορεία του, ἡ διάκρισή του, ἡ μόρφωση, ἡ γνώση καὶ ἡ ὄλη πνευματικότητά του τὸν ἔκαναν φίλο κι ὁδηγὸ δύο αυτοκρατόρων· Μανουὴλ τοῦ Β' καὶ Ἰωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου. Στὰ ἔργα του φαίνεται ἡ βαθειὰ γνώση τῆς ἀρχαιοελληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ ἐκτίμησή του πρὸς αὐτή. Ὁ Ὅμηρος, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλωτῖνος, ὁ Εὐριπίδης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης τοῦ εἶναι προσφιλεῖς. Ἡ γραφίδα του ἔδωσε κανόνες, ἐπιγράμματα, ποιήματα, δογματικὲς μελέτες καὶ ἐπιστολές. Συνυφασμένη ἡ μυρίπνοη ἀρετὴ του μὲ τὴν ὑψηλὴ σοφία του τὸν ἔκαμε πρόσωπο σεβάσμιμο καὶ λαμπρό. Ὁ Θεόδωρος Ἀγαλλιανὸς λέγει γι' αὐτόν: «Ὁ θαυμάσιος Μάρκος

κοσμεῖται μὲ ὅλα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα καὶ εἶναι γεμάτος ἀπὸ θεῖα σοφία».

Ὁ ἀσκητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε φιλία μὲ τὸν μέγα ἐκκλησιάρχη Συρόπουλο, τὸν Δαβὶδ Κομνηνὸ, τὸν φιλόσοφο Γεώργιο Ἀμρουτζη, τὸν Ἰωσήφ Βρυένιο τὸν Στουδίτη, τὸν μαθητὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πολὺ ἐπηρεάσθηκε ὁ θεῖος Μάρκος. Ἄδελφός του ἦταν ὁ νομοφύλακας Ἰωάννης ὁ Εὐγενικός, ὁ ὁποῖος πολλὰ γράφει περὶ αὐτοῦ καὶ συγγενῆς του ὁ λόγιος ἱεράρχης Μηδείας Θεοφάνης. Ὁ σιωπηλὸς ἀσκητὴς, ὁ γλυκὺς ρήτορας, ὁ δραστήριος κληρικὸς, ὁ λόγιος, ὁ σεμνὸς, ὁ ἀκούραστος, ὁ δραστήριος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ εἶχε μόνον φίλους.

Ὡς ἱερομόναχος ὀρίζεται ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας ὡς ἀντιπρόσωπός του γιὰ τὴ Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας. Τὸ ἴδιο ἔπραξε καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Τὸ 1437 χειροτονεῖται μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ ὀρίζεται ἐκπρόσωπος καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας. Τρεῖς Πατριάρχες τὸν θεωροῦν ὡς μόνον ἰκανὸ νὰ τοὺς ἀντιπροσωπεύσει ἐπάξια ὁ ἱερὸς Μάρκος. Τοῦτο σημαίνει πολλά. Εἶναι πλέον ὁ «ἔξαρχος» τῆς Ἀνατολικῆς Συνόδου. Ἡ πίεση τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννη γιὰ τὴν ἀνάδειξη σὲ ἐπίσκοπο τοῦ ἁΐσιου Μάρκου καὶ ἡ ἀποστολή του στὴ Φλωρεντία ἦταν μία ἀπὸ τῆς λίγες ἐμπνευσμένες κινήσεις τοῦ ἄβουλου ἐκείνου ἀρχοντα σὲ μία ἀρκετὰ δύσκολη ἐποχὴ.

Καταβεβλημένος ἀπὸ τὴν ἀσκησιμὴ καὶ τὴν ἀσθένεια ὁ Μάρκος, ἐλπίζοντας μόνον στὸν Θεὸ, ἐτοιμάζεται προσευχόμενος γιὰ τὴ μεγάλη ἀποστολή στὴ Δύση. Εἶναι γνωστὸ πὼς μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ ἀνεδείχθη στύλος τῆς πίστεως, ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας, γίγαντας τοῦ πνεύματος, βράχος ἀκλόνητος τῶν ὀρθῶν δογμάτων. Καὶ στὴ Δύση τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲν πνέουν οὐριοὶ ἄνεμοι, ἀλλὰ σφοδροὶ καὶ ταραχώδεις. Ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία εἶναι διχασμένη, κρινόταν. Ὁ πάπας Εὐγένιος ὁ Δ' εἶχε κηρυχθεῖ ἀργὸς ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Βασιλείας καὶ σὸ τέλος καθαιρέθηκε. Ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς πρεσβείας τῆς Συνόδου τῆς Βασιλείας στὴν Κωνσταντινούπολη

Ἰωάννης τῆς Ραγούζης μὲ κάθε εἰλικρίνεια ἀνέφερε πρὸς τὸν πατριάρχη καὶ τὸν αὐτοκράτορα ὅτι δὲν συμφέρει ἡ ἀποστολὴ τῶν Ὁρθοδόξων σὲ μιὰ διχασμένη Δύση. Ὁ αὐτοκράτορας ζοῦσε ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς Ἐνωτικούς σ' ἓνα κόσμο φαντασιώσεων καὶ πίστευε πὼς ἡ ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ ἔφερε τὴ σωτηρίαν τῆς αὐτοκρατορίας, φέροντας στρατιωτικὴ βοήθεια ἀπὸ τὴ Δύση. Ὁ πατριάρχης πάλι ἦταν ἀσταθῆς λόγω τῶν γηρατειῶν καὶ τῶν φιλοδοξιῶν του. Γενικῶς ἐπικρατοῦσε ἓνα κλίμα δυσπιστίας, ἀμφιβολίας, φοβίας καὶ ἀπαισιοδοξίας. Οἱ πολλοὶ τῶν σοφῶν ἦσαν ἀντίθετοι μᾶς τέτοιας ἐνώσεως, κυρίως οἱ μοναχοί, ὁ κληρὸς καὶ ὁ θεομὸς πιστὸς λαός. Οἱ Ἁγιορεῖτες ἦταν ἀρκετὰ διστακτικοὶ καὶ στὸ τέλος ἀναγκάσθηκαν νὰ στείλουν δύο παρατηρητές.

Μέσα ἀπὸ πολλὰ καὶ μεγάλα δυσκολίες ἔφθασε ἡ ἀποστολὴ στὴ Φλωρεντία. Οἱ ἀντιρρητικοὶ λόγοι τοῦ Μάρκου περὶ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ τῆς λαθεμένης παπικῆς ἐσχατολογίας ἀποτελοῦν σημαντικὴ συμβολὴ στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία. Οἱ δυσκολίες συνεχίσθηκαν καὶ κατὰ τὴν παραμονὴ τους ἐκεῖ τοὺς στέρησαν ἐκκλησίες γιὰ τὴν τέλεση τῆς θ. Λειτουργίας, ἀκόμη καὶ τὸν ἐπιούσιο ἄρτο. Ὁ ἄκαμπτος ὄσιος Μάρκος ἐπιμένει μὲ σαφήνεια καὶ ἀγάπη νὰ μιλά μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων. Ὁ θεολόγος πατὴρ ἀναδεικνύεται ἀπροκατάληπτος, ἀφανάτιτος, εἰλικρινής, καθαρὸς καὶ προσηνής. Γι' αὐτὸ καὶ θαυμάζεται.

Μόνος σχεδὸν παλεύει μὲ τὰ παπικὰ κύματα καὶ θαρραλέος ὁμολογεῖ τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ τὸ γνήσιο πατερικὸ του φρόνημα, ἀρνούμενος νὰ δεχθεῖ προσθήκες στὸ Σῦμβολο τῆς Πίστεως. Οἱ Λατῖνοι στενοχωροῦνται καὶ ἐλέγχονται ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἐφέσου, ἀλλὰ δὲν πείθονται στὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ 1439 ἡ Σύνοδος μεταφέρεται ἀπὸ τὴν Φεράρα στὴ Φλωρεντία. Παρότι ὁ θεῖος Μάρκος δὲν συμφωνεῖ γιὰ τὴ μεταφορὰ καὶ ἐνώπιον τῆς παπικῆς ἀδιαλλαξίας καὶ δυνάμεως, μεταβαίνει καὶ γίνεται πρὸ μαχητικός. Ἐλέγχει τὶς λατινικὰ σοφιστεῖες καὶ ἀποδείξεις ὡς νόθες καὶ ἀνακριβεῖς. Τὸ θεῖο θάρρος, ἡ ἱερὴ του ὑπομονή, ἡ ἀγία ἐπιμονὴ κάνουν τὸν ἀσκητὴ ἐπίσκοπο ὁμολογητὴ, ἥρωα, μάρτυρα τῆς ἀλήθειας. Ἀπαντᾷ χαρακτηριστικὰ

ὄταν τοῦ λέγουν νὰ γίνε πρὸς ὑποτονικός· «ἀπλῶς ἡρετισάμην ὁμιλεῖν καλογηρικῶς». Δὲν παριστᾷ τὸν εὐγενὴ διπλωμάτη, τὸν εὐφυῆ ὑποκρινόμενο, τὸν ἀγαπολόγο, ἀλλὰ τὸν γνήσιο ὑπερασπιστὴ τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων, ἀκόμη καὶ ὄταν ἐγκαταλείπεται καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονές του καὶ ἀπομονώνεται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Τονίζει καὶ ἐπιμένει· «Οὐκ ἐκχωρεῖ συγκατάβασις εἰς τὰ περὶ τῆς πίστεως» ἀκόμη καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἄβουλο καὶ γηραλέο πατριάρχη.

Δὲν δίστασε ὁ πάπας γιὰ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ ἁγίου Μάρκου νὰ τοῦ στέρησει καὶ τὸν ἐπιούσιο ἄρτο. Ἀσφαλῶς δὲν κατάφερε τίποτε στὸν τίμιο ἀγωνιστὴ τῆς πίστεως. Οἱ ἀκόλουθοι τοῦ αὐτοκράτορα τὸν συκοφάντησαν ὡς παράφρονα. Ἡ ὁμιλία του τοὺς ἀποστόμωσε. Οἱ συνεπίσκοποι του τὸν κατηγοροῦσαν, τὸν ἀπειλοῦσαν, τοῦ ἔλεγαν νὰ σωπάσει. Ὁ ὄσιος δὲν κάμπτεται, διατηρεῖ τὴν σταθερότητά του, τὴν ἀκριβεία, τὴν εὐσέβεια, τὴν ἀμέραια πίστη. Δὲν τὸν πτοοῦν τὰ δῶρα, δὲν τὸν μεταπειθοῦν οἱ κολακείες καὶ οἱ ὑποσχέσεις, δὲν τὸν φοβίζουσι οἱ ὅποιες ἀπειλές. Τὸν λυπεῖ ἡ ἀνευθυνότητα τοῦ αὐτοκράτορα καὶ ὁ θάνατος τοῦ δειλοῦ πατριάρχη Ἰωσήφ τοῦ Β'.

Ὅποιο καὶ ἂν ἦταν τὸ τίμημα δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑπογράψει τοὺς ὄρους τῆς ψευτοσυνόδου. Σιωποῦσε, προσευχόταν, ἀνέμενε, ἄφοβος, ἔντιμος, προσεκτικὸς καὶ σεβάσιμος. Ὁ πάπας ἔφθασε ν' ἀπειλεῖ ὅτι θὰ τὸν κάψει τὸν ἅγιο καὶ κατόπιν ὅτι θὰ τὸν δελεάσει μὲ δῶρα, χρήματα καὶ τιμές. Προσπάθειες ἄσκοπες γιὰ ἓνα πατέρα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μ' εὐαγγελικὴ βιοτή, βιωματικὴ ζωὴ καὶ ἐνάρετο βίον, πού ὁ πάπας δὲν δίστασε νὰ τὸν χαρακτηρίσει αἰρετικὸς. Ὅταν συγκεντρώθηκαν οἱ ὑπογραφές τοῦ Συνοδικοῦ καὶ παρεδόθησαν στὸν πάπα, δικαίως ἀλλὰ καὶ δεινῶς ἀναφώνησε «Λοιπὸν, ἐποιήσαμεν οὐδέν», ὄταν δὲν εἶδε τὴν ὑπογραφή τοῦ ἁγίου Μάρκου. Ἡ παπικὴ ἀποτυχία ἦταν σίγουρη. Ἡ Σύνοδος θεωρήθηκε ληστρική. Ὁ πάπας ἐπιθυμοῦσε νὰ τιμωρήσει τὸν ἅγιο Μάρκο. Ὁ Μάρκος μὲ τὴ γενναιοτήτά του ταπεινώσε τὸν πάπα. Μόνος, ἀσθενής, ἀπροστάτευτος, μὲ μόνη τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νίκησε τὴν ἔπαρση τοῦ πάπα.

Νικητὴς, τιμημένος, ἱκανοποιημένος ἐπιστρέφει μετὰ πολλοὺς μόχθους δύο ἐτῶν στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχεται μὲ τιμὲς ἁγίου. Ὁ αὐτοκράτορας τὸν προτείνει γιὰ νέο

πατριάρχη. Ἐκεῖνος δὲν δέχεται κι ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν ἔδρα του, τὴν Ἐφεσο. Ὅρισμένοι κι ἐκεῖ φιλενωτικοὶ τὸν ἐνοχλοῦν κι ἔτσι ἀναγκάζεται νὰ ταξιδέψει γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Τὸν κρατοῦν ὁμως στὴ Λήμνο. Ἐπιδίδεται στὴν ἀγαπητὴ του συγγραφή. Κύριο θέμα τῶν ἔργων του εἶναι ἡ προάσπιση τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ποὺ ἀπυλεῖται ἀπὸ τοὺς λατινόφρονες. Οἱ πιστοὶ μὲ συγκίνηση μελετοῦσαν τὶς ἱερὲς γραφές του. Πατριάρχες καὶ ἀρχιερεῖς καταδίκασαν ὡς ψευτοσύνοδο τὴ σύναξη τῆς Φλωρεντίας, ποὺ ἀποτελεῖ μητέρα τῆς ἐπάρατης Οὐνίας. Τὸ 1442 ὁ θριαμβευτὴς Μάρκος ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴ Λήμνο στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴ φίλη μονὴ τῶν Μαγγάνων καὶ συνεχίζει τὸ ἔργο του σ' ἓνα λαὸ ποὺ διχασμένος κινδυνεύει ἀπὸ τὴ Δύση καὶ τὴν Ἀνατολή.

Ὁ πολύμοχθος ἱεράρχης ἀναζητᾷ καὶ βρῖσκει ἄξιο διάδοχό του, τὸν παλαιὸ μαθητὴ του, τὸν Γεώργιο Σχολάριο. Παρότι δὲν ἔχει γεράσει πολὺ, ἡ ἀσθένεια κι οἱ ἀγῶνες τὸν ἔχουν κουράσει. Γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιθανάτια κλίνη του συνεχίζει νὰ διδάσκει. Ἀνεπαύθη ἀπὸ τοὺς κόπους του σὲ ἡλικία 52 ἐτῶν, στίς 23.6.1444. Ἐτάφη στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων.

Τὸν χαρακτήρισαν ὡς ἄνθρωπο ποὺ εἶχε μεγάλο φανατισμὸ κι ἀδιαλλαξία. Τὸν ἔβρισαν καὶ τὸν δίωξαν. Αὐτὰ τὸν δόξασαν. Τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, τὸν ταπεινὸ μοναχό, τὸν ὀρθοδοξότατο ἱεράρχη. Δὲν γνώριζε μεσότητα καὶ οἰκονομία μεταξὺ ἀληθείας καὶ ψεύδους. Ἦταν εὐθύς, ἀκριβής, καθαρὸς κι ἀκέραιος, «θεοειδὴς τὴν τε ψυχὴν καὶ προαίρεσιν». Ὁ Γ. Σχολάριος στὸν ἐπικήδειό του ἀναφωνεῖ: «ἐν ἱερεῦσι διέπρῃψεν ἐν ἀρχιερεῦσι διέλαμψεν ἠθλησεν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας πάνυ καλῶς ἀδάμαντος στερεώτερος ὦφθη πρὸς τὴν μετάθεσιν τετίμηκε τοὺς ἡμετέρους προγόνους». Πολὺ σύντομα ἐτιμήθη ἐπίσημα ὡς ἅγιος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ποὺ ἀγάπησε θεομὰ ἀπὸ παιδὶ κι ἐργάστηκε ἄοκνα καὶ θυσιαστικὰ γι' αὐτή. Ὁ ἅγιος Μάρκος ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς λαμπρὲς μορφὲς τῆς Ἐκκλησίας μας. Διδάσκει περισσότερο μὲ τὸ ὕφος καὶ τὸ ἦθος του, τὴ στάση καὶ τὴν πράξη του, παρὰ μὲ τὸν λόγο. Ὁ βίος του εἶναι ἀνοιχτὸ βιβλίο γιὰ ὅλους καὶ μάλιστα σήμερα. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀήττητο ἄπλα τῆς Ὀρθοδοξίας, ποὺ θέλει νὰ ἐμπνέει παντοτινὰ.

ΠΕΤΡΑΔΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ

α. Σεῖς οἱ μαθητές μου εἴστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου, γιατί ἔχετε προορισμὸ νὰ φωτίζετε τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν εἶναι δυνατὸ μιὰ πόλη, ποὺ εἶναι χτισμένη πάνω στὸ ὄρος, νὰ κρυφτεῖ. Ἔτσι καὶ ἡ δική σας ζωὴ θὰ ὑποπίπτει στὴν ἀντίληψη ὄλων.

(Ματθ. ε' 14)

β. Ἄν προσέρχεσαι νὰ ὑπηρετήσεις τὸν Κύριο, ἐτοίμασε τὸν ἑαυτὸ σου νὰ ἀντιμετωπίσεις πειρασμούς.

(Σ. Σειρ. β' 1)

γ. Νὰ φοβάσαι τὸ Θεὸ καὶ νὰ τιμᾷς τὸν ἱερέα.

(Σ. Σειρ. ζ' 31)

δ. Ἄν κάποιος περιφρονεῖ τὸν ἱερέα, πολὺ γρήγορα θὰ καταφρονήσει καὶ τὸ Θεό.

(Μ. Ἀθανάσιος)

ε. Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μιὰ διαρκὴς θυσία γιὰ ὅσους πάσχουν.

(Χρυσόστομος)

ς. Ὅσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀξία τῆς ἱερωσύνης, τόσο μεγαλύτερους ἔχει τοὺς κινδύνους καὶ τὶς φροντίδες καὶ τὶς ἐπιβουλές.

(Χρυσόστομος)

ζ. Ἡ ἱερωσύνη εἶναι ἐξαγνισμὸς τοῦ νοῦ, φέρνει τὸν ἄνθρωπο στὸ Θεὸ καὶ τὸ Θεὸ στὸν ἄνθρωπο.

(Γρηγόριος Θεολόγος)

η. Ἐπίμονα ἐρευνᾷς τὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἱερέων, ἀναζητώντας νὰ βρεῖς τὸ ἀναμάρτητο, ἰδιότητα ποὺ τὴν ἔχει μόνο ὁ Θεός. Δὲν ὑπάρχει κανένας ἄνθρωπος, ποὺ νὰ ἔχει κατορθώσει τὴν ἀναμαρτησία.

(Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης)

θ. Ἡ ζωὴ τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέα εἶναι ζωντανὴ ρητορικὴ.

ι. Ἡ ἱερωσύνη εἶναι θεία, ὅπως τὸ φωτοστέφανο τῶν ἁγίων στίς εἰκόνες.

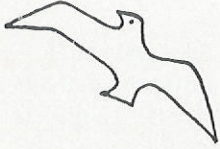
Ἐπιμέλεια: Α.Ι.Α.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ»

Ἡ ἐφημερίδα τῆς Ἐκκλησίας

Ἐνημερώνει ὑπεύθυνα γιὰ τὴ δραστηριότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Κυκλοφορεῖ τὴν 1η καὶ 16η κάθε μήνα.

Ἐκ τῆς ξενοφοβίας πρὸς τὴν φιλοξενία!

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἡμετέροι καὶ ἕτεροι

Ὑποστηρίζεται ἀπὸ πολλοὺς ὅτι ζοῦμε σὲ μιὰ ἀνεκτικὴ κοινωνία. Βασικὴ ἀρχὴ πού πρυτανεύει φαίνεται νὰ εἶναι ἡ ἀνεκτικότητα, ἡ ἀνοχὴ μας σὲ κάτι μὲ τὸ ὁποῖο ἐνδεχομένως καὶ νὰ μὴ συμφωνοῦμε. Ἄλλοι ὅμως διαφωνοῦν μὲ τὰ παραπάνω, ὑποστηρίζοντας ὅτι μπορεῖ μὲν νὰ ἀνεχόμαστε κάποια πράγματα, κάποιες καταστάσεις, καὶ πολλὲς φορὲς μάλιστα τὴν ἀνάγκη φιλοτιμίαν ποιούμενοι, ἐν τούτοις, τὶς περισσότερες φορὲς, εἴμαστε ἀνεπιεικεῖς, καὶ μισαλλόδοξοι, καθόλου ἀνεκτικοί, ἀπορρίπτουμε καὶ ἀποκλείουμε κάθε τι τὸ διαφορετικὸ, ἀρνούμαστε μὲ φανατισμὸ νὰ δεχτοῦμε, νὰ ὑποδεχτοῦμε, νὰ παραδεχτοῦμε καὶ νὰ ἀποδεχτοῦμε τὸ ξένο, τὸ ἀλλοδαπὸν. Μόνον τὸ οἰκεῖο, τὸ δικό μας εἶναι παραδεκτὸ καὶ ἀποδεκτό.

Ἐμεῖς, λοιπόν, καὶ οἱ δικοὶ μας εἴμαστε καὶ «ἀποστολεῖς» καὶ «ἀποδέκτες». Ὁ διαχωρισμὸς τελικὰ γίνεται ἀνάμεσα στοὺς ἡμετέρους καὶ στοὺς ἑτέρους. Ἡ ἑτερότητα, ἡ διαφορετικότητα εἶναι ἀπειλητικὴ. Ὁ ἄλλος θεωρεῖται ὡς ὁ κακός, τὸ Κακὸ καὶ δὲν ὑπάρχουν περιθώρια νὰ τὸν δεχτοῦμε καὶ νὰ τὸν ἀνεχτοῦμε¹. Δὲν ὑπάρχουν ἐπιτρεπόμενα ἑλλείματα πού νὰ γίνονται ἀνεκτά. Τὸν ἑαυτὸ μας καὶ τοὺς δικούς μας τοὺς ἀνεχόμαστε, τοὺς ξένους ὄχι. Κι ἐπικαλούμαστε ὅλα μας τὰ δικαιώματα γιὰ νὰ τοὺς ἀποκλείσουμε. Οἱ ὅποιες συνθήκες τύπου Σένγκεν ἐμᾶς ἐξασφαλίζουν, ὄχι τοὺς ἄλλους. Οἱ διαλεκτικὲς μας κινοῦνται μεταξὺ ὑποδοχῆς καὶ ἀπόρριψης².

Πρὸς ὑπέρβαση τῶν διακρίσεων

Βέβαια, πολλὲς προσπάθειες γίνονται γιὰ νὰ ξεπεραστοῦν τέτοιου τύπου στάσεις. Ἦδη, μὲ πρόταση τοῦ Συμβουλίου Ὑπουργῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης, τὸ 1997 πού βαδίζει πρὸς τὸ τέλος του, καθιερώθηκε ὡς εὐρωπαϊκὸ ἔτος κατὰ τοῦ ρατσισμοῦ, μὲ στόχο νὰ εὐαισθητοποιηθεῖ ἡ κοινὴ γνώμη γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τοῦ ρατσισμοῦ, τῆς ξενοφοβίας, τοῦ ἀντισημιτισμοῦ καὶ τῆς μὴ ἀνοχῆς. Ἐπίσης πρότεινε νὰ τονιστεῖ ἡ ἀπειλὴ πού ἀποτελοῦν οἱ διακρίσεις λόγῳ φυλῆς, φύ-

λου, χρώματος, θρησκείας, ἰθαγένειας ἢ ἐθνικότητας γιὰ τὴν οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ τῆς Κοινότητας³.

Τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης ἤδη ἀπὸ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1994 κινήθηκε πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ καὶ ἡ δική μας Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τοῦ Ρατσισμοῦ ἀνέλαβε θετικὲς πρωτοβουλίες. Ὁ Ο.Η.Ε. εἶχε ἀνακηρύξει τὸ ἔτος 1995 ὡς ἔτος «θρησκευτικῆς ἀνοχῆς γιὰ τὴν ἐκτόνωση τῶν ἐντάσεων». Ὅπως εἶναι γνωστὸ «τὸ πρόσωπο τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ εἶναι ἀπαίσιο»⁴. Ὅταν πολλοὶ πρεσβεύουν τὴν «ἐπιστροφή στὴ θρησκεία», ἄλλοι φοβοῦνται ὅτι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μπορεῖ νὰ ἐγκαινιαστεῖ «κύκλος» γιὰ τὸ ὄχι καὶ κύκλοι «αἵματος»⁵. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀντίδοτο στὸν θρησκευτικὸ φανατισμὸ; Στὸ ζήτημα αὐτὸ προσπάθησαν νὰ ἀπαντήσουν οἱ τελειόφοιτοὶ τοῦ Τμήματος Θεολογίας στὴν Ἡμερίδα τους στὸ Διορθόδοξο Κέντρο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὶς 13 Μαΐου 1997 (Ἰ. Μονὴ Κοιμήσεως Θεοτόκου Πεντέλης).

Φανατισμὸς καὶ ἄλλα φαινόμενα

Τὸ πρόβλημα τοῦ φανατισμοῦ, καὶ ὄχι μόνον τοῦ θρησκευτικοῦ, δὲν εἶναι εὐκόλο οὔτε στὴ στοιχειοθέτησή του οὔτε στὴν ἐπίλυσή του. Διαπλέκεται καὶ μὲ ἄλλα φαινόμενα καὶ εἰσέρχεται σὲ ἀμοιβαία δυναμικὴ σχέση μαζί τους ὅπως ἡ ἑτερότητα, ὁ ναρκισσισμὸς καὶ ἄλλα ὅμοια. Ἐνα ἐρώτημα παραμένει βασικό: κατὰ πόσον ἡ ἑτερότητα μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὴ φανατικὴ ἀντίδραση τοῦ ἄλλου, τὴ ναρκισσιστικὴ ἀποδοχὴ καὶ ἐπιβεβαίωση τοῦ ἑαυτοῦ μας ἢ τὴν ἄρνηση κάθε ἀλλαγῆς καὶ προόδου καὶ τὴν πεισματικὴ ἐμμονὴ σὲ σχήματα τοῦ παρελθόντος;

Πρῶτες ἀπαντήσεις σ' αὐτὸ ἐπιχείρησαν νὰ δώσουν τὰ μέλη τοῦ 12ου Συνεδρίου τοῦ Διεθνoῦς Συνδέσμου Ἰατροψυχολογικῶν καὶ Θρησκευτικῶν Μελετῶν (Α.Ι.Ε.Μ.Ρ.Ρ.), πού ἐγίνε μὲ θέμα: Τὸ δικαίωμα νὰ εἶσαι διαφορετικὸς⁶. Τὰ πρακτικὰ ἐκδόθηκαν τὸ 1996 μὲ τίτλο: *Τὰ κάτοπτρα τοῦ φανατισμοῦ*⁷. Τὸ ἄτομο ἀνακαλύπτει τὸν ἑαυτὸ του ἀντικρῶζοντας τοὺς ἄλλους, ἀντικατοπτριζόμενο στοὺς ἄλλους⁷.

«Τὰ μάτια τῶν ἄλλων μπορεῖ νὰ εἶναι τουλάχιστον τόσο καχύποπτα ὅσο καὶ τὰ δικά μας. Γίνονται καθρέφτης ὅπου διαπιστώνουμε πόσο μελαχρῖνοι ἢ πόσο ἀλβανοὶ δεῖχνουμε». Αὐτὴ ἡ φράση τῆς Νόρας Σκουτέρη - Δασκάλου, ἀπὸ ἄρθρο της, Ὁ ρατσισμὸς εἶναι πάντα ἐδῶ...⁸, μοῦ

θυμίζει τὸν τίτλο μιᾶς μεγάλης ἀνθολογίας ποὺ ἐξέδωκε τὸ Μουσεῖο Γουίτνι τῆς Νέας Ὑόρκης μὲ τὴ δουλειὰ τῆς φωτογράφου Νὰν Γκόλντιν: *Θὰ εἶμαι ὁ καθρέφτης σου*. Οἱ φωτογραφίες της εἶναι ἀποτυπώσεις στιγμῶν μιᾶς ζωῆς χαοτικῆς. Οἱ ἄνθρωποι τους εἶναι στραπατσαρισμένοι ἀλλὰ ἀνθεκτικὰ δείγματα τοῦ εἶδους. Ἔχουν μιὰ διεισδυτικότητα καὶ μιὰ ἀνθρωπιὰ ὥστε δύσκολα τὴν ξεχνᾶ κανεὶς, ἀκόμη καὶ ἂν τὴν δεῖ γιὰ λίγο. Ἐνας κόσμος ποὺ ὑπομένει...⁹. Αὐτὸς ὁ κόσμος μᾶς τρομάζει ἔτσι ὅπως καθρεφτίζεται στὰ μάτια μας. Καὶ μᾶς φοβίζει...

«Ἡ χώρα μας ἔχει παράδοση στὴν ὑποδοχὴ κατατρεγμένων ἀπὸ ἄλλες χώρες. Ὅμως τὰ τελευταῖα χρόνια κάτι ἀλλάζει. Ἡ ξενοφοβία γίνεται φανερὴ». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια εἰσήγαγε ἡ «Καθημερινή» μιὰ ἔρευνα ποὺ ἔκανε μεταξὺ τεσσάρων εἰδικῶν γιὰ νὰ ἐξετάσει κατὰ πόσον «Οἱ Ἕλληνες εἶμαστε ἢ δὲν εἶμαστε ρατσιστές», γιὰ νὰ διαπιστώσει ὅτι «ὁ ρατσισμὸς χτυπᾷ τὸν πολιτισμὸ μας»¹⁰.

Καὶ οἱ Ἐκκλησίες;

Σ' ἓνα τέτοιο κλίμα διερωτώμεθα τί ἀπήχηση μπορεῖ νὰ εἶχε στὶς Ἐκκλησίες μέλη καὶ τοὺς χριστιανικοὺς φιλανθρωπικοὺς Ὄργανισμοὺς ἢ ἀπόφαση τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν νὰ κηρυχθεῖ τὸ 1997 «Οἰκουμενικὸ Ἔτος Ἀλληλεγγύης τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ τοὺς Πρόσφυγες καὶ τοὺς Ξεριζωμένους»¹¹. Δὲν ἔχουμε ἀκόμη συγκεκριμένα ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας. Γνωρίζοντας ὅμως ἀπὸ ἄλλες ἐκκλήσεις τὴν προθυμία μὲ τὴν ὁποία ἀνταποκρίθηκαν σ' αὐτές, πιστεύουμε ὅτι ἀνάλογη θὰ εἶναι καὶ τώρα ἡ συμβολὴ τους.

Στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε δείγματα ἐργασίας ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τόσο κοντὰ σὲ Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ ξένους «ἀποκλεισμένους»¹². Γνωρίζουμε ὅτι τὸ

«Γραφεῖον Σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως» ὀργάνωσε Ἡμερίδα στὴν Ἰ. Μονὴ Πεντέλης στὶς 19 Νοεμβρίου 1996 ὅπου συζητήθηκαν οἱ Στόχοι καὶ οἱ ἀρχὲς ὑλοποίησης τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Προγράμματος «Καταπολέμηση τοῦ Ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἀγορὰ Ἐργασίας» Β' ΚΠΣ (Κοινωνικὸ Πλαῖσιο Στήριξης) 1994-1999¹³.

Μὲ ἐνδιαφέρον ἐπίσης ἀναμένονται οἱ ἀντιδράσεις τῆς εὐρύτερης ἐλληνικῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας γιὰ τὸ εἰδικὸ συνέδριο ποὺ διοργανώνει τὸ Πάντειο Πανεπιστήμιο, 10 μὲ 12 Νοεμβρίου 1997, μὲ θέμα «Κοινωνία τῶν 2/3» συμμετέχοντας στὴν παγκόσμια κινητοποίηση γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ φαινομένου τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Μιὰ κοινωνία μοιρασμένη

Σὰν κοινωνία πάντως φαίνεται νὰ εἶμαστε μοιρασμένοι. Αὐτὸ ἔδειξαν οἱ ἀντιδράσεις μας στὴν πρόσφατη ἀνακίνηση τοῦ ζητήματος τῆς ἐπικυρώσεως τῆς συμφωνίας τοῦ Σένγκεν. Καὶ ὑπὲρ καὶ κατὰ. Καὶ μὲ καὶ χωρὶς ἐπιχειρήματα. Καὶ μὲ λογικὴ καὶ μὲ συναίσθημα. Καὶ μὲ σύμφωνη γνώμη καὶ μὲ ἀντιφάσεις. Ἀναφέρεται ὡς παράδειγμα ἐργολάβος οἰκοδομῶν στὴν Ὑδρα, ὁ ὁποῖος δούλευε κατὰ κόρον μὲ Ἀλβανούς· γέμισε ὅμως τὸ νησί μὲ τὸ σύνθημα: Ἐξω οἱ Ἀλβανοί¹⁴. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ γελοιογραφία τοῦ Κ. Μητρόπουλου, ἢ ὁποία διαζωγραφεῖ πορεία μεταφορέων καὶ ἐργοδοτῶν Ἀλβανῶν οἱ ὁποῖοι φέρουν πανῶ στὸ ὁποῖο ἀναγράφεται: Ὅχι στὸ ρατσισμό¹⁵!

Μποροῦμε, λοιπόν, στὸ τέλος τοῦ σημερινοῦ μας ἄρθρου νὰ μὴ διερωτηθοῦμε γιὰ τὸ τί εἶμαστε ἐπιτέλους; Ἀνεκτικὴ ἢ μὴ ἀνεκτικὴ κοινωνία; Ἀφοῦ «ἀνεχόμαστε» ὄλ' αὐτὰ τὰ καμώματα καὶ δὲν πηγαίνουμε κατ' εὐθείαν στὸ κέντρο τοῦ προβλήματος γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ σημαίνει ἀνοχὴ καὶ ἀνεκτικότητα, ποῖος μπορεῖ νὰ εἶναι πρότυπο καὶ πηγὴ μιᾶς τέτοιας ἀνοχῆς καὶ ὑπὸ ποῖο πνεῦμα μπορεῖ νὰ ὑλοποιηθεῖ αὐτὴ καὶ νὰ πάει ἀκόμα πιὸ πέρα...

Χριστός, ὁ πάντοτε ἀνεχόμενος

Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση, διαβάζοντας λίγες μέρες πρὶν, στὸ *Μηναῖο* τοῦ Αὐγούστου (ΚΓ'), τὸ συναξάρι τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Καλλινίκου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπισε τὴν ἀπαίτηση τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ τοῦ νέου (πρόκειται γιὰ τὸν Ἰουστινιανὸν τὸν Β' τὸν ἐπικαλούμενο Ρινόμητο, 669-711, μὲ περιόδους βασιλείας 685-695 καὶ 705-711), νὰ διαβάσει εὐχὴ καὶ νὰ γκρεμιστεῖ ναὸς τῆς Θεοτόκου καλούμενος τῶν Μη-

τροπόλεων. Ὁ Ἅγιος ἀπάντησε: «μὴ εἶναι εὐχὴν ἐπὶ καθαίρεσει, ἀλλὰ μάλλον ἐπὶ οἰκοδομῇ· ἐπὶ συστάσει γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ἐποίησε, οὐκ ἐπὶ καταλύσει».

Οἱ ἀπεσταλμένοι ὁμως τοῦ αὐτοκράτορα παρέμεναν κοντά του, τὸν ἐνοχλοῦσαν καὶ τὸν ἐκβίαζαν νὰ ἐκτελέσει τὸ πρόσταγμα τοῦ Βασιλέως. Τότε ὁ μακάριος αὐτὸς ἄνδρας προσεφώνησεν: «Δόξα σοι, Χριστέ, τῷ ἀνεχομένῳ πάντοτε» (δόξα σὲ Σένα, Χριστὲ ποὺ πάντα ἀνέχεσαι)· «καὶ εὐθέως ὁ ναὸς καθηρέθη» (γκρεμίστηκε).

Δὲν δίνουμε ἔμφραση σὶς συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐνήργησε ὁ ἐξαίσιος αὐτὸς ἐκκλησιαστικὸς ἄνδρας, ὁ Καλλίνικος. Πολλὰ θὰ ἦσαν τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαμε νὰ ἐξάγουμε. Μένουμε στὴν προσφώνηση. Ἄποκαλεῖ τὸν Χριστό, δοξολογώντας τον, ὡς «ἀνεχόμενον πάντοτε». Δίπλα σὲ ἄλλες προσφωνήσεις τοῦ Κυρίου μας, ὅπως ἐκείνην τοῦ ἐλκομένου κ.ἄ., ἀναδύεται αὐτὴ τοῦ ἀνεχομένου¹⁶. Μὲ ἐκείνον τὸν «πλοῦτο τῆς ἀνοχῆς» τοῦ Θεοῦ ἔτσι ὅπως μᾶς τὸν προβάλλει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ρωμαίους β' 4 καὶ γ' 26) καὶ μᾶς τὸν συνιστᾷ ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν διαλεκτικὴ τῶν σχέσεων μεταξύ μας καὶ συσχετισμὸς δυνάμεων μεταξύ τοῦ ταυτοῦ καὶ τοῦ ἐτέρου: «ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσ. δ' 2).

Μὲ μία τέτοια προοπτικὴ θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ τροχοδρομηθεῖ ἓνα διαφοροποιητὸ εὐρωπαϊκὸ πρόγραμμα: Ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμὸς στὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὴν ὑποδοχὴ ἢ ἀπὸ τὴν ξενοφοβία στὴν φιλοξενία. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ἔπαιρνε εἰδικὸ νόημα καὶ βάρος καὶ τὸ πρόγραμμα PHILOXENIA (= ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ) 1997-2000 καὶ θὰ ἔκανε «βιώσιμη τὴν ἀνάπτυξη», γιὰ τὴν ὁποία ὅλοι μιλοῦν καὶ πρὸς τὴν ὁποία ὅλοι σκοπεύουν, ὅπως εἶδαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου μας¹⁷.

1. Πρβλ. Μυρτὼς Ρήγου, *Ἡ ἑτερότητα τοῦ ἄλλου*. Δοκίμιο γιὰ μιὰ τρέχουσα μεταηθική. Ἀθήνα, Ἐκδ. Πλέθρον: Θεωρία καὶ Κοινωνία, 1995, 123 σ.

2. Ἡ τελευταία φράση ὑπαινίσσεται τὸν ὑπότιτλο τοῦ XXVIII. Συμποσίου τοῦ Ἰνστιτούτου Μελετῶν τῆς Οἰκογένειας καὶ τῆς Σεξουαλικότητος (Louvain - la - Neuve, Βέλγιο, 7 ἕως 9 Μαρτίου 1997). Τὸ θέμα του ἦταν: Τὸ οἰκεῖο καὶ τὸ ξένο. Διαλεκτικὲς τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῆς ἀπόρριψης.

3. Βλ. «Τὸ Βῆμα τῆς Εὐρώπης» 25.2.1996. Τὴν τελευταία ἐβδομάδα τοῦ Αὐγούστου ἦλθε σὲ φῶς ἓνας ἰδιότυπος ρατσισμὸς, ὁ ὁποῖος εἶχε ριζώσει βαθιὰ στὴ νοοτροπία πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων — ἀλλὰ καὶ σὶς Η.Π.Α. — καὶ ἐκδηλωνόταν μὲ τὴ βίαιη στείρωση διανοητικῶν καθυστερημένων, φτωχῶν καὶ γενικὰ «κατώτερων» ἀτόμων (βλ. «Καθημερινή» 28, 29 καὶ 30 Αὐγούστου 1997).

4. Βλ. ὁμότιτλο ἄρθρο τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου στὸ «Βῆμα» τῆς 1.9.1996.

5. Ἄρθρα τῶν Roger Scruton καὶ Δ. Καστριώτη στὴν «Καθημερινή» τῆς 18 καὶ 19 Ἀπριλίου 1996.

6. Περισσότερα γι' αὐτὸ τὸ συνέδριο βλ. Ἀ. Μ. Σταυροπούλου, *Ποιμαντικὴ πολλαπλῶν διαδρομῶν*. Ἀθήνα 1995, σ. 52-54.

7. Thierry de Saussure (ἐκδ.), *Les miroirs du fanatisme. Intégrisme, narcissisme et altérité*. Travaux de l' AIEMPR pour son 12e Congrès, en Suisse (1993). Genève, Labor et Fides, 1996, 204 σ. Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου συνοδεύει ὡς κλισὲ τὸ παρὸν ἄρθρο.

8. «Βῆμα: Νέες Ἐποχές» 13.2.1994.

9. Ἀπὸ δημοσίευμα τῆς «Καθημερινῆς»: Ἐνας κόσμος ποὺ ὑπομένει, 28.8.1997.

10. Ἐρευνα τῆς Τασούλας Καραϊσκάκη μεταξύ τῶν Στάμου Παπαστάμου, Γιάννη Κατερέλου, Γιάννη Σακέλλη, Μαργδάκη (φύλλο τῆς 6.10.1996, σ. 22). Στὸ ἴδιο φύλλο, στή σ. 23 τὸ ἄρθρο τοῦ Σπύρου Καραλή, Ὁ ρατσισμὸς χτυπᾷ τὸν πολιτισμὸ μας. Βλ. ἐπίσης τὸ ρεπορτάζ τῆς Ἰωάννας Μάνδρου, Πόσο ρατσιστὲς εἴμαστε: τί δείχνουν οἱ στατιστικὲς μελέτες, στὸ «Βῆμα» τῆς 12.1.1997.

11. «Ἐνημέρωσις» (Δελτίον Οἰκουμενικῆς Ἐπικαιρότητας) IB-1996/9, σ. 3.

12. Βλ. Εὐτυχίας Γιαννουλάκη, *Τέταρτος κόσμος. Ὁ κοινωνικὸς ἀποκλεισμός*. Ἀθήνα 1996, σ. 27-29.

13. Βλ. ὁμότιτλο *κείμενο ἐργασίας* τοῦ Ἀντωνίου Κ. Παπαντωνίου ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ περ. «Ἐκκλησία» 1997, σ. 279-281, 330-334, 392-396, 436-439, 475-476, 524-526.

14. Τὸ ἀνέφερε ἡ γραμματεὴς τῆς ὀργάνωσης «SOS Ρατσισμὸς» κ. Μαργδάκη, σὲ συνέντευξή της πρὸς τὴ δημοσιογράφου Τασούλα Καραϊσκάκη στὴν «Καθημερινή» τῆς 6.10.1996, σ. 22.

15. Στὸ «Βῆμα» τῆς 28.8.1994.

16. *Μηναῖον*, Αὐγούστου ΚΓ', σ. 230β, ἐκδ. «Φωτὸς», χ.χ. Πρβλ. καὶ τὴν ἔκφραση «Ὁ Θεὸς μου ὁ Ἄλλοδαπός», στὸ ὁμότιτλο κείμενο τοῦ Θανάση Ν. Παπαθανασίου, ποὺ ἀπευθύνεται στὸν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος ζεῖ «μέσα στὴ δεσποτεία μιᾶς τάσης ποὺ βλέπει τὸν ἄλλον ὡς ἀπειλή» (Ἀθήνα, Ἐκδ. Παρουσία, 1995, σ. 11-12).

17. «Καθημερινή: Ἐνωμένη Εὐρώπη» 2.10.96. Περὶ «φιλοξενίας καὶ γιὰ τὴ στάση φιλοξενίας βλ. Ἀ. Μ. Σταυροπούλου, *Στοιμιότητα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας*, Ἀθήνα 1985, σ. 34-52.

Γεωργίας Π. Κουνάβη **Ο ΠΟΝΟΣ - Ἀγιογραφικὴ** **καὶ πατερικὴ προσέγγιση**

Ὅσο κι ἂν ὁ πόνος εἶναι ἀνεπιθύμητος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἐντούτοις εἶναι καὶ ἀναπόφευκτος. Ἄν κατανοήσουμε τὴ σημασίαν ἀλλὰ καὶ τὴ χρησιμότητά του, τότε μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ λυτρωτικὸς. Στὸ βιβλίο αὐτὸ τῶν 324 σελίδων γίνονται πλήρης ἀνάλυση τῆς θεολογίας καὶ τῆς ἐυεργεσίας τοῦ πόνου, σὲ δύο Μέρη καὶ τέσσερα Κεφάλαια: Τὸ μυστήριον τοῦ πόνου — Ὁ πόνος τοῦ θανάτου — Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ πόνου — Οἱ καρποὶ τοῦ πόνου.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΤΟΥ*

Τοῦ κ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ι. ΨΑΡΙΩΤΗ, Γεωπόνου

«Ὁ Πνεύματι Ἀγίῳ συνημμένος,
ἀναρχε Λόγε καὶ Υἱέ,
ὁ πάντων ὁρατῶν καὶ ἀοράτων
συμπαντουργὸς καὶ δημιουργός...»¹

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, χωρὶς παραδοχὴ Θεοῦ - Δημιουργοῦ, καθιέρωσε τὴν 5ην Ἰουνίου ὡς Παγκόσμιον Ἡμέρα Περιβάλλοντος. Ἐσπευσε, γιὰ νὰ περιορίσει τὶς κακώσεις πρὸς τὸ Περιβάλλον. Τὶς ὁποιεὶς καὶ τὶς ὄσες, τὶς ὁποῖες ὁ ἴδιος ἐπέφερε!

Καὶ ὁ στόχος αὐτοῦ τοῦ Ἐορτασμοῦ² μονοδιάστατος. Ὁφελιμοθηρικός. Ἐνας ὁ καημός: «νὰ προλάβουμε ὅ,τι προλάβουμε» καὶ οἱ ἐπερχόμενοι ὅ,τι προφτάσουν...!

Ἀσύγκριτη ἡ διαφορὰ μὲ τὸν Ἐορτασμό, τὸν ὁποῖο ἡ Μητέρα Ἐκκλησία ἔχει καθιερώσει, ἐδῶ καὶ αἰῶνες. Ἡ ὅπως συμπληρωματικὰ - ἐνισχυτικὰ καθιέρωσε πρῶτος ὁ (μακαριστὸς) Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος ὁ Α', ἀπὸ τὸ 1989 σὰν Ἡμέρα γιὰ τὴν προστασία τοῦ Φυσικοῦ Περιβάλλοντος.

Στὸν Ἐορτασμὸν αὐτὸ ἔναυσμα - κίνητρο εἶναι ἡ παραδοχὴ Θεοῦ - Δημιουργοῦ, ὁ Ὅποιος δημιούργησε ὅ,τι μᾶς περιβάλλει: «Ὁ ἐν σοφίᾳ τὰ πάντα δημιουργήσας, προαιώνιε Λόγε τοῦ Πατρὸς, καὶ τὴν σύμπασαν κτίσιν παντοδυνάμῳ σου λόγῳ συστησάμενος...»³.

Ὁ Ἐορτασμὸς αὐτὸς κατηγεῖ καὶ παιδαγωγεῖ τὸν πιστὸν διὰ νὰ ἀντιμετωπίζει τὴν Κτίση ὡς ἔργον τοῦ Κτίστη. Καὶ τὸ πετυχαίνει αὐτὸ μὲ ὕμνους καὶ εὐχῆς (εἰς τὶς Ἀκολουθίας τοῦ Ἐσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου τῆς Ἡμέρας) καὶ μὲ Ἀναγνώσματα Προφητειῶν⁴.

Ἐδῶ θεωρεῖται ὁ Ἄνθρωπος ὡς χρήσιμος τῶν ὄσων ἡ Κτίση τοῦ παρέχει καὶ ὡς χρεώστης ὄσων ὁ Κτίστης, ὡς προνοητῆς, τοῦ ἐξασφάλισε. Καὶ μέσα ἀπὸ τοὺς ὕμνους, τὶς εὐχῆς καὶ τὰ Ἀναγνώσματα ἐπιδιώκεται ἡ «πορεία» τοῦ Ἀνθρώπου, μὲ διακριτικὰ γνωρίσματα τὰ ἀξιώματα τοῦ συν-ἐργάτη καὶ τοῦ ἐμπιστοῦ φύλακα⁵, ὅπως τὸν τίμησε ὁ Θεός. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸν εὐλόγησε καὶ τὸν ὄρισε κυρίαρχο...⁶.

Αὐτὴ ἡ ἀρχοντιὰ⁷ προσπαθεῖ - πασχίζει ἡ Μητέρα Ἐκκλησία νὰ μὴ μᾶς λείψει. Νὰ τὴν διατηροῦμε. Νὰ ἐπιμελούμεθα «τῶν ἔργων τῶν χειρῶν Του». Γι' αὐτὸ φροντίζει ἐπιμελῶς, ὥστε εἰς πάντα τὰ ἔργα Του, μὲ

τὰ ἔργα μας νὰ κατευθύνωνται ἀπ' Αὐτόν: «...εἰς πάντα τὰ ἔργα σου... τὰ ἔργα κατεύθυνον, ἐφ' ἡμᾶς τῶν χειρῶν ἡμῶν, καὶ παισιμάτων τὴν ἄφεισιν, δώρησαι ἡμῖν ὁ Θεός...»⁸.

Μέσα, λοιπόν, ἀπὸ τὴν Ὑμνογραφία αἰτεῖται πρὸς τὸν Δημιουργὸ ἢ κατεύθυνση τῶν χειρῶν μας πρὸς ὅποιο ἔργο Του κι ἂν ἐπεμβούμε. Καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ αἴτηση γιὰ ἄφεση κάθε παραπτώματος, γιὰ τὴν ὅποια (προηγούμενη) κακοπάθεια ἀπὸ ἀπρόσεκτη συμπεριφορὰ μας πρὸς τὸ περιβάλλον. Μὲ αὐτὲς τὶς συμβολὲς συγκρατιόμαστε. Συνετιζόμαστε. Σωφρονούμεθα. Ἀντικρούζομε τὸ περιβάλλον μὲ θαυμασμὸ καὶ σεβασμὸ. Ἀναγνωρίζομε πὼς ὅ,τι προμηθευόμαστε ἀπὸ αὐτὸ εἶναι μιὰ δόση δωρεᾶς δωροδότη Δημιουργοῦ.

Κατανοοῦμε δὲ πληρέστερα τὸ τοῦ προφήτη: «δώσω τὸν ὑετόν..., καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γεννήματα αὐτῆς... καὶ φάγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονήν...». Ἀλλὰ καὶ τὴν σμικρότητά μας ἀντιλαμβανόμαστε: «Καὶ ἔσται εἰς κενὸν ἡ ἰσχὺς ὑμῶν», μιὰ καὶ τούτους τοὺς καιροὺς περιοριζόμαστε στὶς δυνάμεις μας, ἀπορρίπτοντες Ὑπερδύναμον Δημιουργό.

Προτρεπόμεθα, λοιπόν, νὰ Τὸν ὑμολογοῦμε καὶ νὰ Τὸν παρακαλοῦμε γιὰ νὰ εὐλογεῖ τὶς ἐργασίες μας, τὶς κάθε λογῆς ἐπεμβάσεις μας πρὸς τὸ Περιβάλλον: «Ὁ καιροὺς καρποφόρους καὶ ὑετούς, οὐρανὸθεν παρέχων τοῖς ἐπὶ γῆς καὶ νῦν προσδεχόμενος τὰς αἰτιάσεις τῶν δούλων σου... οἱ οἰκτιρμοὶ καὶ γὰρ σου, εἰς πάντα τὰ ἔργα σου»⁹, ὅπως στὰ ὕδατα (θαλάσσια, ποτάμια, λιμναῖα), εἰς τὸν κόσμον τῶν Φυτῶν, εἰς τὸν κόσμον τῶν Ζώων, ἀκόμα καὶ σὲ ὄρεινους ὄγκους π.χ. χῶροι λατομείων. Μαθαίνομε νὰ παρακαλοῦμε γιὰ νὰ ἐπεμβαίνομε δίκαια (χωρὶς ἀδικίες στὰ δημιουργήματα) καὶ εἰρηνικὰ (χωρὶς ἐχθρότητες - ἀντιπαλότητες) πρὸς ὅ,τι μᾶς περιβάλλει: «...τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ εὐλόγησον, φυλάττων ἐν εἰρήνῃ τῶν Ὁρθοδόξων τὰ πλήθη»¹¹.

Ἀμέσως-ἀμέσως ἀντιλαμβανόμαστε καὶ τὴν μεγάλη σημασία ποὺ ἔχει ὁ χρόνος γιὰ τὴ ζωὴ μας. Ἄλλωστε, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, στὴν ἀκολουθία τοῦ Ἐσπερινοῦ: «Ἐπέστη ἡ εἴσοδος τοῦ ἐνιαυτοῦ, συγκαλοῦσα γεραίρειν ταύτην τοὺς λαμπρύνοντας... καταξιώσον ἡμᾶς λυσιτελῶς περαιῶσαι, τὴν τοῦ χρόνου περίοδον»¹². Σπουδαῖο μέλημα στὴν Ὁρθοδοξία ὁ χρόνος:

* 1ης Σεπτεμβρίου, ὅποτε ἡ Ἐκκλησία εορτάζει ἀπὸ ἀρχαιότατων χρόνων.

ή έναρξη κάθε εργασίας και ή ολοκλήρωσή της: «λυσίτελως περαιώσαι»¹³.

Μιά άλλη μέριμνα, στο χώρο της Ύμνογραφίας, είναι ή έμφαση παραδοχής Θεού - Δημιουργού «πάσης τής Κτίσεως» «έκ του μη όντος» κατά τρόπον θαυμαστόν, προς τον Όποιον όφείλονται ύμνοι και δοξολογίες, αλλά και παρακλήσεις για εύλογίες Του, όπως:

«Ό πάσης δημιουργός τής κτίσεως, ό καιρούς και χρόνους έν τή ίδια έξουσία θέμενος, εύλόγησον τον στέφανον του ένιαυτου τής χρηστότητός σου Κύριε...»¹⁴,

«Χριστέ ό Θεός ήμών, ό έν σοφία τά πάντα δημιουργήσας, και έκ μη όντων εις τό είναι παραγωγών...»¹⁵,

«Θαυμαστός ει ό Θεός, και θαυμαστά τά έργα σου, και αί όδοί σου άνεξιχνίαστοι πέλεις γάρ σοφία του Θεού, και ύπόστασις τελεία και δύναμις, συνάναρχός τε και συναΐδιος συνεργία...»¹⁶,

«Ό καιρούς καρποφόρους και ύετούς, ουρανóθεν παρέχων τοίς επί γής, και νύν προσδεχόμενος, τας αίτήσεις των δούλων σου... τά έργα κατεύθυνον, έφ' ήμάς των χειρών ήμών... συ γάρ έξ ουκ όντων τά σύμπαντα, ως δυνατός εις τό είναι παρήγαγες»¹⁷,

«Ός δεσπότη του παντός, και χορηγώ των αγαθών, σοι προσπίπτομεν πιστώς, ...άναβοώντες έκτενώς... ένιαυτον εύπρόσδεκτον προσάξει σοι...»¹⁸,

«Ό άρρήτω σύμπαντα, δημιουργήσας σοφία, και καιρούς ό θέμενος, έν τή αύτου έξουσία, δώρησαι τώ φιλοχρίστω λαώ σου νίκας έτους δέ, τας εισόδους και τας έξόδους, εύλογήσας κατευθύνων, ήμών τά έργα προς θεϊον σου θέλημα»¹⁹.

Πρός τό «θεϊον θέλημα», ύμνογραφικά μάς καλλιιεργείται ή κάθε επέμβασή μας προς ό,τι μάς περιβάλλει (τό κάθε δημιούργημά Του).

Αύτή ή θεάρεστη «περιβαλλοντική επέμβασή» μας, καλλιιεργείται - έμπεδοΰται στους φιλακόλουθους και μέσα από τις Ώδες τής Ίνδίκτου:

α) Ώδής γ'

«Στερέωσόν με Χριστέ, επί την άσειστον πέτραν των έντολών σου, και φώτισόν με φωτί του προσώπου σου...»,

«Έν έργοις πνευματικοίς, θεοτερπέσι κομώντας, τό έτος τουτό, διαγαγειν καταξίωσον Κύριε, ...»,

«Γαλήνιόν μοι Χριστέ, τον ένιαύσιον κύκλον δίδου οικτίρμον, και έμπλησόν με των λόγων των θεϊων σου...».

β) Ώδής δ'

«Κατενόησα Παντοδύναμε την σην οικονομίαν, και μετά φόβου έδόξασά σε Σωτήρ»,

«Άπαρχήν σοι ένιαύσιον, ό λαός σοι προσφέρει,

Άγγέλων ύμνοις, δοξολογών σε Σωτήρ»,

«Ός φιλόανθρωπος καταξίωσον, άρξαμένου του έτους, και συμπληρώσαι σοι ευαρέστως Χριστέ»,

«Παντοκράτορ μόνε Κύριε, των έτών τας έλίξεις, γαληνιώσας τώ κόσμω δώρησαι».

γ) Ώδής ε'

«Ό πληρών τά σύμπαντα χρηστότητος Χριστέ, συ εύκραή και εύφορον, εύλογίαις στεφανούμενον, τον πολύκυκλον χρόνον, τοίς δούλοις σου δώρησαι»,

«Τήν του έτους άμειψιν άνάδειξον ήμίν, μεταβολήν προς κρείττονα, ειρηνιαίαν τε κατάστασιν, τοίς είδοσί σε Λόγε Πατρι συναΐδιον».

δ) Ώδής ζ'

«Αρχόμενοι του έτους και των ύμνων, άπαρχήν ποιούμεθα τώ βασιλεύοντι Χριστώ, βασιλείαν την άπέραντον, ό όρθόδοξος λαός, ευσεβώς μέλποντες»,

«Ό ών προ των αιώνων, επ' αιώνά τι και έτι Κύριος, τοίς αναμέλπουσι Χριστέ, ή πηγή τής αγαθότητος, των χρηστών σου δωρεών τό έτος πλήρωσον' Ό των πατέρων Θεός εύλογητός ει».

ε) Ώδής η'

«Ός άρχηγώ τής σωτηρίας Χριστέ, άπαρχήν σοι προσφέρει τον ένιαύσιον, ή σεπτή Έκκλησία κραυγάζουσα' Ύμνεΐτε, και ύπερευψούτε Χριστον εις τους αιώνας»,

«Τον έκ μη όντων τά πάντα σοφώς, καινουργήσαντα κτίστην, και διεξάγοντα των καιρών τας έλίξεις βουλήματι, ύμνεΐτε, και ύπερευψούτε αυτον εις τους αιώνας»,

«Τώ διεξάγοντι τά πάντα Θεώ, και καιρούς άλλοιούντι, προς την πολύτροπον των ανθρωπων κυβερνησιν ψάλλομεν' Ύμνεΐτε και ύπερευψούτε αυτον εις τους αιώνας».

Τά Τροπάρια των Ώδών τής Ίνδίκτου μάς παρέχουν εύχυμες και εύστοχες μα και εύσύνοπτες φράσεις, οί όποίες μάς δίδουν την ικανότητα-δυνατότητα για να διατυπωθει έπιτυχώς σύντομο-συνεκτικό συμπέρασμα του έπιδιωκομένου σκοπου τής Μητέρας Έκκλησίας προς έμάς:

Προτρέπει «Η σεπτή Έκκλησία» «τους όρθόδοξους λαους» να άπευθύνονται «προς τον καινουργήσαντα Κτίστην», για να «κατευθύνει τά έργα μας προς τό θεϊον θέλημά», Του, ώστε «κατά τας έλίξεις των έτών» να πετυχάινεται «μεταβολή προς κρείττονα» και καρπούμεθα των «χρηστών δωρεών» Του.

Άλήθεια, ό έορτασμός τής 5ης Ίουνίου (άπότοκος τής εκκοσμίκευσης) σαν τί να μάς παρέχει;

Ό έορτασμός τής 1ης Σεπτεμβρίου, τόκος τής Έκκλησίας του «πρωτο-τόκου τής κτίσεως» μάς παρέχει τό «καθ' εκάστην ήμέραν, βοήσωμεν τώ Κτίστη...»²⁰

καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὅπου ἔχουν ὑμνολογικὰ καταχωρηθεῖ στὸ Μηναῖον Σεπτεμβρίου. Καὶ ὁ φιλακόλουθος ἐμπλουτίζει τὸ λεξιλόγιό του μὲ ὄρους καὶ ἔννοιες «οἰκολογικοῦ» ἐνδιαφέροντος καὶ οἰκολογικοῦ προβληματισμοῦ.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐπιδίωξη συμβάλλουν καὶ τὰ Ἐναγνώσματα: «Ἐὰν τοῖς προστάγμασί μου πορευῆσθε καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάσσησθε καὶ ποιήσητε αὐτάς, καὶ δώσω τὸν ὑετὸν ὑμῖν ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γενήματα αὐτῆς καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων ἀποδώσει τὸν καρπὸν αὐτῶν καὶ καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἄλοητος τὸν τρυγητὸν, καὶ ὁ τρυγητὸς καταλήψεται τὸν σπῶρον, καὶ φάγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονήν»²¹.

«Ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσητέ μου, μηδὲ ποιήσητε τὰ προστάγματά μου ταῦτα, ἀλλὰ ἀπειθήσητε... καὶ συντρίψω τὴν ἕβρον τῆς ὑπερηφανείας ὑμῶν, καὶ θήσω τὸν οὐρανὸν ὑμῖν σιδηροῦν καὶ τὴν γῆν ὑμῶν ὡσεὶ χαλκῆν... καὶ οὐ δώσει ἡ γῆ ὑμῶν τὸν σπῶρον αὐτῆς, καὶ τὸ ξύλον τοῦ ἀγροῦ ὑμῶν οὐ δώσει τὸν καρπὸν αὐτοῦ»²². Τὸ «μὴ ὑπακούσητέ μου» εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα - γνώρισμα τῆς μὴ παραδοχῆς εἰς Θεὸν Δημιουργόν, στὴν «Πηγὴ ἀγαθότητος»²³, τὴν ὁποία ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τὴν ἐλαχιστοποιεῖ, γιὰ νὰ μεγεθύνει τὸ «ἐγώ» του, ὥστε νὰ τὸν θεωρεῖ ἐξουσιαστὴ τοῦ Περιβάλλοντος καὶ νὰ τὸ ἐκμεταλλεύεται ληστρικά, ὁπότε «ὁ οὐρανὸς σιδηροῦς» καὶ ἡ «γῆ ὡσεὶ χαλκῆ» (ἥλιος, ἀτμόσφαιρα, ὕδατα, φυτά, τὰ ζῶα, χάνουν ἀπ' τὰ χαρίσματά τους, τὶς εὐεργεσίες πρὸς ἐμᾶς καὶ τὶς ὁμορφιὰς τους γιὰ μᾶς).

Μέσα ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν περιπλάνηση, ἐμπλουτίζεται ὁ ἀναγνώστης - μελετητὴς μὲ λέξεις ἢ φράσεις ὡραίες, οἱ ὁποῖες προσδίδονται εἰς τὴν Δημιουργό ὅπως: «ὁ πάντων ὄρατῶν καὶ ἀοράτων συμπαντοουργὸς καὶ δημιουργός»²⁴, «δεσπότης τοῦ παντός καὶ χορηγὸς τῶν ἀγαθῶν»²⁵, «Παντοδύναμος»²⁶, «πηγὴ ἀγαθότητος, τῶν χρηστῶν δωρεῶν σου»²⁷, «ἀρχηγὸς σωτηρίας Χριστέ»²⁸, «καινουργήσας Κτίστης»²⁹, «Σῶτερ τοῦ παντός καὶ πρῦτανι, δημιουργὸς καὶ παντοκράτορ τῆς κτίσεως»³⁰, «Θεὲ θεῶν, καὶ Κύριε, τρισυπόστατε φύσις, ἀπρόσιτε, ἀίδιε, ἄκτιστε καὶ τῶν ὅλων δημιουργὸς παντοκράτορ»³¹, «Δημιουργὸς καὶ πρῦτανις πάσης κτίσεως»³², «συνσπηράμενος τὴν κτίσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος»³³, «ἡ βασιλεία σου Χριστέ ὁ Θεός, βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ»³⁴, «διὸ τῆς οἰκονομίας σου τὴν δυναστείαν μεγαλυνοῦμεν»³⁵.

Θὰ ἦταν παράλειψη ἂν δὲν ἀναφέρονταν καὶ μερικὲς λέξεις, ἀπ' τὶς τόσες, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν εἰδικὸ λεξιλόγιον «θεο-λογικῆς οἰκο-λογίας», σὰν καὶ αὐ-

τές: βασιλεία (ἀπέραντος), δεσποτεία, δύναμις (συνεργία), δυναστεία, εἰρηνιαία (κατάστασις), θέλημα (θεῖον), οἰκονομία, παντοουργικὴ (ἀγαθότης), ὑπόστασις (τελεία), φιλόρτος, φιλόχριστος (λαός), κ.ἄ.

Ἄπ' αὐτὲς τὶς λέξεις μποροῦμε, νὰ γράψουμε, στὸν Ἐπίλογο:

«Σεπτῇ Ἐκκλησίᾳ ὁδήγησον
τὸν ὀρθόδοξον λαόν,
κατὰ τὰς ἐλίξεις τῶν ἐτῶν,
τὰ ἔργα του, πρὸς θεῖον θέλημα.

1. Εἰς τὸν Ἑσπερινόν, Καὶ νῦν, Ἦχος β' (πρὸ τῆς Εἰσόδου).

2. Αὐτῆς τῆς «Παγκόσμιας Ἡμέρας», ὅπως καὶ τῶν ἄλλων «Ἡμερῶν», ὅπως τοῦ Παιδιοῦ (γι' αὐτὸ ἀραγε αὐξάνει ὁ ἐτήσιος ἀριθμὸς τῶν ἐκτρώσεων), τοῦ Καταναλωτῆ (ἄσχετα ἂν αὐξάνουν οἱ «χωματερὲς» φρούτων ἢ «νεκροταφείων» αὐτοκινήτων).

3. Πρὸ τῶν Κανόνων τῆς Ἰνδίκτου, Ἦχος β'.

4. Προφητείας Ἡσαίου Κεφ. 61 στ. 1-10, Λευϊτικοῦ Κεφ. 26, στ. 3-10, καὶ Σοφίας Σολομώντος Κεφ. 4, στ. 7-15.

5. «ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν» (Γεν. 2, 15).

6. 1, 21-28.

7. «δόξη καὶ τιμὴ ἐστεφάνωσας αὐτόν, καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ» (Ψαλμ. 8, 6-9).

8. Εἰς τὸν Ὁρθρον, Κάθισμα τῆς Ἰνδίκτου, Ἦχος πλ. δ'.

9. Λευϊτ. 26.

10. Εἰς τὸν Ὁρθρον, Κάθισμα, Ἦχος πλ. δ'.

11. Εἰς τὸν Ἑσπερινόν, Καὶ νῦν, Ἦχος πλ. β' (πρὸ τῆς Εἰσόδου).

12. Στιχηρὸν Ἰδιόμελον, εἰς τὸν Στίχον, Ἦχος α'.

13. Τὸ Εὐχολόγιον... δικαιοῦναι αὐτὸν τὸν στόχο τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας.

14. Ἀπολυτίκιον τῆς Ἰνδίκτου, Ἦχος β'.

15. Στιχηρὸν Ἰδιόμελον τῆς Ἰνδίκτου, Ἦχος α'.

16. Στιχηρὸν Ἰδιόμελον τῆς Ἰνδίκτου, Ἦχος β'.

17. Κάθισμα τῆς Ἰνδίκτου, Ἦχος πλ. δ'.

18. Δόξα, Καὶ νῦν, Μετὰ τὸν Πολυέλεον, Ἦχος δ'.

19. Κοντάκιον τῆς Ἰνδίκτου, ποιηθὲν τῷ 1813 ἔτει ὑπὸ τοῦ αἰοδῖμου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου ΣΤ'.

20. Στιχηρὸν τῆς Ἰνδίκτου, Ἦχος α'.

21. Λευϊτ. 26, 3-5.

22. Λευϊτ. 26, 14-20.

23. Σὲ τροπάριον Ὁδῆς ζ'.

24. Εἰς τὸν Ἑσπερ., Καὶ νῦν, Ἦχ. β', πρὸ τῆς Εἰσόδου.

25. Δόξα, Καὶ νῦν, Ἦχ. δ', (μετὰ τὸν Πολυέλεον).

26. Σὲ τροπάρια Ὁδῆς δ'.

27. Σὲ τροπάριον Ὁδῆς ζ'.

28. Στὴν Ὁδὴ η'.

29. Στὴν Ὁδὴ η'.

30. Θεοτοκίον, μετὰ τὴν θ' Ὁδὴν.

31. Ἐξαποστειλάριον τῆς Ἰνδίκτου.

32. Θεοτοκίον, μετὰ τὸ Ἐξαποστειλάριον.

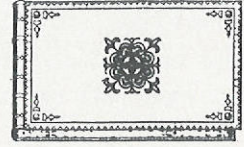
33. Εἰς τοὺς Αἶνους, Ἦχ. γ', Ἰωάννου Μοναχοῦ.

34. Εἰς τοὺς Αἶνους, Ἦχ. δ'.

35. Εἰς τοὺς Αἶνους, Ἄνδρέου Πυροῦ, Ἦχ. δ'.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γεωργίου Δ. Παπαδημητρόπουλου
ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΣ
Συναξαριστές όλων τών μηνών
Ἐκδόσεις «Ἀποστολικῆς Διακονίας»

Ἐολοκληρώθηκε ἡ σειρά ἀπὸ δώδεκα (ἓνα γιὰ κάθε μῆνα) εὐχρηστους καὶ καλοφροντισμένους τόμους μὲ τοὺς Ἁγίους τῆς κάθε ἡμέρας, ὄλων τών Μηναιῶν, ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Πρόκειται γιὰ μιὰ σπουδαία, ἐπιμελημένη καὶ πρακτικὰ χρήσιμη δουλειὰ πού ἔχει ἐπιτελεστεῖ μὲ πολὺ μεράκι, μόχθο καὶ φιλολογικὴ γνώση ἀπὸ τὸ κ. Γ. Παπαδημητρόπουλο, θεολόγο, φιλόλογο-λυκειάρχη, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἀκέραιος ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἔπαινος.

Ὅπως γράφει στὴν πλούσια, κατατοπιστικὴ καὶ τεκμηριωμένη ἱστορικὰ Εἰσαγωγή του, τὰ Συναξάρια αὐτὰ περιλαμβάνουν τοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, πού βρῖσκονται καταχωρημένα στὰ Μηναιῖα «μετὰ ἀπὸ τὴν ἕκτη ὠδῆ τών Κανόνων καὶ εἶναι γραμμένα μὲ μικρὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα... καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν πραγματικὸ ἀνεκτίμητο πνευματικὸ πλοῦτο καὶ πολύτιμο ἠθικὸ θησαυρὸ γιὰ κάθε χριστιανὸ πού ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ του ἀρτίωση».

Τὰ Συναξάρια αὐτὰ διαβάζονταν ἄλλοτε στὶς συνάξεις τών χριστιανῶν. Σήμερα ὅμως οὔτε διαβάζονται οὔτε καὶ κατανοοῦνται εὐκόλα ἀπὸ τὰ εὐρύτερα στρώματα τών χριστιανῶν, ἔνεκα τῆς δύσκολης, ἀρχαίας γραφῆς τους. Κι ὡστόσο εἶναι ἀνάγκη μεγάλη, ἰδιαίτερα στοὺς καιροὺς μας, οἱ ξεχωριστοὶ καὶ συχνὰ ἡρωϊκὲς μορφές τών Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας νὰ γίνονται γνωστοὶ στοὺς χριστιανοὺς, γιὰτὶ ὅσο τίποτ' ἄλλο διδάσκουν καὶ νοθετοῦν μὲ τὴ ζωὴ, τὴν ἀρετὴ, τὰ ἔργα καὶ τὴ θανὴ τους, τὸν ἀληθινὸ δρόμο τῆς πνευματικῆς ὁλοκλήρωσης καὶ ἀγιότητος τοῦ βίου.

Κι ἐδῶ ἀκριβῶς παρεμβαίνει ἡ ἀγάπη, ἡ γνώση, ἀλλὰ καὶ τὸ θάρρος –πνευματικὸ καὶ φιλολογικὸ– τοῦ συγγραφέα Γ. Παπαδημητρόπουλου: μὲ σύστημα, μὲ προσοχή, σεβασμὸ καὶ ἐκκλησιολογικὴ κατάρτιση, ἀποτολμᾷ τὴν «ἀπόδοση τών κειμένων τών Συναξαριῶν στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, ὥστε νὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ προσεγγίσουν –χωρὶς πλέον τὰ γλωσσικὰ ἐμπόδια– τὸ περιεχόμενον τών κειμένων αὐτῶν καὶ νὰ προσπορίζονται τὴ σχετικὴ ὠφέλεια στὸν ἀγῶνα τους γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀρετῆς».

Τὰ βιβλία αὐτὰ, γραμμένα σὲ μιὰ ὠραία ἀπλὴ καὶ ἱεροπρεπῆ δημοτικὴ, διανθίζονται μὲ βυζαντινὲς εἰκό-

νες. Ἐνῶ οἱ πλούσιες, λεπτομερέστατες σημειώσεις στὸ τέλος τῆς κάθε ἑορταστικῆς τών Ἁγίων ἡμέρας, κατατοπίζουν τὸν ἀναγνώστη στὰ ἱστορικὰ, ἀγιογραφικὰ, γραμματολογικὰ καὶ ἄλλα πραγματικὰ προβλήματα πού προκύπτουν. Συμπληρώνοντας ἔτσι ἓνα ἀληθινὸ ἄθλο συγγραφῆς, πού πρέπει νὰ βρῖσκεται τῷ ὄντι

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
Θεολόγου - Φιλολόγου - Λυκειάρχου

Συναξαριστὴς μηνὸς Νοεμβρίου

στὴ βιβλιοθήκη καθενὸς χριστιανοῦ. Γιατὶ, σι' ἀλήθεια, εἶναι ἓνα εὐπρόσδεκτο ἀνάγνωσμα «ικανὸ νὰ δώσει τὰ προσδοκώμενα πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἀποτελέσματα στοὺς εὐσεβεῖς ἀναγνώστες».

Ἄλεξανδρου Μ. Σταυρόπουλου
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Με συνέπεια, εὐθύνη, θάρρος πνευματικό, γνωστική κατάρτιση καὶ αἰσθηματική πληρότητα, δέκα χρόνια τώρα ὁ ἀναπλ. Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν Ἄλεξανδρος Σταυρόπουλος, προσφέρει μόνιμα καὶ σταθερὰ τὶς ποιμαντικές θεωρήσεις καὶ ἐμπειρίες του στὸ περιοδικὸ «Ἐφημέριος».

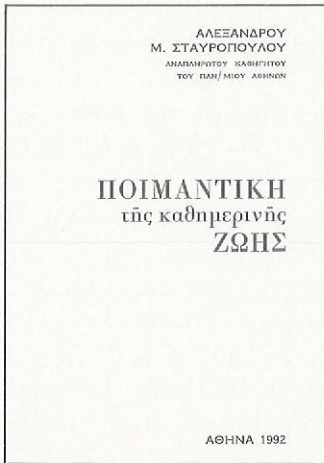
Πρόκειται γιὰ ἓνα ζήλο στὴν ἐπικαιρότητα τῶν προσώπων, τῶν γεγονότων καὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μὲ λόγο μεστό, τεκμηριωμένο καὶ ἐπισημονικὰ στοιχειοθετημένο, ποὺ μπορεῖ νὰ καλύψει κάθε γνωστικὴ ἀπαίτηση, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν διαβάσει εὐπρόσδεκτα ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, προσεγγίζοντας ἔτσι σημαντικὰ θέματα τῆς λειτουργικῆς, θεολογικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μὲ κατανοητὸ τρόπο.

Ἐχῶ στὰ χέρια μου τὸν ἔβδομο τόμο αὐτοῦ τοῦ ποιμαντικοῦ λειμῶνα. Καὶ χαίρομαι τὴν ἰκανότητα τῆς εὐστοχῆς παρατήρησής, τὴν εὐγένεια τοῦ ὕφους, τὴν πληρότητα τῆς διάρθρωσής, τὴ θερμότητα τῆς ἔκφρασης, τὴ φαντασία τῆς σύλληψής. Ἀκόμα καὶ τὴν ποιητικὴ διάθεση τῆς γραφῆς. Προσόντα ὄχι μόνον πειθοῦς καὶ ἀποτελεσματικότητας. Ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῆς ἔξαρσης. Παρακίνησης γιὰ τὴ λύση καθημερινῶν προβλημάτων μέσα στὰ πλαίσια τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Ποιμαντικῆς.

Τὰ ἄρθρα ποὺ περιλαμβάνονται στὸν τόμο αὐτὸ ἔχουν κατανεμηθεῖ σὲ τρεῖς ἐνότητες: α) Ὁ καθημερινὸς ἑαυτός, β) Ἡ καθημερινὴ πραγματικότητα καὶ γ) Ἡ Ποιμαντικὴ ἐπικοινωνία.

Θέματα καὶ νύξεις δηλαδὴ ὑψιστῆς πρακτικῆς σημασίας, δεοντολογίας, κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς, συμβίωσης καὶ σχέσεων, ποὺ μποροῦν νὰ καθοδηγήσουν, νὰ καταρτίσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὀπλίσουν τὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση στὰ κείμενα τοῦ Σταυρόπουλου, εἶναι ἡ ἀκάματη ἐρευνητικὴ καὶ συνάμα συλλεκτικὴ του ἐπιμονὴ γιὰ τὴ λεπτομέρεια. Γιὰ τὴν πιὸ μικρὴ παράμετρο ποὺ μπορεῖ νὰ ἐνισχύσει ἐπισημονικὰ καὶ ψυχολογικὰ τὰ κείμενά του. Ἔτσι ποὺ τὰ βιβλία του νὰ ἀποτελοῦν ἀληθινὸ ἀποθησαύρισμα στοιχείων, παράλληλων γνώσεων, σημειώσεων, βιβλιογραφίας καὶ εἰκονικῶν φανερωμάτων.

Θὰ ἔλεγα μάλιστα ὅτι τὰ βιβλία τοῦ Ἄλεξανδρου Σταυρόπουλου εἶναι συνάμα καὶ εὐχάριστα ὡς ἀναγνώσματα. Προσεγγίζουν τὴ διαλεκτικὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀπὸ μιὰ ὀλοζώντανη ἀποψη παιδευτικὴ καὶ ἀφηγηματικὴ, ποὺ γιὰ τὶς σημερινὲς ἀντιλήψεις, εἶναι ἢ πιὸ, ψυχολογημένα, ἀποδοτικὴ καὶ σωστή. Γιατὶ καλύπτει τὴν ἐπικαιρότητα μ' ἓνα ἄμεσο τρόπο σχέσεως καὶ ἐπικοινωνίας.

Μάχης Βασιλείου
ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ
Ἐκδόσεις «Ἀκρίτας»

Σὲ μία ἐποχὴ ποὺ οἱ ἄνθρωποι ὀλοένα καὶ κρύβουν μέσα τους τὰ πραγματικὰ τους αἰσθήματα, τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς σκέψεις τους, προκειμένου νὰ ἀμυνθοῦν στὸν περίγυρό τους, ἡ Μάχη Βασιλείου κάνει μιὰ θαυραλέα βουτιά στὰ ἔνδον τῆς ὑπαρξῆς τῆς καὶ μὲ λόγια τῆς καρδιάς ἐκφράζει αὐθόρμητα τὸ κάθε τί ποὺ ζεῖ καὶ αἰσθάνεται στὴν πλούσια ὁδοιπορία τῆς.

Πρόκειται γιὰ μιὰ ὀρθόδοξη μαρτυρία βιωμάτων καὶ στοχασμῶν, ποὺ μέσα ἀπὸ τοὺς μαιάνδρους τῆς ὀμολογίας τους, διαπιστώνει ὁ ἀναγνώστης τὴ δροσιὰ τῆς ἐλπίδας, τὴ γνήσια πνευματικὴ πορεία τῆς πίστεως καὶ τὸν ἀναντικατάστατο προσωπικὸ ἀγώνα γιὰ τελειότητα καὶ ἀγιότητα.

Ὅλα, σ' αὐτὸ τὸ κομψὸ βιβλίο, εἶναι ἀπλά, ἀπέριττα. Ὅπως εἶναι καὶ τὰ πραγματικὰ λόγια τῆς καρδιάς τῆς Μάχης Βασιλείου: Ἡ παρουσία τῶν σελίδων, οἱ τίτλοι, ἡ δημοτικὴ γλώσσα, τὰ νοήματα καὶ οἱ σκέψεις, Ἀποπνέουν εὐγένεια, λεπτότητα καὶ χάρη.

Γι' αὐτὸ ὅμως περιέχουν κάτι ἀπὸ τὴν προσέγγιση τοῦ μεγαλείου τῆς ὀρθόδοξης εὐχαριστηριακῆς πορείας. Κάλυπτε τὸ διεισδυτικὸ καὶ τὸ βαθύ ποὺ προσφέρει τὴ χαρὰ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς θέωσης. Ἀκόμα καὶ τῆς συγκίνησης.

Φς

ΒΙΒΛΙΑ
ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

- ★ **ΤΟ ΣΗΠΤΙ ΜΑΣ** (Μητροπολίτου Κοζάνης Διονυσίου).
- ★ **«ΚΑΛΟΣΤΕΡΙΩΜΕΝΟΙ»** - γιὰ ἓναν ἐπιτυχημένο γάμο (Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου).
- ★ **ΕΣΕΙΣ ΟΙ ΝΕΟΝΥΜΦΟΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ** (Μητροπ. Γόρτυνος Θεοφίλου).
- ★ **ΤΟ ΙΕΡΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ** (Πρωτοπ. Χ. Χατζόπουλου).
- ★ **ΓΑΜΟΣ, ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΑΓΑΠΗΣ** (Εὐαγγέλου Π. Λέκκου).
- ★ **ΜΕΓΑΛΥΝΘΗΤΙ, ΝΥΜΦΙΕ...**, ἡ ἱερολογία τοῦ Ὁρθοδόξου ὀρθόδοξου Γάμου (Θωμά Ζήση).

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΗΘΙΚΗ ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ

Του κ. ΝΙΚ. Χ. ΧΑΡΑΚΑΚΟΥ, Θεολόγου - Φιλολόγου

Είναι τόση ή 'Αγάπη, που διέπει την 'Ορθόδοξον 'Ηθικὴν Θεολογίαν, ὥστε «...ή 'Εκκλησία δὲν ἔχει ἀποδεχτεῖ μόνο αὐτοὺς που πορνεύουν ἀλλὰ ἔχει ἀποδεχτεῖ καὶ αὐτοὺς που γιὰ κάποιους λόγους μισοῦν αὐτοὺς που πορνεύουν»²². 'Εν προκειμένῳ ὀφείλομε νὰ ὑπογραμμίσωμε τὴν τεραστία διαφορά μεταξὺ τῆς 'Ορθοδόξου 'Ηθικῆς Θεολογίας καὶ τοῦ νομικιστικοῦ ἠθικισμοῦ. 'Η 'Ορθόδοξος Χριστιανικὴ 'Ηθικὴ βασίζεται στὴν ἐν Χριστῷ 'Αγάπη καὶ δὲν ἐπιβάλλει διὰ τῆς βίας κανονιστικὰς ἀρχὰς καὶ ἀπαγορεύσεις στοὺς πιστοὺς²³.

'Η 'Αγάπη ὡς κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς 'Ορθοδόξου 'Ηθικῆς Θεολογίας ἀντικατοπτρίζεται ἐναργέστατα στὸ Μυστήριό τῆς ἱερᾶς ἑξομολογήσεως. 'Ο Πνευματικός, ὅταν ἔχη πραγματικὴ ἐπίγνωσι τῆς ἐν Κυρίῳ 'Ιησοῦ ἀποστολῆς του, δέχεται τὴν ἐξαγόρευσι τῶν ἀμαρτημάτων τοῦ ἑξομολογουμένου μετ' 'Αγάπῃ, συμπάθεια (πάσχει μαζί του), κατανόησι, πνευματικὴ θεώρησι καὶ ἔλλειψι ἐμπαθείας. «Ξέρω μερικὸς τέτοιους ποιμένες μετ' ἐπίσημο ζῆλο πρὸς τὴν ἀποστολή τους καὶ τέτοια ἀγάπη πρὸς τὸ παιδί, που κάνουν κυριλεκτικὰ θαύματα. Καὶ ἀσφαλῶς καὶ ἄλλοι πολλοὶ περισσότεροι τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομε. Που ὑπάρχουν ὅμως παντοῦ ἀγνωστοὶ καὶ δάσκαλοι καὶ ποιμένες καὶ πνευματικοί, που ὅμως πρέπει νὰ ψάξωμε νὰ τοὺς βροῦμε, νὰ τοὺς ἀνακαλύψωμε. Που ὅμως καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ γίνῃ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐιδικὰ καὶ καυτὰ γιὰ τὴ σημερινὴ κοινωνία»²⁴. 'Όταν ὁ πιστὸς ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια συναντᾷ Πνευματικὸ διακατεχόμενο ἀπὸ ἐν Χριστῷ 'Αγάπῃ, ἀποκτᾷ βαθμιαίως τὴν ὀρθόδοξον ἠθικὴν αὐτοσυνειδησίαν του. Μαθαίνει ὅτι «... ἡ 'Εκκλησία ὑπάρχει γιὰ μᾶς ὅταν ἐμεῖς προσπαθοῦμε νὰ τὴν ἀποτελέσουμε γιὰ τοὺς ἄλλους, ὄχι ὅταν τὴν ζητᾶμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ποτὲ δὲν θὰ βροῦμε τὴν 'Εκκλησία ὅταν τὴν ζητᾶμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους»²⁵. 'Εκκλησιαστικότης σημαίνει γιὰ τὸν πιστὸ ὀρθόδοξο χριστιανὸ ἐν Χριστῷ αὐτοπροσφορά. Τὴν ὀρθόδοξον ἠθικὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ συγχρόνου ἑλληνοπαίδος πλειστάκις ἀμβλύ-

νουν οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς διὰ τοῦ ἀχαρκτηρίστου ἠθικῶς παραδείγματός τους. «Κάνετε καταχρήσεις, ἐπιδρῶν καὶ σ' αὐτὸ²⁶ καὶ αὐτὲς, νευριάζετε, στενοχωρεῖστε, διαπληκτίζετε, μεταδίδεται καὶ σ' αὐτὸ ἡ νευρικότητά σας, ἡ στενοχώρια σας, ἡ κατάχρησή σας στὸ ἀλκοόλ²⁷, σὲ τροφὲς ἀνθυγιεινές, σὲ σκέψεις καὶ πράξεις χωρὶς λογικὴ καὶ ἠθικὴ»²⁸. 'Όταν ὅμως οἱ γονεῖς παρέχουν στὰ παιδιά τὴν ὀρθόδοξον ἐν Χριστῷ ἀγωγήν, τότε οἱ ἀξιολογικὰς κατευθύνσεις τῆς 'Ορθοδόξου 'Ηθικῆς Θεολογίας γίνονται βίωμα γι' αὐτά. 'Ο ἀπόστολος Παῦλος ὑπογραμμίζει τὴν ἀνυπέρβλητὴ ἀξία τῆς ἐν Κυρίῳ ἀγωγῆς· «καὶ οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλὰ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» ('Εφ. 6,4)· «πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανάρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος» (Β' Τιμ. 3, 16-17). «Οὐπὼ μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι, καὶ ἐκλέλυσθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· υἱέ μου, μὴ ὀλιγῶρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὄν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὄν παραδέχεται. εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός» ('Εβρ. 12,4-7)· ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ παιδεία ὀδηγεῖ τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους στὴν διαμόρφωσι ἀρτίων ἠθικῶν χαρακτήρων.

'Η ὀρθόδοξος ἠθικὴ αὐτοσυνειδησία δυνάμει ὑπάρχει στὸν σύγχρονο Ἕλληνα. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως νὰ ἀποτελῇ μόνον θεωρητικὸ μῶρφωμα. Πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργὸς πράξις. 'Αλλωστε, «...ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἓνα βιβλίον. 'Ο λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωὴ καὶ ἀλήθεια. Εἶναι γεύσις ζωῆς· καὶ ἡ πίστις μὲν ἐξ ἀκοῆς μπορεῖ νὰ ἀκούσῃ κάτι κανεὶς νὰ ἔχει ἓνα πρῶτον διανοητικὸν ἐρέθισμα, ἀλλὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεται ὄντως θεῖος λόγος ὅταν γίνῃ γεύσις ζωῆς. Καὶ αὐτὴ ἡ γεύσις ζωῆς βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ πνευματικοῦ μετ' αὐτὰ παιδιά»²⁹.

'Η Χριστιανικὴ 'Ηθικὴ, θεμελιωμένη ἀπὸ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 223 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

τὸν Πλάστη μας Θεό, ἀποτελεῖ τὴν διατρένωσι τῆς πλέον ἀνδιοτελοῦς Ἀγάπης. «Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Πατέρας μας γι' αὐτὸ καὶ μᾶς περιβάλλει μὲ ἀγάπη περισσῆ. Πρῶτη ἀπόδειξη εἶναι ὅτι εἴμαστε τὰ μόνα πλάσματα τῆς Δημιουργίας ποὺ ἔχουμε ψυχὴ καὶ κρίση. Ὑστερα, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου εἶναι ἄλλη μία ἔκφραση τῆς ἀγάπης Του. Μὲ τὸν ἐρχομὸ Του μᾶς δόθηκε ἄλλη μία εὐκαιρία νὰ ἀνανήψουμε ἀπὸ τὴν πῶση μας. Ἦρθε ξανὰ ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ χαρὰ. Ἡ ζωὴ μας πὰ ἄρχισε νὰ ἔχει ἓνα ἄλλο, βαθύτερο νόημα. Ρυθμίζουμε μὲ ἄλλα κριτήρια τὴν ζωὴ μας, ὁ χρόνος ἔγινε παράγοντας μέσα σ' αὐτή»³⁰. Ἡ εἰς Χριστὸν Πίστις μᾶς χαρίζει ιδεώδη ψυχικὴ ἡρεμία καὶ γαλήνη.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἠθικὴ Θεολογία «εἶναι μία σχέση ζωῆς καὶ μόνο τότε ἔχει κάποιο νόημα, ἄλλιῶς εἶναι κοροϊδία, εἶναι νομικισμὸς, εἶναι δικανικὴ διαδικασίᾳ...»³¹. Ὁ ἄγνος ἀντιπνευματικὸς νομικισμὸς φυγαδεύει τὴν Ἀγάπη, ἀντικαθιστώντας τὴν μὲ τὴν κανονιστικὴ δεοντολογία.

Ὁ θρίαμβος τῆς ὀρθοδόξου ἠθικῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ πιστοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ ὀλοκληρῶνεται στὸ φρικτὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, ποὺ «εἶναι ἡ σωτήρια συγκατάβαση τοῦ Θεοῦ στὸ παραπαῖον γένος μας»³². Ἔτσι, ἡ ἠθικὴ συνειδησι τοῦ πιστοῦ ἀφομοιώνεται μὲ τὴν Ὁρθοδοξία.

Ἡ ἐπίτευξι τῆς ὀρθοδόξου ἠθικῆς αὐτοσυνειδησίας κατοχυρώνεται καὶ διὰ τῆς ἐμπεδώσεως τῆς ὀρθοδόξου ἐν Χριστῷ συναντιλήψεως, τῆς ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ ἀμοιβαίας διανθρωπίνης καταλλαγῆς καὶ ἀλληλοβοηθείας. Αὐτὸ εἶναι φανερὸ στὸν ἀπόστολο Παῦλο· «ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναι τι μηδὲν ὦν, ἑαυτὸν φρεναπατᾶ. τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον· ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει. Κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς» (Γαλ. 6, 2-6).

Ἡ ὀρθόδοξος ἠθικὴ αὐτοσυνειδησία τοῦ πιστοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ συνάπτεται καὶ πρὸς τὴν συνειδητὴ ἄσκησι ἀγαθῶν ἔργων. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος σαφῶς τὸ διακηρύττει: «Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλιπικνεῖν ἐπὶ πλοῦτου ἀδηλόγητι, ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι

ἡμῖν πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν, ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον» (Α' Τιμοθ. 6, 17-19).

Ἡ ὀρθόδοξος ἠθικὴ αὐτοσυνειδησία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνος εἶναι ἡ συμμόρφωσί του πρὸς τὶς κατευθύνσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἠθικῆς Θεολογίας.

(Τέλος)

22. Φιλοθέου Φάρου, ἐνθ' ἄν.

23. Σὲ ἄλλο μελέτημά μας θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν σαφῆ διάκρισι μεταξὺ Ὁρθοδόξου Ἠθικῆς Θεολογίας καὶ στεῖρου νομικιστικοῦ ἠθικισμοῦ.

24. Θεοφίλου, Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως, Ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα ἐνὸς Πνευματικοῦ, Ὁ Ἐφημέριος, ἐνθ' ἄν., σελ. 6.

25. Φιλοθέου Φάρου, ἐνθ' ἄν.

26. (σ. Σ.) Στὸ παιδί.

27. (σ. Σ.) Νικ. Χ. Χαρακάκου, Ὁ ἀλκοολισμὸς: Ἠθικὴ-κοινωνιολογικὴ θεώρησις, Εἰσήγησις γενομένη ἐν τῷ πλαίσῳ τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος Σπουδῶν τοῦ Τομέως Συστηματικῆς Θεολογίας τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1992.

28. Θεοφίλου, ἐνθ' ἄν., σελ. 7.

29. Φιλοθέου Φάρου, ἐνθ' ἄν.

30. Χρυσ. Χρυσοπούλου, Ἀρχιμανδρίτου, Σύγχρονοι Θεοῦ: Ὁ ἄγνος Θεὸς καὶ ὁ κοσμικὸς χρόνος, Ὁ Ἐφημέριος, ἐνθ' ἄν., σελ. 14.

31. Φιλοθέου Φάρου, ἐνθ' ἄν.

32. Χρυσ. Χρυσοπούλου, ἐνθ' ἄν.

Νέα ἔκδοσι

Ἡ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα

«Μὲ τὴν παρούσα ἔκδοσι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπέκτησε τὴν ἰδική της ἔκδοσι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βάσει τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα (Ο'). Τὸ κείμενον αὐτὸ ἔχει γίνε ἀποδεκτὸ ἀπὸ τῆ συνείδησι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ ἀπετέλεσε τὴ βάση θεολογικῶν συζητήσεων, ἄρα δὲ καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν τοπικῶν καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ ἔχει τὴν πολλαπλὴ ἔγκρισι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Μὲ εὐανάγνωστα γράμματα, τυπωμένη σὲ χαρτί βίβλου καὶ χρυσοδέτη βιβλιοδεσία. Σελίδες 1512 (σχήμα 14X21 ἑκατ.).

**ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ**

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ*

Του κ. ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ, Θεολόγου - Καθηγητού

Ἡ ἔναρξη τῶν μαθημάτων ἔγινε μὲ ἐπισημότητα τὴν 30ῆ Ὀκτωβρίου 1830 μὲ 15 μαθητές. Τὸ διδακτικὸ πρόγραμμα προέβλεπε τὰ ἑξῆς μαθήματα: Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, Ἱερὰ Κατήχηση, Ἱστορία καὶ Τελετουργικὴ. Σὲ μεγαλύτερη τάξη προβλέπονταν Λογικὴ, Ρητορικὴ, Ἑρμηνεία Γραφῶν, Δογματικὴ Θεολογία καὶ μεθοδικὴ τῶν Ἱερῶν Κανόνων διδασκαλία. Ὁ Κυβερνήτης πληροφορήθηκε μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση τὴν ἔναρξη λειτουργίας τῆς Σχολῆς ἀπὸ ἀναφορὰ τοῦ Διοικητοῦ Πόρου Γ. Γλαράκη. Ἀμέσως δὲ ἀπέστειλε ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς «Σεβασμίους διδασκάλους» τῆς Σχολῆς τονίζοντας χαρακτηριστικὰ: «Ἀρχὴν τοῦ θεοῦ ἔργου ποιούμενοι, ὡς εἰκός, τοῦ Θεοῦ εὐχόμεθα μεθ' ὑμῶν νὰ ἴδωμεν ἀξίους καρποὺς τῶν πνευματικῶν σας κόπων, τῶν προσπαθειῶν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἔθνους» [Γεν. Ἐφημ. τῆς Ἑλλάδος, ἔτος Ε' (1830) ἀριθ. 90, 15.11.1830, σελ. 423]. Ὅρισε ἐπίσης οἱ δαπάνες τῆς Σχολῆς νὰ βαρύνουν τὴν Κυβέρνηση, τίς Ἐπισκοπές, τίς πλησιέστερες Μονές καθὼς καὶ διάφορα κληροδοτήματα. Ἀξιωμαίωτο εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἀμέσως ἔσπευσαν οἱ ἐπίσκοποι νὰ συνδράμουν οἰκονομικὰ τὴ Σχολή, καθὼς καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν Μονῶν.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ τοῦ Πόρου ὑπῆρξε ἕνας σημαντικὸς σταθμὸς στὴν Παιδεία τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους. Ἀπὸ τὴ Σχολὴ αὐτὴ ἀπεφοίτησαν δεκάδες νέοι οἱ ὅποιοι χειροτονήθηκαν κληρικοὶ καὶ πρόσφεραν πολλὰ στὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος.

Τὸ ὄνειρο ὅμως τοῦ εὐσεβοῦς Κυβερνήτη ἦταν νὰ συστήσει Ἀνωτέρα Θεολογικὴ Ἀκαδημία, σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα τῶν ρωσικῶν θεολογικῶν Ἀκαδημιῶν. Γιαντὸ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογή του ὡς Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὶν ἀκόμα ἀναλάβει τὰ καθήκοντά του, εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὸ λόγιον κληρικὸ καὶ διδασκαλο τοῦ Γένους Κωνσταντῖνο Οἰκονόμο τὸν ἕξ Οἰκονόμων, ὁ ὁποῖος βρισκόταν τὴν ἐποχὴ

ἐκείνη στὴν Πετρούπολη τῆς Ρωσίας, νὰ συντάξει «Σχέδιον Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας». Ὁ σοφὸς κληρικὸς πράγματι συνέταξε τὸ «Σχέδιο», τὸ ὁποῖο παρέδωσε στὸν Κυβερνήτη τὴν 1ῃ Ἰουλίου 1828. Ἐξαιτίας ὅμως τῶν δυσκολιῶν καὶ κυρίως τῆς ἐλλείψεως χρηματικῶν πόρων δὲν μποροῦσε νὰ πραγματοποιήσει ἀμέσως τὸ μεγαλεπίβουλο σχέδιό του ὁ Καποδίστριας, γιαντὸ περιορίσθηκε στὴν ἴδρυση τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Σχολείου» τοῦ Πόρου, τὸ ὁποῖο εἶναι πιθανὸ νὰ ἐξελισσόταν ἀργότερα, ὅταν οἱ περιστάσεις τὸ ἐπέτρεπαν, σὲ Θεολογικὴ Ἀκαδημία.

Ὁ βίος τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Σχολείου» τοῦ Πόρου, καθὼς καὶ ὁ σχεδιασμὸς ἰδρύσεως Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τερατίσθηκαν μὲ τὸν πρόωρο καὶ συνάμα τραγικὸ θάνατο τοῦ Κυβερνήτη (27 Σεπτεμβρίου 1831). Τὴ σημαντικὴ αὐτὴ προσπάθεια ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας, τὴν ὁποία θὰ παραμελήσει ἐντελῶς τὸ βαυαροκρατούμενο κράτος, θὰ ἀναπληρώσει ἡ γενναία συνδρομὴ τῶν ἀειμνήστων ἀδελφῶν Ριζάρη, μὲ τὴν ἴδρυση τῆς «Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς» (1843).

Ἡ Πολιτικὴ τοῦ Κυβερνήτη ἐναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου

Ὅπως ἀναφέραμε καὶ ἀνωτέρω οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐπαρχίαι τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου ἐξαρτῶντο πνευματικὰ καὶ διοικητικὰ ἀπὸ τὸ ἔτος 731 ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Οἱ μακροχρόνιες ὅμως ἐπαναστατικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ δημιουργία ἐλεύθερου κράτους ἐπέφεραν τρομερὲς δυσκολίες ἐπικοινωνίας μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ κέντρο τῆς ἐχθρικῆς διακείμενης πρὸς τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἔτσι, ὅπως τονίσαμε ἐπαρκῶς στὴν ἀρχὴ τοῦ ποινήματος αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ ἔτος 1821 ἔχουμε στὸν ἑλλαδικὸν χώρον μιὰ «ἐκκλησιαστικὴ ἀναρχία», ἡ ὁποία δημιούργησε πολλὰ καὶ σοβαρότατα κανονικὰ προβλήματα.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 237 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

Ὁ εὐσεβὴς Κυβερνήτης ἔθεσε σὲ ἄμεση προτεραιότητα τὴ λύση τῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων καὶ τὴ μόνιμη τακτοποίηση τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας. Πάντοτε ὁμως μὲ τὴν συναίνεση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τοῦ ὁποῦ ἀναγνώριζε πλήρως τὴν κανονικὴ δικαιοδοσία. Ὡς διορατικὸς δὲ καὶ ὀξυδερκὴς πολιτικὸς ποῦ ἦταν, πίστευε πὼς οἱ Ἐκκλησιαστικὲς Ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος ἔπρεπε νὰ παραμείνουν ἐνωμένες μὲ τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, γιὰ δύο, κυρίως, λόγους: Πρῶτον, γιὰτὶ «ἐφοβεῖτο μὴ, διαλυομένου τούτου τοῦ δεσμοῦ, παρεισφύση μὲν καὶ διατάραξις τοῦ δογματικοῦ δεσμοῦ, ἔνεκα τῶν περὶ τὴν πίστιν νεωτεριζόντων, κινδυνεύσει δὲ καὶ νὰ διαμελισθῇ ὁ ἐν τῇ πίστει ἐνσεσαρκωμένος καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀχώριστος Ἑλληνισμὸς» (Χρ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1920, σελ. 36). Καὶ δεύτερον, διότι γινώριζε τὸν ἐθναρχικὸ ρόλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὶς ὑπόδουλες ἑλληνικὲς ἐπαρχίαι. Ἄν ἐπέρχονταν ρήξη τοῦ δεσμοῦ τοῦ ἐλεύθερου κράτους μὲ τὸ Φανάρι, θὰ δυσχεραίνονταν σοβαρὰ τὸ σχέδιο τοῦ Κυβερνήτη γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, τὴν ὁποία εἶχε κατὰ νοῦν. Πέρα ὁμως ἀπὸ τὶς πρακτικὲς ὠφέλειαι ποῦ θὰ εἶχε ἢ διατήρησις αὐτοῦ τοῦ δεσμοῦ, νομίζω προσωπικὰ, πὼς ἡ ἐμμονὴ τοῦ Κυβερνήτη ὀφείλετο στὴ βαθιὰ προσήλωσή του στὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὶς παραδόσεις της. Δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νὰ παρέμβει στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Ἦθελε τὴν Ἐκκλησίαν ἐλεύθερη, νὰ παίρνει αὐτὴ τὶς ἀποφάσεις ποῦ τὴν ἀφοροῦν, ἀβίαστα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία.

Ἡ πρώτη ἐπικοινωνία τοῦ Καποδίστρια μὲ τὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον ἔγινε τὸ Μάϊο τοῦ 1828, ὕστερα ἀπὸ ἐγκύκλιο τοῦ πατριάρχη Ἀγαθαγγέλου (1826-1830), «Πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ προκρίτους τῆς τε Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους», ἡ ὁποία τοὺς προέτρεπε, ὕστερα ἀπὸ μεγάλη πίεση τοῦ Σουλτάνου, νὰ εἰρηνεύσουν καὶ νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Ἡ ἐγκύκλιος ἐπεδόθη προσωπικὰ στὸν Κυβερνήτη ἀπὸ πενταμελὴ ἀποστολὴ ἀρχιερέων τοῦ Πατριαρχείου. Δὲν γνωρίζουμε τί ἀπάντησε προφορικὰ στοὺς ἀρχιερεῖς ὁ Καποδίστριας, γνωρίζουμε ὁμως τὸ

περιεχόμενο τῆς ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς του «Πρὸς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἀγίαν Σύνοδον» μὲ ἡμερομηνία 28 Μαΐου 1828.

Ὁ Κυβερνήτης, ὡς ἔμπειρος διπλωμάτης ποῦ ἦταν, κατάλαβε ὅτι τὸ ἔγγραφο τοῦ Πατριάρχη ἦταν προῖον πίεσεως τοῦ Σουλτάνου. Γιὰ τὸ κατενόησε ἀπόλυτα τὴ δύσκολη θέση του καὶ ἀπάντησε ἀνάλογα, μὲ διπλωματικὴ γλώσσα. Ἀπορρίπτει βεβαίως τὴν πρότασι τοῦ Πατριάρχη, ἀλλὰ ἀποδίδει τὸν προσήκοντα σεβασμὸ πρὸς αὐτόν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔγραφε στὴν ἐπιστολή: «Βαθύτατα αισθανόμεθα ὅτι ὀφείλομεν εἰς τὴν θέσιν τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὑ. Παναγιότητος... ἀμεταθέτως εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἱεραῆς ἡμῶν πίστεως. Μακάριοι ἔσμεν, ὡσάντις εὐδοκήσει ὁ πανάγαθος Θεός, ὥστε νὰ δυνηθῇ ἡ Ὑ. Π. νὰ γένη εἰς ἡμᾶς πρόξενος τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ὀφείλει ὡς κεφαλὴ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας εἰς ὅλα τὰ τέκνα της» [Γεν. Ἐφημερ. τῆς Ἑλλάδος, ἔτος Γ' (1828), ἀρ. 41, σελ. 169-170].

Ὁ διάδοχος τοῦ Πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου, Κωνσταντῖνος ὁ Α', στὶς 18 Αὐγούστου 1830, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνάρρησής του στὸν πατριαρχικὸ θρόνον ἀπέστειλε ἐπιστολὴν στὸν Καποδίστρια. Μεταξὺ τῶν αἰνῶν καὶ δοξολογιῶν τοῦ πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλε καὶ «τὰς εὐλογίας καὶ εὐχὰς (του) πρὸς τὸν ἀξιάγαστον ... σοφὸν Κυβερνήτην καὶ πρύτανιν τῆς εὐδαιμονίας τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους». Στὴν ἐπιστολὴν ἐθίγετο τὸ φλέγον θέμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀπελευθερωμένης Ἑλλάδος. Ἐπρεπε κατὰ τὸν Πατριάρχη νὰ «διατρανωθῇ ἡ ἀδιάσπαστος καὶ ἀδιάρρηκτος ἡμῶν ἔνωσις».

Ὁ εὐσεβὴς καὶ βαθιὰ προσηλωμένος στὴν Ἐκκλησίαν Κυβερνήτης ἀπάντησε στὸν Πατριάρχη στὶς 23 Σεπτεμβρίου 1830, ὅτι ἀποδεχόταν πλήρως τὴν ἀποψὴ του. «Αὕτη ἦτον, Παναγιώτατε, τόνιζε στὴν ἐπιστολὴν του, ἐξ ἀρχῆς καὶ εἶναι ἡ ἔφεσις τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως». Διαβεβαίωσε τὴν Κορυφὴν τῆς Ὁρθοδοξίας πὼς ἐπιθυμοῦσε νὰ δεῖ τὴν Ἐκκλησίαν στὸ ἐλεύθερο πλέον Ἑλληνικὸ κράτος ἀνιστάμενη καὶ ἀνορθούμενη, «ὑπὸ τὴν πνευματικὴν προστασίαν» τοῦ Πατριαρχείου, «καὶ τὰς κοι-

νάς ταύτας εὐχὰς ἐπιποθεῖ νὰ ἴδῃ πληρουμέ-
νας, καὶ νὰ συμπράξῃ εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον
ὄλαις δυνάμεσιν, ὑπὸ τὴν πνευματικὴν προστα-
σίαν τῆς Ὑ. Παναγιότητος» (Παρὰ Ε. Κων-
σταντινίδη, ὅπου ἄνωτ., 79). Ἐκφράζει τὴ χαρὰ
του ἐπίσης, διότι ἡ Μητέρα Ἐκκλησία ἔστρεψε
τὴν προσοχὴ τῆς «πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκ-
κλησίαν τοῦ νέου Κράτους» καὶ ὑποσχέθηκε νὰ
ἀποστείλῃ στὸ Πατριαρχεῖο ἀντιπρόσωπο τῆς
Κυβερνήσεως γιὰ νὰ ἐκθέσῃ λεπτομερῶς τὴν
τραγικὴ κατάστασι τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας.
Ζήτησε τέλος ἀπὸ τὸν Πατριάρχη ἂν ἦταν δυ-
νατὸν νὰ στείλῃ ἐγκύκλιον πρὸς τὸν κληρὸ τοῦ
Κράτους, πῶς νὰ διαφυλάξῃ τὸ λαὸ ἀπὸ τῆ
δράση τῶν αἰρετικῶν (αὐτόθι).

Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως γιὰ νὰ
ἀποσταλεῖ στὸ Πατριαρχεῖο ἐπελέγη ὁ ἀξιολο-
γώτατος μητροπολίτης Ρέοντος καὶ Πραστοῦ
Διονύσιος (1812-1833), ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῆς εὐσέ-
βειάς του καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν καὶ ἰκανότη-
των του, εἶχε «βαθεῖαν ἐμπειρίαν» τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν προβλημάτων.

Ἡ σημαντικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Κυβερνήτη ἔγινε
δεκτὴ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη μὲ ἄκρα ἰκανοποίη-
ση, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν γινόταν δεκτὴ ἡ κανονι-
κὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου σὺς ἐπισκο-
πὲς τῆς ἑλληνικῆς ἐπικράτειας, καὶ ἀφ' ἑτέρου
διαφεύδονταν ἐπίσημα οἱ φήμες γιὰ ἀπόσχιση
τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν Οἰκουμενι-
κὸ Θρόνον. Ἔτσι ὁ Πατριάρχης ἀνταπάντησε
γεμάτος χαρὰ στὸν Κυβερνήτη μὲ ἀξιόλογο ἐ-
πιστολὴ του σὺς 20 Ὀκτωβρίου 1830.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἑλλη-
νικῆς Κυβερνήσεως καὶ Πατριαρχείου διεκόπη
καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ μητροπολίτη Διονυσίου στὸ
Φανάρι ματαιώθηκε λόγω τῆς δολοφονίας τοῦ
Καποδίστρια στὸ Ναύπλιο σὺς 27 Σεπτεμβρίου
1831. Ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἐκείνη γιὰ τὸ Ἔθνος
καὶ τὴν Ἐκκλησία ἡμέρα ξεκίνησε μιὰ νέα κα-
τάστασι γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ Κρά-
τους καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, καθὼς καὶ
γιὰ τὰ προβλήματα τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας.
Ὅπως εἶναι γνωστὸ οἱ ἑτερόδοξοι Βαυαροί, οἱ
ὁποῖοι ἔτρεφαν αἰσθήματα ἀποστροφῆς πρὸς
τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, μα-
ζὶ μὲ τοὺς δυτικοθρεμμένους Ἕλληνας συνερ-
γάτες τους (Φαρμακίδη κ.λπ.), ἀπόσχισαν τὶς
ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίαι τοῦ ἐλεύθερου Ἑλλη-

νικοῦ Κράτους ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκου-
μενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸ 1833 ἀνακήρυσαν
τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος αὐτοκέφαλη, ὀρί-
ζοντας ὡς ἀρχηγὸ τῆς τὸν ἀνήλικον παπικὸ Ὀ-
θωνα! Ἔτσι ὡς τὸ 1850, πού τὸ Οἰκουμενικὸ
Πατριαρχεῖο σὲ ἔνδειξι ἀγάπης θὰ ἀναγνωρί-
σει τὴν Ἑλληνικὴ Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία, αὐτὴ
παρέμεινε σχισματικὴ καὶ ὑπέστη πολλὰ δεινά.
Τὸ δὲ Ἔθνος ἀποστερήθηκε τῆς πνευματικῆς
δύναμης τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ τῆς συν-
οχῆς καὶ ἐνότητος, πού παρεῖχε ὁ ἔθναρχικὸς
τῆς ρόλος.

* * *

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ὑπῆρξε λοιπὸν
ἓνα μεγάλο κεφάλαιον γιὰ τὸ Ἔθνος σὺς κρίσι-
μες ἐκείνες ἱστορικὰς στιγμὰς, τὸ ὁποῖον δὲν ἄ-
ξιοποιήθηκε ὅπως ἔπρεπε καὶ ἡ σύντομη, ἀλλὰ
γόνιμη, πολιτικὴ του ὑπηρεσία ἀποτελεῖ τὴ δη-
μιουργικότερη περίοδο τῆς νεοελληνικῆς ἱστο-
ρίας. Ἡ ἔκβασι τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων ἀπέ-
δειξε πῶς ἡ πολιτικὴ του σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς
ὑπῆρξε ἡ σωστὴ. Ἰδιαίτερα ἡ ἐκκλησιαστικὴ
πολιτικὴ του, ὅπως ἀναλύσαμε παραπάνω, ἦταν
ἐπιτυχὴς καὶ σύμφωνη μὲ τὶς ὀρθόδοξες παρα-
δόσεις καὶ τὴν κανονικότητα, πού ὀριζε ἡ Ἐκ-
κλησία. Ὡς γνήσιον καὶ πιστὸ τέκνον τῆς Ὁρθό-
δοξῆς Ἐκκλησίας, ἐπιθυμοῦσε νὰ τὴν δεῖ ἀ-
νορθούμενη καὶ ἀκμαία, πού θὰ ἐπιτελεῖ τὸν
ὑψηλὸ σκοπὸ τῆς ἀπόσκοπτη. Γιαντὸ τῆς πα-
ραστάθηκε ὡς διάκονος καὶ ἀρωγὸς καὶ ὄχι ὡς
δυνάστης, ὅπως ἔκαναν οἱ διάδοχοί του. Πολ-
λοὶ μελετητὲς ὑποστηρίζουν πῶς ἂν συνεχίζον-
ταν ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Καποδίστρια
καὶ μετὰ τὸν ἄδικον θάνατό του, ἡ πορεία τῶν
ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνικῶν μας θε-
μάτων θὰ ἦταν διαφορετικὴ καὶ σαφῶς ὀμαλό-
τερη ἀπὸ ἐκείνη πού δημιουργήθηκε.

(Τέλος)

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

*(οἱ κοσμοχαρμόσπουνοι ΚΑ' Οἴκοι εἰς τὴν νοητὴν
κλίμακα τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ)*

*Εὐχρηστο, καλαίσθητο καὶ καλοτυπωμένο σὲ
διχρωμία, μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμ.
Σταυροῦ στὸ ἐξώφυλλον (τετράχρωμον), τὸ ἐγκόλλιον
αὐτὸ θὰ ἀποτελέσει ἄριστον βοήθημα στὰ χέρια
τῶν χριστιανῶν, πού ἐπιθυμοῦν νὰ προσεύχονται
«ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς».*

Η ΙΕ΄ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τοῦ κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου, Μ.Α. Παν/μίου Ἀθηνῶν

Β΄. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὴν Ἐνανθρώπησιν Αὐτοῦ, οὕτω θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γῆν ἐνδόξως κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου εἰς τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἱστορίας. Θὰ προηγηθῇ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου καὶ ἡ δημιουργηθεῖσα κτίσις, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχὴν καὶ θὰ ἔχῃ τέλος, θὰ ἀνακαινισθῇ. Ἐπειδὴ ἡ διαφθορά, ἡ κλοπή, ἡ μοιχεία, καὶ παντὸς εἴδους ἁμαρτία ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν οἰκουμένην μετὰ τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα καὶ ὁ κόσμος ἐπνίγη εἰς τὴν αἱματοχυσίαν¹², ὁ θαυμαστὸς κόσμος, εἰς τὸν ὁποῖον κατοικοῦμεν, διὰ νὰ μὴ μείνῃ πλήρης ἀνομίας, θὰ ἐξαφανισθῇ προκειμένου νὰ ἐμφανισθῇ ὁ τελειότερος¹³. Μία σωρεία Ἀγιογραφικῶν χωρίων τεκμηριώνει τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου ἀναφέρεται: «καὶ τακῆσονται πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐλιγῆσεται ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον, καὶ πάντα τὰ ἄστρα πεσεῖται ὡς φύλλα ἐξ ἀμπέλου καὶ ὡς πίπτει φύλλα ἀπὸ συκῆς»¹⁴. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἀναφέρεται: «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται»¹⁵. Ὁ ἅγιος Κύριλλος σπεύδει νὰ προσθέσῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν τὸ παράπονον ὅτι μόνον ἡμεῖς θὰ παύσωμεν νὰ ὑπάρχωμεν, διότι κάποτε θὰ ἐξαφισθοῦν καὶ οἱ ἀστέρες, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἴσως ἐπανεμφανισθοῦν. Ὁ Θεὸς θὰ καταστρέψῃ τοὺς οὐρανοὺς, ὄχι διὰ νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ ἐντελῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς καλυτέραν κατάστασιν.

Ὁ Ψαλμωδὸς ἀναφέρει: «κατ' ἀρχὰς σὺ Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολούνται, σὺ δὲ διαμένεις»¹⁶. Ἡ ἔννοια τοῦ «ἀπολούνται» (Ψαλμ. 101, 27, α' ἡμιστίχιον) ἐπεξηγεῖται σαφῶς εἰς τὸ β' ἡμιστίχιον τοῦ αὐ-

τοῦ στίχου 27 τοῦ 101ου Ψαλμοῦ: «καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγῆσονται»¹⁷. Καθ' ὃν τρόπον δηλαδὴ ὁ θάνατος ἐνὸς ἀνθρώπου καλεῖται ἀπώλεια κατὰ τὸν Ἡσαΐαν («ἴδετε ὡς ὁ δίκαιος ἀπώλετο καὶ οὐδεὶς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ»¹⁸), παρ' ὅλον ὅτι ἀναμένεται Ἀνάστασις νεκρῶν, τοιουτοτρόπως ἀναμένομεν καὶ ἀνακαινίσιν τοῦ οὐρανοῦ. Κατὰ τὸν προφήτην Ἰωήλ, τοῦ ὁποῖου ἡ προφητεία ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, κατὰ τὴν πρώτην ὁμιλίαν αὐτοῦ εἰς τὰ συγκεντρωθέντα πλήθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, «ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ»¹⁹. Τοῦτο πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει τῶν ὅσοι ἀπεκήρυξαν τὴν αἵρεσιν τῶν Μανιχαίων, διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν πίστιν καὶ συνεπῶς δὲν πρέπει νὰ λατρεύουν ὡς θεοὺς τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄστρα. Οὕτε πρέπει νὰ θεωροῦν ὡς Χριστὸν τὸν ἥλιον, ὁ ὁποῖος θὰ παύσῃ νὰ φέγγῃ καὶ θὰ σκοτισθῇ. Αὐτὸς οὗτος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε, συμφώνως πρὸς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον: «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι»²⁰. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου προκύπτει ὅτι τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς ἰσχύος πρὸς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ Δημιουργοῦ αὐτῶν.

12. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 186, 40 - σελ. 187, 2.

13. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 2-4.

14. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 5-7, Ἦσ. 34,4.

15. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 7-8, Ματθ. 24,29.

16. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 13-15, Ψαλμ. 101, 26-27.

17. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 16-18, Ψαλμ. 101, 27.

18. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 19-20, Ἦσ. 57, 1.

19. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 21-22, Ἰωήλ 3,4 καὶ Πράξ. 2,20.

20. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 187, 25-26, Ματθ. 24,35.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Σφαγμένες άκτες

Γεμάτη ή πατρίδα μας βωμούς τής λευτεριάς. Γεμάτη χρυσές σελίδες ή πολύτιμη και πολύτιμη Ιστορία της. Γραμμένη με «αίμα και πνεύμα». Άλλά και με δάκρυα, πολλά δάκρυα...

Τρείς χιλιάδες χρόνια ιστορικής ζωής έχουν πολλά να πουν. Κάθε αιώνας και μία έποποιία. Κάθε χρόνος και μιá άπτη διαβεβαίωση άφοσίωσης τών προγόνων στα ιδανικά τής πίστης και τής λευτεριάς.

Φέτος συμπληρώνονται 75 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Μνήμες και μνήματα που δέν μετριούνται... Οί σφαγμένες άκτες του Αιγαίου κι ή ένδοχώρα πλημμύρισαν με ποτάμια αίματος και δακρύων. Τό έθνος πληγωμένο γι' άλλη μιá φορά. Όχι όμως θανάσιμα, όπως ίσως θά έπιθυμούσαν πολλοί... Μόνο του έδωσε τά τραύματά του και ξανασηκώθηκε. Η μητροπολιτική Έλλάδα υποδέχθηκε πολλές χιλιάδες ξεριζωμένων παιδιών της. Τους πρόσφερε τό χώμα της, τη στοργή της, τό αίμα της.

Οί Έλληνες —ώς χριστιανοί— συγχωρούμε' δέν λημονοούμε όμως. Δέν μās άφήνουν οί τάφοι τών προγόνων μας που βρίσκονται στις άλησιμόντες —όχι χαμένες— πατρίδες.

Όχι. Δέν είμαστε «άχθοφόροι προγονικού μεγαλείου». Είμαστε —πρέπει να είμαστε— άξιοι σκυταλοδρόμοι τής Έλληνικής πορείας στο χρόνο. Μιάς πορείας ξεπλυμένης με αίμα. Κι είναι αυτό τό αίμα, που προετοίμασε και λείανε τό δρόμο που βαδίζουμε σήμερα λεύτεροι και άγέρωχοι.

Ένας άληθινός μεγάλος...

Πρό καιρού, μās έφυγε μιá μεγάλη προσωπικότητα που εύεργέτησε την άνθρωπότητα. Έλάχιστο δείγμα τιμής κι εύγνωμοσύνης, ή παράθεση τών βιογραφικών στοιχείων του.

Ό Ζάκ Ύβ Κουστώ γεννήθηκε στις 11 Ίουνίου του 1910 στο Μπορντό τής Γαλλίας. Πέρασε τὰ παιδικά του χρόνια στο Παρίσι και τη Νέα Ύόρκη και σπούδασε στη Ναυτική Σχολή Βρέστης. Άπέκτησε την πρώτη του χειροκίνητη κάμερα σέ ηλικία μόλις έννέα έτών' ήταν τό πρώτο βήμα για μιá έπιτυχημένη κινηματογραφική καριέρα, που του άπέφερε τρία Όσκαρ και τρία βραβεία στο Φεστιβάλ τών Κανών. Άρχισε να γοητεύεται από τὰ μουσικά τής θάλασσας, όταν, ως νέος αξιωματικός του γαλλικού Ναυτικού, βρέθηκε στην Ίνδοκίνα.

Έκει είδε με έκπληξη τούς Κινέζους ψαράδες να βουτούν χωρίς μηχανική βοήθεια και να μένουν στο

βυθό για περισσότερη ώρα από όση θά μπορούσε ένας συνηθισμένος άνθρωπος. Τό 1943 ό Κουστώ και ό Γάλλος μηχανικός Έμιλ Γκανιάν κατασκεύασαν την πρώτη λειτουργική στολή κατάδυσης, ή όποία βοήθησε τούς δύτες να καταδύονται χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να φέρουν τὰ δυσλειτουργικά κράνη που χρησιμοποιούσαν έως τότε.

Τό 1952 ό Κουστώ και ή ομάδα του ανέλκυσαν από τό βυθό μιá οίνοφόρο άρχαία τριήρη, φέροντας στο φως έκατοντάδες εύρήματα. Τό 1982 μαζί με τό γιό του Μισέλ ξεκίνησαν ένα ταξίδι στον Άμαζόνιο που διήρρησε 11 μήνες και στόχευσε στη χαρτογράφηση τής περιοχής. Οί σχέσεις του με τό γιό του, που υπήρξε ένας από τούς στενότερους συνεργάτες του στη θαλάσσια περιπέτεια, διαταράχθηκαν τό 1995, όταν ό Μισέλ Κουστώ χρησιμοποίησε τό όνομα Κουστώ προκειμένου να διαφημίσει ένα τουριστικό θέρετρο στα νησιά Φίτζι.

Ένας μεγάλος Άγιος τής Λέσβου

Ό λαός τής Μυτιλήνης και γενικότερα τής Λέσβου με θρησκευτικό συναγερμό τίμησε και έφέτος την έορτή του άγίου Θεοδώρου νεομάρτυρος, του Βυζαντίου, ή όποία καθιερώθη από τό έτος 1936 εις άνάμνησιν θαύματος δια του όποιου έσώθη ό λαός τής Μυτιλήνης από τής θανατηφόρου πανώλους του 1832.

Παρά τις άκαρπες προσπάθειες τών ιατρών που έστάλησαν τότε από την Κωνσταντινούπολη με σκοπό να αντιμετωπίσουν την θανατηφόρο έπιδημία οί θάνατοι έπληθύνοντο. Ό λαός έντρομος έγκατέλειψε την πόλη και κατέφυγε στα γύρω ύψώματα για να άποφυγή την έκ του συνωστισμού μετάδοσιν τής νόσου.

Στις δύσκολες αυτές στιγμές έμφανίζεται ό Άγιος στον τότε πρωτοσύγκελλο τής Μητροπόλεως και παραγγέλλει να επανέλθουν οί κάτοικοι στην πόλη και να ζητήσουν με θερμές προσευχές και άγρυπνίες τό έλεος του Θεού δια την κατάπαυσιν τής έπιδημίας δηλώνοντας ότι Έκείνος θά συμπορευέχεται και θά προσβείη εις τόν Θεόν δια τόν τερατισμόν τής συμφοράς και την υγεία τών πολιτών.

Ό Μητροπολίτης προς τόν όποιον ό πρωτοσύγκελλος διεβίβασε την έντολή του Άγίου, έζήτησε την άδειαν από τις τουρκικές άρχές, να επιτρέψουν να γίνη στον Μητροπολιτικό ναόν άγρυπνία ή όποία και έγινε, παρά τις αντιρρήσεις του κλιμακίου τών ιατρών. Και επέτρεψαν και έγινε ή άγρυπνία και κατ' αυτήν δια πρώτην φοράν ή έξοδος του ίεροϋ Λειψά-

νου από την κρύπτην του Μητροπολιτικού Ναού και ηκολούθησε ή λιτάνευσις πέριξ του ναού και από εκείνη την ώρα ουδεις πλέον θάνατος από πανώλην έσημειώθη.

Από τότε, 1832, τὸ σελτὸν Λεΐψανον παρέμεινε έμφανῶς τοποθετημένον εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν καὶ ὁ Ἅγιος τιμᾶται ὡς πολιοῦχος τῆς Λέσβου καὶ τὸ «πάντιμον Λεΐψανον ὡς θησαυρὸν τιμαλφῆ» κατέχει καὶ τιμᾶ ἡ Λέσβος.

Sic!

«Τὸ γράμμα αὐτὸ ἔχει σταλεῖ σὲ σένα γιὰ καλὴ (sic) τύχη. Τὸ ἀρχικὸ ἀντίγραφο βρίσκεται στὴ Ν. Ἀγγλία. Ἐχει κάνει τὸ γύρω (sic) τοῦ κόσμου 9 φορές... Μὴν τὸ κρατῆσεις αὐτὸ τὸ γράμμα, πρέπει νὰ φύγει ἀπὸ τὰ χέρια σου μέσα σὲ 96 ὥρες... Ὁ C.D ἔλαβε τὴν ἀλυσίδα (σ. Σ. ἐννοεῖ προφανῶς τὴ διακίνηση τοῦ γράμματος) τὸ 1953, εἶπε στὴ γραμματέα του νὰ κάνει 20 ἀντίγραφα καὶ νὰ τὰ στείλει. Μερικὲς μέρες μετὰ, κέρδισε σὲ λοταρία 2 ἐκ. δολ. Ὁ A.T. ὑπάλληλος ἔλαβε τὸ γράμμα καὶ ξέχασε νὰ φύγει ἀπὸ τὰ χέρια του. Μέσα σὲ λίγες μέρες ἔχασε τὴ δουλειά του. Μετὰ ξαναβρῆκε τὸ γράμμα, τὸ ἔστειλε σὲ 20 ἀντίγραφα καὶ μετὰ ἀπὸ 20 μέρες βρῆκε καλύτερη δουλειά. Ὁ D.F. ἔλαβε τὸ γράμμα δὲν τὸ πίστεψε ἀλλὰ τὸ πέταξε, 9 μέρες ἀργότερα πέθανε...».

Λίγο ἔλειψε νὰ μᾶς ποῦν πὼς ὁ νεκρὸς τελικά... πίστεψε τὸ γράμμα τὸ ἔστειλε καὶ ...ἀναστήθηκε!

Τὸ ἀπόσπασμα πὸν παραθέσαμε προέρχεται ἀπὸ ἄπιτλο «γράμμα» πὸν κυκλοφορεῖ καὶ πάλι σὲ φωτοαντίγραφα ἀπὸ σπῆτι σὲ σπῆτι. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὸ γνωστὸ «γράμμα» πὸν δεκαετίες τώρα κυκλοφορεῖ βασανίζοντας τοὺς μικρόμυαλους πέρα γιὰ πέρα προληπτικούς πὸν τὸ στέλνουν ἢ τὸ δέχονται.

Χρειαζέται σταυροφορία γιὰ τὴ συστηματικὴ διαφώτιση τοῦ κόσμου, ὥστε νὰ πάψουν νὰ τὸν ...διασκοπιζοῦν ἔντεχνα, ἀφελεῖς ἢ ἐπιτήδειοι.

Τὸ Περιβόλι καὶ τὸ ...πορτοφόλι!

«Χαροτόμαντης μέντιουμ κ. Τ..., μοναδικὸς στὴν Ἑλλάδα πὸν ἐξηγεῖ τὴν τράπουλα TAPODAL NEGRO. Πρόεδρος διεθνῶν ἐταιρειῶν. Ἀναλαμβάνει κάθε δύσκολη ὑπόθεση μ' ἐπιτυχία 100%. Ὑποβολαὶ –δεσίματα– διεκπεραιώσεις γάμων. Τηλ. 5... Ὁ κ. Τ... θ' ἀναχωρήσει στίς ... ἔως ... γιὰ ἐπίσκεψη στὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὅσοι πελάτες ἐπιθυμοῦν φυλαχτὰ διαβασμένα καὶ μελετημένα ἀπὸ Ἅγιον Ὄρος, ἄς ἐπικοινωνήσουν ἔγκαιρα».

—Μὰ εἶναι δυνατόν; Μὲ ποιὸ δικαίωμα ὁ καθένας διασύρει τὴν ἀγιώνυμη πολιτεία, τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας μὲ τέτοιες ἀρλουμπολογίες; Τὸ πορτοφόλι ἀναδεικνύεται κὶ ἐδῶ ἀκόμη παράγων ρυθμιστικός;

Στὴν ἐφημερίδα πὸν διάβασα τὴν ἀνακοίνωση –σχόλιο, ἢ τελευταία παράγραφος ἔλεγε: «Θὰ βροῦν λοιπὸν ἐντὸς ὀλίγου στὸ σφυρὶ ἀγροτεμάχια στὸν Παράδεισο, μὲ φῶς ἰλαρόν, ὕδωρ ἱαματικόν, τηλέφωνον καὶ κομπανία ἀγγέλων»...

—Μὲ ποιὸ δικαίωμα —ἐξαιτίας κάποιων ἀσυνειδήτων— διακωμωδοῦνται ὅσα καὶ ἱερά τῆς φυλῆς μας κὶ ὅλοι κομπάζουμε τὴν ἴδια στιγμή γιὰ τὸν πολιτισμὸ μας; Γιὰ ποιόν, ἀλήθεια, πολιτισμὸ;

Εὐρωελληνικά!...

Τὸ κοινὸ νόμιμον τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν στὴν Εὐρώπη τοῦ μέλλοντος θὰ ἦχεῖ... ἑλληνικά! Οὕτως ἀπεφάνθη ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν διὰ στόματος τοῦ Προέδρου τῆς κ. Ν. Μασσανιώτη ἀπαντώντας σὲ σχετικὸ ἐρώτημα τοῦ Συλλόγου τῶν Ὑπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἐτσι μετὰ τὴν οἰκονομικὴ εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση, τὸ νόμιμον μὲ τὸ ὁποῖο θὰ συναλλάσσεται ὁ Εὐρωπαῖος θὰ λέγεται οὔτε «γιούρο», οὔτε «εὐρο», ἀλλὰ «εὐρώ» γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἑλληνικὴ καταβολὴ τῆς λέξεως καὶ στὸ φωνητικὸ ἐπίπεδο. Ἄλλωστε εἶναι γνωστὸ ὅτι ἱστορικὰ ἡ Εὐρώπη καὶ τὸ ὄνομά τῆς ἀκόμη τὸ ἔχει ἑλληνικὸ ἄς μὴν παραινεῖται λοιπὸν φωνητικά.

Τρισήμισι Ἑλλάδες...

«Ἀποφιλώνοντας τὸν πλανήτη» λέγεται ἡ ἔκθεση πὸν παρουσίασε τὸ Γραφεῖο τῆς GREENPEACE στὴ Βραζιλία. Καταθέτοντας στὴν ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ πὸν ἔχει συσταθεῖ ἀπὸ τὸ κοινοβούλιο τῆς χώρας ἡ GREENPEACE παρουσίασε στοιχεῖα γιὰ τὶς ἀσιατικὲς ἐταιρεῖες ξυλίας πὸν ἐτοιμάζονται νὰ μποῦν δυναμικὰ στὴν ἐκμετάλλευση τῶν παρθένων δασῶν τοῦ Ἀμαζονίου. Ἡ GREENPEACE ζήτησε νὰ μὴν δοθοῦν νέες ἄδειες ὑλοτομίας, ἂν δὲν θεσπιστοῦν αὐστηρὰ κριτήρια ἐλέγχου τῶν ἐταιρειῶν. Ἀπὸ τὴ μεριά τῆς ἢ κυβέρνησης ἔχει ἤδη διατάξει τὴ διενέργεια ἐλέγχου στίς ὑπάρχουσες ἐταιρεῖες γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ κατὰ πόσο δροῦν μέσα στὰ συμφωνημένα πλαίσια. Μέχρι τὸ 1994 —σύμφωνα μὲ ἐπίσημα στοιχεία— 470.000 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα δάσους (3,4 φορές ἢ Ἑλλάδα) εἶχαν κολεῖ, ἔκταση πὸν ἀντιπροσωπεύει τὸ 11,8% τῶν συνολικῶν δασῶν τοῦ Ἀμαζονίου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους πνεύμονες τοῦ πλανήτη.

Στηριζόμενη συχνὰ στὴν ἀνεπάρκεια περιβαλλοντικῆς νομοθεσίας ἢ δράση τῶν ἐταιρειῶν αὐτῶν ἔχει ἀποδειχθεῖ καταστροφικὴ γιὰ τὰ οἰκοσυστήματα καὶ τὶς τοπικὲς κοινωνίες χωρῶν ὅπως ἡ Μαλαισία, ἡ Γουιάννα, ἡ Σουρινάμ, ἡ Παπούα Νέα Γουινέα, τὰ νησιὰ τοῦ Σολομώντος καὶ ἡ Καμπότζη.

Μ. Μελ.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ

Δημοσιεύθηκε στην «Εφημερίδα τής Κυβερνήσεως» (τεύχος Β', αρ. φύλλου 784/1 Σεπτεμβρίου 1997) ή με αριθμό 2052614/8044/0022/27.8.1997 κοινή απόφαση των Υπουργών Έσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης-Αποκέντρωσης, Οικονομικών και Έθνικής Παιδείας-Θρησκευμάτων, με τίτλο «Επέκταση διατάξεων του Ν. 2470/1997 σε διαβαθμισμένους κληρικούς».

Στην κοινή απόφαση, άφου μνημονεύονται οι σχετικές διατάξεις, ορίζονται τὰ ἐπόμενα:

1. Οί διατάξεις τών άρθρων 2, 3, 4 (παρ. 1), 5, 6, 7 (παρ. 1 καί 2), 8 (παρ. 1, 2, 3 καί 5), 9, 12, 17, 22, 23, 25, 28, 29, 31 καί 33 τού Ν. 2470/1997, ἐπεκτείνονται καί ἔχουν ἀνάλογη ἐφαρμογή: α) στούς ἐν ἐνεργεία τακτικούς ἐφημερίους τών ἐνοριακῶν ναῶν τής χώρας καί β) στούς διακόνους των Ν. 1398/1973 καί 1399/1973, οί ὁποῖοι παίρνουν βασικούς μισθοὺς ἀντίστοιχους με ἐκείνους τών ὑπαλλήλων τής διοικητικῆς ἱεραρχίας, σύμφωνα με τὶς διατάξεις τού Α.Ν. 469/1968.

2. Ἡ κατάταξη καί ἐξέλιξη τών παραπάνω ἐφημερίων καί διακόνων στὰ μισθολογικά κλιμάκια τού άρθρου 3 τού Ν. 2470/1997 γίνεται ὡς ἐξῆς:

α. Οί τής κατηγορίας Δ' κατατάσσονται καί ἐξελλίσσονται στὰ μισθολογικά κλιμάκια 36ο μέχρι 19ο.

β. Οί τής κατηγορίας Γ' κατατάσσονται καί ἐξελλίσσονται στὰ μισθολογικά κλιμάκια 29ο μέχρι 12ο.

γ. Οί τής κατηγορίας Β' με τὴν ἐπιφύλαξη τών ὀριζομένων στὴν περίπτωση στ' τής παρούσης παραγράφου κατατάσσονται καί ἐξελλίσσονται στὰ μισθολογικά κλιμάκια 27ο μέχρι 10ο.

δ. Οί τής κατηγορίας Α' με πτυχίο ἢ δίπλωμα Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος (Α.Ε.Ι.) ἡμεδαπῆς ἢ ισότιμο Σχολῶν ἀλλοδαπῆς κατατάσσονται καί ἐξελλίσσονται στὰ μισθολογικά κλιμάκια 18ο μέχρι 1ο.

ε. Με πτυχίο δύο ἢ τριῶν ἐτῶν σπουδῶν ἀπὸ τμήματα ἱερατικῆς Ἐπιμόρφωσης Θεολογικῶν Σχολῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καί Θεσσαλονίκης, πού ἀνήκουν στὴν Α' μισθολογική κατηγορία κατατάσσονται καί ἐξελλίσσονται στὰ μισθολογικά κλιμάκια 21ο μέχρι 4ο.

στ. Με πτυχίο ἀπὸ Ἀνώτερες Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἢ ἀπὸ ἄλλες Σχολῆς ἀνώτερης ἐκπαίδευσης, πού ἀνήκουν στὴν Α' ἢ Β' μισθολογική κατηγορία καί τών ὁποίων τὸ πτυχίο ἀποτελεῖ κατὰ τὶς κείμενες διατάξεις, αὐτοτελῶς ἢ με ἄλλο ἐπιπρόσθετο τίτλο σπουδῶν προσὸν χειροτονίας καί διορισμοῦ σὲ ἐφημεριακή θέση, κατατάσσονται καί ἐξελλίσσονται στὰ μισθολογικά κλιμάκια 21ο μέχρι 4ο.

3. Οί ἐφημέριοι - ὑπάλληλοι (ἐκπαιδευτικοί, γραμματεῖς κοινοτήτων, διοικητικοὶ ὑπάλληλοι) ἢ μισθωτοὶ με σχέση ἐργασίας ἰδιωτικοῦ δικαίου λαμβάνουν ἀπὸ τὴν ἐφημεριακή τους θέση τὶς ἀποδοχὲς πού ἀντιστοιχοῦν στὸ μισθολογικὸ κλιμάκιο τής κατηγορίας πού ἀνήκουν, ὅπως καθορίζονται ἀνωτέρω, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ὑπαλληλική τους θέση (στὴν ὁποία θὰ ἐξελλίσσονται κανονικά σὲ ὅλα τὰ μισθολογικά κλιμάκια) λαμβάνουν τὸ 30% τοῦ βασικοῦ μισθοῦ τοῦ οἰκείου μισθολογικοῦ κλιμακίου τοῦ Ν. 2470/1997 τής κατηγορίας τους (προκειμένου περὶ τών προσωρινῶν ἀναπληρωτῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ μισθολογικοῦ κλιμακίου) καί τοῦ χρονεπιδόματος τοῦ ἰδίου νόμου, με βάση τὴν ὑπαλληλική τους ὑπηρεσία, καθὼς καί τὸ κίνητρο ἀπόδοσης καί λοιπὰ ἐπιδόματα πού προβλέπονται στὴ θέση πού ὑπηρετοῦν, με ἐξαίρεση τὴν οἰκογενειακή παροχή καί με τοὺς περιορισμοὺς πού ἰσχύουν γιὰ τὰ ὄρια ἀποδοχῶν.

Ἡ ἰσχὺς τής ἀπόφασης αὐτῆς πού θὰ δημοσιευθεῖ στὴν Ἐφημερίδα τής Κυβερνήσεως ἀρχίζει ἀπὸ 1.1.1997.

Οί βασικοὶ μισθοὶ κατὰ μισθολογικὸ κλιμάκιο διαμορφώνονται ἀπὸ 1.1.1997 ὡς ἐξῆς:

36	110.000	24	146.000	12	182.000
35	113.000	23	149.000	11	185.000
34	116.000	22	152.000	10	188.000
33	119.000	21	155.000	9	191.000
32	122.000	20	158.000	8	194.000
31	125.000	19	161.000	7	197.000
30	128.000	18	164.000	6	200.000
29	131.000	17	167.000	5	203.000
28	134.000	16	170.000	4	206.000
27	137.000	15	173.000	3	209.000
26	140.000	14	176.000	2	212.000
25	143.000	13	179.000	1	215.000

Γεν. Δ/ντῆς 242.000

Στὸ βασικὸ μισθὸ προστίθενται τὰ προβλεπόμενα ἀπὸ τὸ νόμο ἐπιδόματα (χρόνου ὑπηρεσίας, οἰκογενειακῆς παροχῆς, ἐξομάλυνσης, κινήτρου ἀπόδοσης).

Ε. Π. Λ.

Ἄν θέλεις νά ἀκούγεται ἡ φωνή τής Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ραδιοκύματα, ἐνίσχυσε τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς, τόν 89,4 FM STEREO. Ἀριθμὸς λογαριασμοῦ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς: 146/558090-03.